

הישיבה המאתיים-ותשעים-וחמש של הכנסת השביעית

יום רביעי, י"ט אייר תשל"ב (3 מאי 1972)
ירושלים, הכנסת, שעה 16.01

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר ש. רוזן:

הונח על שולחן הכנסת לקריאה שנייה ושלישית: חוק לתקון פקודת המתעסקים ברפואה (מס' 3), תשל"ב-1972 - שחזר מוועדת השירותים הציבוריים.

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת נ. לורץ:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי היום

ב. הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת

היו"ר ש. רוזן:

717 זכא של התקנון, לקבוע את הוועדה שתדון בהצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת ש. לורנץ בנושא: "התאב-דות הנער רחמים קאדיי בבית-הכלא".

רשות להודעה לחברי-הכנסת אנקוריון, בשם יושב-ראש ועדת הכנסת.

ועדת הכנסת בישיבתה היום, י"ט באייר תשל"ב (3 במאי 1972), החליטה להעביר את ההצעה הנ"ל לוועדה משותפת של ועדת הפנים וועדת השירותים הציבוריים. הוועדה תהיה בת עשרה חברים. יושב-ראש הוועדה יהיה יושב-ראש ועדת הפנים.

ארי אנקוריון (בשם יושב-ראש ועדת הכנסת):
על דעת יושב-ראש ועדת הכנסת הרני מתכבד למסור לכנסת את ההודעה הבאה:

בישיבת הכנסת מיום י"ח באייר תשל"ב (2 במאי 1972) הוחלט להטיל על ועדת הכנסת, בהתאם לסעיף

ג. שאילתות ותשובות

היו"ר ש. רוזן:

(ב) חברת "הר-חרמון" פעלה רבות, ובהצלחה, לשיפור השירותים ולפיתוח אתר החרמון ההומה אלפי מטיילים ותיירים ברוב ימות השנה.

הכנסת תעבור לסעיף א' בסדר-היום: שאילתות ותשובות.

(ג) לשכות התיירות של משרד התיירות משרתות את התיירים ואת גורמי התיירות על-ידי הפצת מידע ומתן שירותים שונים.

אבקש את שר התיירות לעלות לדוכן ולהשיב על שאילתות של חברי הכנסת.

(ד) לא נראה לי כי יש להוציא מכלל זה את חברת "הר-חרמון".

1. פעולותיה של חברת "הר-חרמון"

חברי-הכנסת מ. פרוש שאל את שר התיירות ביום ט' באדר תשל"ב (24 בפברואר 1972):

2. מעמדה של חברת "הר-חרמון"

חברי-הכנסת ש. לורנץ שאל את שר התיירות ביום י' באדר תשל"ב (26 בפברואר 1972):

בעתונות פורסמה מודעה מטעם חברת "הר-חרמון" ובה נאמר כי בלשכות התיירות הממשלתיות בתל-אביב, ירושלים, חיפה וטבריה תתקיים מכירה מוקדמת של תווי חניה וכרטיסי כניסה לשבתות באתר הסקי שבהר-חרמון.

בעתונות פורסמו מודעות מטעם חברת "הר-חרמון" ובה פרטים על אתר הסקי בהר-חרמון. במודעה זו יש פרטים על חילולי שבת פומביים והמוניים הקשורים לאתר זה, כמו: תחבורה ציבורית מקריית-שמונה למקום, הפעלת רכבל ועוד. באותה מודעה נאמר כי בלשכות התיירות הממשלתיות בתל-אביב, ירושלים, חיפה וטבריה תתקיים מכירה מוקדמת של תווי חניה וכרטיסי כניסה לשבתות.

דצוני לשאול:

1. מה מעמדה המשפטי של חברת "הר-חרמון"?
2. אם זו חברה ממשלתית, או חברה שהממשלה שותפה בה - איזה משרד ממשלתי הממשלה נושא באחריות פרלמנטרית לפעולותיה של חברה זו?

1. האם מתפקידן של לשכות התיירות הממשל-תיות לסייע לחברת "הר-חרמון" במכירת כרטיסים ובגרימת חילול שבת פומבי והמוני?

2. האם מוכן כבוד השר להורות על הפסקת מכירת הכרטיסים ותווי החניה על-ידי לשכות התיירות?

שר-התיירות מ. קול:

אין לי מה להוסיף על דברי תשובתי, באותו עניין, שניתנו זה עתה לשאלתה של חברי-הכנסת מנחם פרוש.

שר-התיירות מ. קול:

(א) חברת "הר-חרמון" אינה חברה ממשלתית והממשלה אינה שותפה בה.

היו"ר ש. רוזן:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת לורנץ.

דים ועדיין אין לנו סיכומים סופיים על ההוצאות שהיו כרוכות בהפצתה.

4. בירורים בעניין עברם של תיירים מגרמניה

חברת-הכנסת ה. גרוסמן שאלה את שר התיירות ביום ב' באייר תשל"ב (16 באפריל 1972):

בעתון "הארץ" מ-21 בפברואר 1972 התפרסמה כתבה על ממדי התיירות מגרמניה לישראל. בכתבה התפרסמו דברים מפי מר הרי ראובן, מנהל לשכת התיירות הישראלית בפרנקפורט, שלפי הערכתו יגדל מספר התיירים מגרמניה כאשר תפשט יותר ממשלת ישראל את הליכי קבלת האשרות וכאשר יבוטלו הפורמליות הכרוכות בבירור עברו של התייר בתקופה הנאצית.

אבקש לדעת:

1. האם השמיע נציג משרד התיירות בגרמניה את הדברים האלה?

2. אם כן — האומנם מתכוון משרד התיירות לפעול לביטול הפרוצדורה המבררת את עברו של התייר הגרמני בתקופה הנאצית בטרם מתן אשרת הכניסה לישראל?

3. מה הם ההליכים המקובלים עד עתה בנדון?

4. אם כוונת ביטול ההליכים לבירור העבר של התייר הגרמני קיימת — על דעת מי היא תקבל תוקף?

שר-התיירות מ. קול:

1. מנהל לשכת התיירות הישראלית בפרנקפורט לא צוטט נכונה. מספר התיירים מגרמניה גדל כבר בשנה שעברה ב-70.7% ועל כן הוא לא דיבר על הגידול בלשון עתיד. הוא אמר בשם סוכני נסיעות כי המספר היה גדל עוד יותר אילו היתה ממשלת ישראל מפשטת את הליכי קבלת האשרות.

2. התשובה שלילית. משרד התיירות אינו מתכוון לפעול למען ביטול הנוהלים הקיימים בעניין זה.

3. לפי הנוהלים הקיימים נערך בירור ביחס לעברו של התייר בתקופה הנאצית, אלא אם כן הוא יליד 1928 ואילך.

4. לאור התשובה השלילית ב-2, השאלה מס' 4 ממילא אינה מתעוררת.

ד. הצעות לסדר-היום

1. המשמעויות הציבוריות של דין-וחשבון ועדת ויתקון בעניין נתיבי נפט

(הצעות חברי-הכנסת מ. אביווהר, ש. תמיר, א. אבנרי, י. ה. קלינגהופר, י. בן-מאיר,

ש. גרוס, ח. י. צדוק, י. גולן)

היו"ר ש. רוזן:

אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: הצעות לסדר-היום בנושא "המשמעויות הציבוריות של דין-וחשבון ועדת ויתקון בעניין נתיבי נפט". רשות הדיבור לחבר-הכנסת אביווהר.

מאיר אביווהר:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כאשר הביא שר המשפטים חוק ועדות חקירה לקריאה ראשונה, בינואר 1968, אמר על מטרת מינויה של ועדה כזאת: "המטרה

לגופו של עניין היא לשכך סערה ציבורית בדרך נאותה". הוא דיבר אז על "מועקה בלב הציבור" על "ספקות המתעוררים". ואני מניח שהשר הנכבד לא התכוון לומר שוועדת חקירה היא מעין תרופת ארגעה. מכל מקום, הדין-וחשבון של ועדת ויתקון לא הרגיע, אלא הסעיר; לא פיזר מועקה, אלא הכביד אותה; הוא השאיר הדבה ספקות, והותיר הרבה פליאות.

מה היתה המועקה, ומה היה טיב הספקות? ועדת החקירה, הפועלת בהליכים משפטיים, משתמשת בכלים

ויתקון? הרי החקירה היא היא הפעולה שהועדה נדרשת לעשות. במשפט פלילי יש כתב-אישום ויש נאשמים, ואם יש טעות בכתב-האישום ואם יש ספק לגבי הנאשם, בכל מקרה כזה יוצא הנאשם זכאי. בוועדת חקירה אין כתב-אישום ואין נאשמים. העניין הנתון לחקירה יש לו לרוב השלכות ציבוריות רחבות, מעבר לנושא המצומצם המסוים הנדון. למשל, במשפט פלילי. אם נחקרים נושאי תפקידים שבשירות הציבור, הדין לגביהם הוא ההיפך הגמור ממשפט פלילי, כי אם יש ספקות לגבי נושא תפקיד, ואם הספקות לא הופרכו, מוטב להחליף את נושא התפקיד באחר.

אחד הדברים המזוהים ביותר בדין-וחשבון ועדת ויתקון הוא הפסקת החקירה בנקודה המרכזית הקרויה "העיסקה". גם כאן הכשילה תפיסת התפקיד המצמץ צמת, המוגבלת על-ידי ניסוחים פורמליים. הממשלה הטילה על הוועדה לחקור את עיסקת המכירה של פרידמן "למדבר". כיצד קיבל 700,000 דולר תמורת ציוד וחכויות גלויות, כאשר אותו ציוד נמכר שש שנים לפני כן לפרידמן ב-70,000 דולר? הוועדה נתקלה כאן, כלשונה, ב"מדרש שכולו פליאה", גילגולי בעלות כאשר הבעל נשאר אותו בעל, אופציות שמומשו ונשארו אופציות.

הכל כאן קראו ודאי את הדין-וחשבון. זה מסמך מיוחד במינו, מרתק ומוזר כאחד, שודאי עוד יחזרו וילמדו אותו לפרטיו. אני קורא קטע: "ברור שאם לא קנה מר פרידמן את הציוד ב-1965 במחיר של 385,000 דולר, אלא שקנה אותו ב-1962 במחיר של 70,000 דולר, עשה שני דברים חמורים מאוד. הוא שיקר לפני הוועדה והוא עשה ב-1965 הסכם פיקטיבי, שבאמצעותו זכה ליתרון עצום מבחינת מס הכנסה...". כאן אני מדלג וממשיך לצטט: "מר פרידמן הקים קבוצה של משקיעים, שרשמו לצורך זה חברה בנסאו שבאיי בהאמה, ושמה: 'איוראל קונטיננטל אויל דרילינג קורפוריישן לימיטד'. השותף העיקרי בקבוצה זו היה חברה בשם אנגלו-אפריקן. זוהי חברה בין-לאומית גדולה, שבעליה או אחד מבעליה, הוא יהודי מדרום-אפריקה, והוא ידיו של מר פרידמן. חברה זו עושה גם עסקים בשביל 'נתיבי נפט' — וכאן אני מגיע לקטע שאני רוצה להדגים — 'והרבה טרח מר כספי, בשם ד"ר ניב, להראות שמר פרידמן שותף ברווחי אותה חברה, אך קיבלו אישור ממנה שאין הדברים כך. והעיקר, מר פרידמן הדגיש שלא היה לו כל חלק בחברה הבהאמית הוסכם — כך טען — שרק אם תגיע אותה חברה בפעולותיה בישראל למצב של רווחיות, כי אז ינתן לו חלק ברווחיה".

השאלה של ניב וכספי היתה: שותף או לא שותף? משיב הדין-וחשבון בשם פרידמן: לא "שותף" ברווחים, אבל "חלק" ברווחים, והוא מסביר כי ברווחים שלא יהיו — לא יהיה לו כל חלק. ועוד "מפריך", כביכול, הדין-וחשבון את טענותיו של ד"ר ניב בהדגיש כי מדובר בפעולות בישראל, כאילו "איוראל קונטיננטל אויל דרי-לינג קורפוריישן לימיטד" הוקמה על-ידי מר פרידמן בשביל פעולה בלב. ואז חייבים לשאל בעקבות הוועדה: האם שיקר מר פרידמן לוועדה או לא שיקר, האם עשה הסכם פיקטיבי או לא עשה? מדוע "הקפיץ" והעלה את ערך הציוד פי-חמישה ויותר תוך שלוש שנים, אם לא בגלל חישובי פחת שיאפשרו הכנסות גדולות פטורות ממס? מה פשר התשלומים לשיעורין במשך

משפטיים, בהדרכה של סמכות שופטת עליונה — הלא בכך רצינו, זאת תבענו ואף השגנו. האם טעינו? זו היתה המועקה הראשונה. אחריה בא הספק, שמא לא הכלי הוא שהכזיב אלא המשתמשים בו כשלו. והספק היה לדאגה, והדאגה לתביעה ציבורית גואה.

היו אינטרסנטים שניסו לבזו לתגובה על-ידי שהד-ביקו לה תו "הרחוב". זאת איננה הפעם הראשונה שמנסים לבטל גילויים ספונטניים בהדבקת תו כזה. "הרחוב" הזה כלל פשוטי עם ופרופסורים; הרחוב הזה הקיף חוגים מכל המפלגות, היו בו כל העתונאים, הרחוב הזה היה הדמוקרטיה הישראלית, דמוקרטיה שאין בה "פרות קדושות", אפילו לא שופטים עליונים.

יוסף תמיר (גח"ל):

סלח נא לי, חבר-הכנסת אביווה, הנושא הועלה כבר לפני כן במליאת הבית על-ידי הצעות לסדר-היום של חברי כנסת. אני מחזק את דבריי.

מאיר אביווה:

מבחינת הבית הזה אני חייב לומר כאן שהיה זה ד"ר סנה המנוח אשר העלה הראשון את הבעיה.

יוסף תמיר (גח"ל):

ואחריי חבר-הכנסת פת.

מאיר אביווה:

ואם אתה שואל אותי, חבר-הכנסת תמיר, עם מי הודהית, אני חושב שהביקורת של ד"ר סנה המנוח היתה נוקבת וצודקת יותר. זאת אני אומר, אם כבר מזכיר אתה את תולדות העניין בכנסת.

שופטים, כל עוד הם חוקרים, אסור להפריע למ-הלך החקירה שלהם; שופטים, כל עוד הם שוקלים, אין לשלול אותם, ללחוץ עליהם, לנסות להטות הוצאת המסקנות. אבל לאחר מכן הכל חשוף לביקורת, ואין קביעה של בשר ודם שאין להרהר אחריה ולערער עליה.

אך מה שקרה לדין-וחשבון של ועדת ויתקון הוא יותר מאשר החלטה שעוררה ביקורת; מה שקרה היה עימות של עולם המושגים והערכים של כל אחד מאתנו עם המערכת שהנתת את המלצות הרוב, ולא רק את המלצותיו אלא גם כמה מן ההערות וההערכות שבגוף הדין-וחשבון. זה היה עימות נוקב. רבים שאלו את עצמם מי כאן לא בסדר: האם אנכי, חוש השיפוט הפנימי שלי, או שהרוב בוועדה, הרוב כולל שופט עליון, שני אנשים הידועים כמכובדים, כשרים, כמנוסים — ואני בטוח שהם כאלה — האם הם ששגו? מי שקרא את הדין-וחשבון חזר ובחן את עצמו, חזר וצבט את עצמו ושאל: מי חי בעולם הנכון ומי לא? כאשר נוכחו אנשים שאינם בודדים, תמהוניים, קנאים ופוריטי-נים, כשנתחורר להם שתחושתם היתה היתה לתחושת רבים — מסתבר, של הרוב — וכאשר תחושה זו כפתה על הממשלה תגובה — הם נשמו לרווחה.

מה היתה השגיאה הגדולה של הרוב, כפי שהונחה על-ידי השופט ויתקון? הוא ניהל את עבודת הוועדה כאילו היתה בית-משפט היושב בדין פלילי. זה היה המשגה המכשיל. משפט פלילי נערך לאחר חקירה, ותפקיד השופט הוא להעמיד את ממצאי החקירה במבחן. אולם תוצאות של איוו חקירה עמדו למבחן בוועדת

העניינים התובעים ועדות חקירה, ממש כמו שמספר מדידות החום תלו במצב הבריאות של האוכלוסיה. אם מונעים מחולים את בדיקת חומם, אין מסייעים לברי-אותם. מוסד ועדת החקירה הוכיח את עצמו גם הפעם כחיוני, כמטרה, כמסייע להבראה, בייחוד החלק של הממצאים. אין חובה לקבל את המלצות הרוב או המלצות המיעוט. המלצות הן המלצות. גם כאן אין ועדת החקירה בית-משפט. עיקרה — ממצאיה ולא מסקנותיה והמלצותיה.

הדין-וחשבון מחייב כמובן מסקנות מעבר לתחום הנושא של ועדת החקירה ומעבר לדברים הגדונים בדין-וחשבון. מובטח לנו חוק חברות ממשלתיות, אולם אין אפשר לנהל את המשק הממשלתי רק על-ידי חוקים ועל-ידי שוטרים. בעיקרו של דבר אלה הן גורמות של אמון, שהי החברות הממשלתיות, 300 במספר, רובן הגדול מתנהל במסירות ובכשרון. 12.5 מיליארד לירות האקטיבה של החברות הללו. אפשר לנהל משק עצום כזה על יסוד של אמון רק אם וכאשר חושפים פגמים, מסיקים את המסקנות בהחמרה ובהקפדה.

ואני רוצה לומר לחבר-הכנסת צבי דינשטיין: הדין-וחשבון ניקה אותו מכל דבר בכל הנוגע לפגם מוסרי, אולם הדין-וחשבון לא ניקה אותו ממחדלים מינהליים. אומר הדו"ח: "זהו עניין מינהלי בלבד", אבל תפקידו הוא מינהלי. אני ידע ומשוכנע שד"ר דינשטיין ניהל את התחום הזה שהיה נתון לסמכותו מתוך דאגה לאינטרסים של משק הנפט, מתוך נאמנות לאינטרסים של האוצר, אך עם זאת הוא נכשל בגיבוי-יתר שנתן למנהל חברת "נתיבי נפט". נכון, הוא נכשל בכך מתוך דאגה לעניין, אך עובדה היא שנכשל בגיבוי-יתר, נכשל במחדל בהליכי פיקוח, הסתבך בעניין האנשים ששלח ולא שלח, כאשר מר פרידמן התנגד לחקירה, כאשר הפגין שאינו חשוף לחקירה, תבע לדחות אותה והצליח. פגם קל שבקלים בדרך גבוה מחייב מסקנות. זאת למדתי ממורי ורבי דוד בן-גוריון. מי יקר לנו מן האלוף זורע? בומנו הוא הועבר מתפקידו לא בשל משגה שלו, אלא בשל אחריות עקיפה, בשל אחריות עקיפה לעניין אשר עורר סערה ועלול היה לגרום נזק.

(קריאה: אם כך, מדוע אחה גורע את חלקו של שר האוצר מעניין זה?)

משום שבתחום העצום של המשק יש חלוקת סמ-כויות. אינני חושב שד"ר צבי דינשטיין צריך לעמוד לספ-סל הנאשמים, אך אני טוען שצריך לעשות חילופים. בריא להוציא מסקנות מחמירות ביותר — ואני אומר זאת עם כל הידידות וההערכה לד"ר דינשטיין — אם רצוננו למנוע הכללות מייאשות נוסח: "כולם מושחתים, אין מה לעשות" ועל-ידי כך "להרתיע את הטובים מלשרת את משק המדינה. ולא קל לשרת את משק המדינה, כי על כל צעד ושעל אורבים פיתויים גדולים יותר מאשר לשרת משק זה. אין דרך אחרת אלא להחזיר הרגשה של שליחות, של רוח ציבורית, ועל כך חייבים להחמיר ולתקן כל פגם.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

שמואל תמיר (המרכז התפשי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. לפני חודשים מספר עמדה ראש הממשלה כבורז ציבורי וזיברה על

שבע שנים, אם לא תשלומים במטבע זר לעצמו ול-שותפיו לרווחים בחוץ-לארץ? אלה הן השאלות שהרוב בוועדה לא השיב עליהן. הם רק התרשמו, כך קבעו, שמר פרידמן הוא תכסיסן מעולה, ואמרו עליו: "דעתנו היא שמר פרידמן הוא אדם שלמען האינטרס הכספי שלו מוכן להגן על עמדה שצדיק או איסטיניס לא היה מגן עליה". הקטע הזה צוטט רבות, אבל לא הכל שמו לב למה שבא מיד לאחר מכן: "אין זה רלבנטי לגבי התפקיד שהוא ממלא בעולם הנפט". אין זה רלבנטי?

האם שכחה הוועדה, בבואה לסיים את הדין-וחשבון, את ראשיתה? היא לא נשאלה לחקור ולאשר את הנורמות בעולם הנפט הבין-לאומי, אלא את דרכי הניהול של חברה ממשלתית ישראלית, לרבות הבחינה התבררית-המוסרית.

האומנם אין זה רלבנטי? מר קליר, למשל — כך נדמה לי — צריך היה להיות סבור שזה רלבנטי מאוד, כי הווא צוטט בעתונות כמי שאמר שבעד שום הון לא היה מעסיק את מר פרידמן כמנהל. מר קליר ידוע כאדם ישר והגון, בעל מפעל שיש בו לא רק רווחיות ויעילות, אלא גם יחסי אנוש למופת.

אני מניח שלא רק מר קליר, אלא כל בעל הון אחר, לא היו מסכימים שמהלך הממונה על-ידם ישתמש בהונם בחוץ-לארץ למען הפק רווחים לכיסו של אותו מנהל, ללא ידיעת בעל הון. אך קשה לי לתפוס כיצד אפשר להשלים עם ניצול כספי תרומה למשרד הבטחון על-ידי מנהל חברה ממשלתית, המעכב כספים אלה יותר משנתיים בחשבונות הפרטי בחוץ-לארץ בניגוד לחוקי המטבע הור של מדינת ישראל, בלי ידיעת אלה שה-תרומה מיועדת להם, ותוך כדי תקופה זו קונה ומוכר בהם ניירות-ערך בעסקאות פרטיות. על כך פוסק הדין-וחשבון: "אין יסוד לטענה שמר פרידמן שלח או ניסה לשלוח יד בכספים אלה". אני קובע בצער שהוועדה לא הפריכה את טענתו של עורך-הדין כספי, שכל עניין התרומה "פומרק" בדיעבד כדי לכסות את טיב ההתחשבנויות בין מר פרידמן ו"מדבר".

אין טעם, אדוני היושב-ראש, למנות את כל פגמי הדין-וחשבון. אין כל אפשרות לדון במסגרת העלאת הצעה לסדר-היום על יצירת זכויות קידוח לטובת מר פרידמן, שעה שציוד חברת "לפידות" עמד בטל, והממ-שלה שילמה על כך טובין ותקילין מאות אלפי לירות. לא כאן המקום להקשות קושיות לגבי הזכות למכור לאחרים תמורת כסף רב זכויות שניתנו על-ידי חברה ממשלתית לביצוע עבודות קידוח.

לדעתי, אדוני היושב-ראש, העניינים דורשים קודם כל חשיפה ותגובה. כבוד הרשות המשפטית, כבודם של השופט העליון אלפרד ויתקון ומר קליר, מחייב לקבוע שהם שגו.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

כדאי שהשופט יבחר לו כבר שם יהודי.

(קריאות: האם ורדיגר הוא שם יהודי?)

מאיר אביזוהר:

ואשר לעתידו של מוסד ועדת החקירה, אוסיף משפט אחד או שניים. שר המשפטים הדגיש כי ערכו של המוסד יישמר רק אם ישתמשו בו בחסכנות. אדוני השר, מספר הוועדות צריך שיהיה כמספר

וכאן נשאלת השאלה, אדוני היושב-ראש, אדוני שר האוצר, אדוני שר המשפטים: אנחנו עומדים היום ביום ד', לאחר שמר פרידמן, שהיה אחד האובייקטים של החקירה הזאת, ראה לנכון להתפטר בניגוד להשקפת הרוב בדיווח-השבון של ועדת ויתקון, אשר מצאה אותו כשיר ומתאים להמשיך ולנהל חברה ממשלתית, לאחר כל מה שנחשף בניגוד להשקפתה — והוברר שפער עמוק מאוד קיים בין השקפה זו לתחושת האינסטינקט-טיביות של דעת-הקהל. בניגוד להשקפה זו התפטר מר פרידמן. מי שהאזין לדבריו הגיע למסקנה הבלתי-נמנעת שהוא עשה זאת לא מרצון ולא מהכרה שאמנם הגיע לו הדבר, אלא מתוך תחושה שעליו לעשות זאת, כי זו היא התביעה הציבורית.

השאלה הגדולה הנשאלת היום היא, אם פרשת "נתיבי נפט" תביא לסוף פסוק באובייקט שנקרא מרדכי פרידמן, בהתפטרותו או בהעמדתו לדיון — אם תהיה כזאת —, או שמא בממשלת ישראל, על כל הגורמים שהיו נוגעים ונוגעים בפרשה הזאת, יהיו מסקנות פני-מיות, אדמיניסטרטיביות, מינהליות גם לגבי הגורמים האחרים ישירות ועקיפות. האם פרט למרדכי פרידמן היה עוד מישל או אחראי למה שהתחולל או לא התחולל שם, או שהוא יהיה השעיר לעזאזל היחיד וכל היתר ירחצו בנקיון כפיהם?

מרדכי פרידמן בא לחברה הזאת, איש עשייה מוכי-שר לכל הדעות, שעשה גדולות שם לכל הדעות, על אף כל הפגמים החמורים מאוד שנמצאו, והם חמורים מאוד. מרדכי פרידמן בא לחברה הזאת כשהוא עוסק בעסקי נפט והציע את שירותיו תמורת לירה לשנה וכך שירת כשנה וחצי-שנתיים. בשעה שאדם בא לממשלת ישראל ומוכן לקבל את הפקדון על הנפט של סיני ללא תמורה כספית בעד שירותו, הרי השאלה הראשונה שחייבת להישאל אצל הממשלה עליו במשרד האוצר, במשרד הבטחון, היא: למה בא האיש לעשות זאת חינוס? אידיאליסטים רצוף וצרוף, שירות למען הכלל ללא כל תמורה, אפילו לא של משכורת? שמה יש כאן כוונות אחרות, להישאר חפשי לשם ניהול עסקים? יכול להיות שזה היה אידיאליסטים בשלב ההוא, יכול להיות שלא תפקידו לקבוע. דבר אחד ברור: כשאיש עסקים העוסק בנפט בא לתת את שירותיו ללא תמורה בתחום עיסוקה המרכזי של המדינה — בנפט — הלא הדבר הראשון המתבקש הוא: להציב גבולות מדויקים, להגדיר הגדרות חד-משמעיות — מה מותר, מה אסור, איפה תעמוד, איפה לא תעמוד; זהו 'אלף-בית' בנתונים האלה, נוכח ההצעה של לירה לשנה — הצעה מאוד לא שיגרתית בנוף המשקי של חיינו.

הדבר האלמנטרי הזה לא נעשה כבר בראשית הדך וכל היתר אינו אלא תולדה. יכול מאוד להיות שאם היה פה משהו לא בסדר הרי "לאו עכברא גנב אלא חורא גנב". משום שיש איזו תחושה בצמרת: מגלגלים עשרות מיליונים כאילו זו ירושה מבית אבא ולא מתוך חרדה לגורל הנכס הציבורי ולכספו של משלם המסים.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):
אילו היתה זאת ירושה, זה היה אחרת.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
אמרתיו כאילו.

ציד מכשפות. הבוקר פשטו חוליות של המשטרה ומס ההכנסה, בפקודת רשות מוסמכת, לחפש מסמכים, בחשד של עבירה פלילית, בביתו של מנהל החברה הממלכתית של "נתיבי נפט". מה אירע למן הרגע שראש הממשלה ראתה בתביעה הציבורית למאבק נגד שחיתות ציד מכשפות ועד לרגע שממשלת ישראל, באמצעות זרועותיה החוקיות, ראתה לנכון לצאת ולפעול בחשד של פלילים? מה אירע בין שני המועדים הללו ומדוע אירע?

האם בא הדבר כתוצאה מהצלחה יעילה של כלים ממלכתיים, כלי ביקורת ופיקוח, אשר חשפו נקודות חולשה ותורפה במהלך המשק, או שהדבר בא, חרף התנגדות ממשלתית מתמדת, על-ידי יזמה של אזרח יחיד שהיה צריך לפעול, לעתים כדון קישוט, בלחץ של עתונות, של כלי תקשורת, של הפגנות סטודנטים, של מאבק אופוזיציוני, של כל זה הקרוי בפיות מסוימים "הרוחב"?

כל אדם אובייקטיבי, כל דובר אמת, יודה שאם ממשלת ישראל, על-ידי זרועותיה החוקיות, פעלה הבוקר כפי שפעלה, הרי זה לא במהלך השוטף והרגיל של פעילותיה אלא כתוצאה ממאבק שהוחל על-ידי פרט אמיץ-לב וישר-דרך, מאבק אשר זכה לגיבוי ותמיכה ציבורית מכל החוגים ומכל הזרמים, כאשר הממשלה מנהלת כל הזמן פעולת נסיגה הדרגתית, מגלה אי-רצון ומורת-רוח, ותוך כדי התקפה נגדית מילולית חריפה מאוד על כל אשר נותן ידו למאבק זה נגד השחיתות.

שהרי היכן היו כל הכלים הממלכתיים — אותם שלטונות מס הכנסה, אותה משטרת ישראל, אותן זרועות שיצאו עכשיו לפעולה? היכן הם היו באותן שנים שבהן נעשו המעשים ועד לרגע הזה, היום, בעקבות ועדת החקירה? הם לא הופעלו אלא בעקבות הממצאים של ועדת החקירה, אשר קמה ופעלה בלחץ של יומות יחיד ותמיכה ציבורית? והעובדה הזאת נכונה לא רק לגבי המקרה של "נתיבי נפט". היא נכונה במקרה של "אוטוקס", כאשר עתון היה היוזם ואחר כך סינע אופוזיציונית, והיא נכונה בכל מקרה שמצביעים על חולשה, על תורפה, על פגם או שחיתות אי שם סמוך לצמרת או בצמרת. איראז הכלים הרגילים התקיימו של ממשלת ישראל משום-מה אינם פועלים או שפועלים לאט ובאי-רצון רב, ורק בלחץ של יחיד וציבור ממורמר, דחור תסיסה, פועלת אז הממשלה.

אדוני היושב-ראש, מלחמה בשחיתות ודאי שהיא חייבת להיעשות מתוך אחריות, מתוך שיקול-דעת, מתוך הימנעות מגריפה כוללת, מתוך מאמץ מירבי למנוע שילחוב יצרים. אולם היא חייבת להתקיים ולהתנהל במלוא התקיפות אם איננו רוצים שבבוא עת מבחן כדורים לא ייר, כפי שאירע לצבא מצרים ב-1948, שביצורים לא יחזיקו מעמד, כפי שאירע אצל עמים אחרים, אשר רוחם היתה קלה לגבי נושא השחיתות וטוהר המידות. אנחנו עם שהוא צבא וצבא שהוא עם והנושאים שנראים היום משקיים ומחר הם בטוחים-ניים, מחתרניים יכולים להיות נושאים של חיים ומוות. המאבק הזה אסור שיהיה מאבק של אופוזיציה או של ד"ר גיב, או של עתון פלוני אלמוני — הוא חייב להיות בראש מעייניה של ממשלת ישראל, בדיוק כמו יתר הפונקציות שלה בשעה שהיא מופקדת על גורל המדינה והעם.

השלל הבין-מפלגתית, על דיוקיה כיצד לא לפגוע בסימ-טריה שנקבעה מראש?

ולבסוף, אדוני היושב-ראש, יש לקח נוסף רב משמעויות בדו"ח ויתקון, בדו"ח הרוב כפי שהוא כתוב. בסעיף 48 לדו"ח אומר הרוב כדלהלן: "ואלה הלקחים העולים מפרשה זו" — ואני מדגל ומגיע לסעיף ג' — "אל נלך בדרך הפזמון השגור בפניו שיש לתקן את החוק; כבהרבה עניינים אחרים הטעונו תיקון לא החוק חסר, אלא התיכונן והביצוע. כיוון שהמדובר בגופים שבשליטת הממשלה ניתן לקבוע הכל בתקנות פנימיות. העיקר הוא שתהיה תפיסה ברורה, מה אפשר לצפות מרשות החברות הממשלתיות, ולקבוע הנחיות בהתאם לכך".

אני עובר לסעיף ד': "... ברם, אם הכוונה היא לפיקוח שוטף ואינטנסיבי, נראה שיש למנות לכל חברה נציג (כלכלן או רואה-חשבון), שישתתף בכל ישיבות המועצה ויעמוד במגע מתמיד עם ההנהלה. לשם כך יש צורך בכוח-אדם עצום. ספק רב בלבנו, מנין ניקח אותו?".

ובסוף הדו"ח בסיכום: "(ב) את הלקחים שיש ללמוד לגבי רשות החברות הממשלתיות סיכמנו בסעיף 48 לעיל, ואלה הם בתמציתם:

1. העניין טעון עיון מחדש בידי מומחים למינהל הציבורי.
2. פיקוח יעיל ושוטף על עסקי החברות הממשלתיות מצריך מנגנון לא קטן של כלכלנים ומומחים אחרים.
3. יש לברר אם ניתן להשיג כוח-אדם כזה, בטרם יוחלט על שינוי המצב הקיים".

כאן כל ההצבעה וההחלטה על פשיטת-הרגל של השיטה כולה. בניתם, על-ידי יצר השררה והבעלות הבלעדית, ביוקורטריה עצומה ושתלטות עצומה כזאת בתחום הממשלתי. חברי הוועדה אומרים: נכון, הפיקוח לא יעיל, אבל לא ייתכן פיקוח יעיל, דרוש לשם כך כוח-אדם עצום — שמוש שלא גותר במשך שום שטח חיוני מרכזי שהממשלה לא שמה עליו יד, בריכוזיות הקיצונית שלה, כנכס שצריך להיות לא בפיקוח החוק שלה, אלא בבעלות המיידית הישירה. בודאי חברת נפט צריכה להיות בבעלות ממשלתית, כך גם חברת מים, כך גם חברות אחרות. אבל החברות הממשלתיות מקיפות מאות נושאים, שיכולים היו להיות בידיים פר-טיות או ציבוריות ושהממשלה היתה צריכה במאמץ יונו להתרחק מבעלות עליהם. אבל אותו יצר ש"הכל ביד" "הכל שלי", "קרוב מאוד", אותו יצר הביא לאב-סוד שציון השופט ויתקון וחבר הוועדה קליר: הפיקוח הוא גרוע. בפיקוח כזה נולדים דברים כאלה. החוק לא יענה, צריך לתקן על-ידי הפעלת שיטה. את השיטה אי-אפשר להפעיל מכיוון שלא יימצא כוח-אדם. זו המ-ציאות שיצר המשטר הזה ביסודו, שורש השרשים לסמפטומים של השחיתות שעלו למעלה. על כך יש לתת את הדעת, על השיטה הכלכלית הזאת שבאה לרכז הכל ביד אחת, שבאה להנהיג שתלטנות מוחצת של יד אחת, שבאה למונע התפתחות משקית טבעית, בריאה, מאוונת, כפי שהחברה הישראלית היתה צריכה לזכות בה.

אני לא אפנה חיצים לאיש אחד בלבד. זה יהיה קל מדי לממשלה. כאן חייבת לבוא מסקנה מינהלית-פנימית, שהממשלה בינה לבין עצמה צריכה לברר מי ומי האחראי, אם זה שר זה או שר זה, אם זה סגן שר, אם זה עוזר לשר — פה היו מעורבים גורמים רבים מאוד, — אם מינהל חברות ממשלתיות, או לא מינהל חברות ממשלתיות. דבר אחד ברור: זה לא פרידמן בלבד, זה לא מוסרי ולא הוגן להשאיר זאת על כתפיו בלבד. ביפאן הרחוקה והפרימיטיבית, כאשר התנגש מטוס נוסעים אורחי עם מטוס צבאי ועדיין כלל לא היה ברור מי אחראי, כיצד זה קרה או מדוע, קם שר התעופה היפאני ואמר: זה אירע בתחום אחריותי, אני מתפטר. אני מזמין בישראל עולם מנהלים יפאני תמים ופרימי-טיבי כל כך. אני מוכן להסתפק בהרבה פחות, אבל האם לאורך ימים פה יהיה "המדינה זה אני"? האם נגיע למצב שזו היא מפלגה שיש לה מדינה, ולא מדינה שמפלגה מסוימת זכתה להגיע בה לשלטון לפרק זמן מסוים?

אדוני שר המשפטים, אתה הלא תקום ותשיב לדברי בשם הממשלה, הוואל-גא להשיב לי מתי בפעם האחרונה קם משהו מכך ואמר: שגיתי. לא טוהר מידות; סתם שגיתי, סתם היתה אצלי תקלה חמורה ואני מסיק מסקנות והולך. מתי בפעם האחרונה עשה זאת שר בישראל, סגן שר בישראל, ראש עיריה, ראש ועד עובדים? הלא נוצר מצב שתמיד, אם יש גניבה — היא קיימת; גנב — לעולם לא. לא גנב, חס ושלום, אחראי למצב בדמים שבו נתאפשרה גניבה. מתי בפעם האחרונה התפטר משהו מכך, או שתמיד הרחוב אשם והצדק כולו, כל ההגינות וטוהר המידות, הכשרון וה-נושיה — כולם שלכם?

איפה קיבלתם את החסינות הפנימית הזאת שחי-סנתם את עצמכם מפני כל ביקורת, מפני כל נקיפות מצפון, מפני כל תחושה שצריך לדווח, ולעתים גם לקום וללכת?

אדוני היושב-ראש, בדין-וחשבון ועדת ויתקון הת-ברר דבר נוסף, שעד כה לא נתנו עליו די את הדעת. חברת "נתיבי נפט" הוקמה כדי לאגוף חברה קיימת אחרת. ניתנו נימוקים מנימוקים שונים, אולם מי שקורא טוב את השורות ובין השורות נוכח בעליל שאחד הנימוקים היסודיים והמכריעים היה, שהחברה הזאת לא צריכה להישאר בתחום ניהולו של משרד הפיתוח, וכאן אנחנו מגיעים אל אחד השרשים האופייניים. יש לטיפודניות בישראל. משרד הפיתוח — נכס של המפ-לגה הליברלית העצמאית. כאן בא דבר חדש — רכוש עתק בסיני, לתת את זה להם? לא! זה לא היה בודאי במתכונת הקואליציה המקורית; ואז זה ילך לידים אחרות. המאבק הזה בין משרד הפיתוח לבין משרד האוצר עובר כחוט השני כל הזמן. מכאן היריבות, מכאן הכפילויות, בטלה מכאן ועומס משם; אבל חס וחלילה לא לפגוע בסטטוס-קו הקואליציוני של חלוקת הנכסים והזכויות. זה עולה ברווח בדין-וחשבון הזה, ומי שמצוי בארץ הזאת לא זקוק לדין-וחשבון הזה כדי לדעת כיצד זה פועל. ואז נוצר מונח ישראלי חדש "איגוף". והדו"ח אומר, אם איגוף מותר למטרה אחת, למה לא יותר לשנייה? אולי תעשו גם חשבון-נפש כמה עוד צריכה המדינה לשלם כדי לשמור על שיטת חלוקת

מה של המשטר הקיים, והוא השתמש בה כמואזניים כדי לשקול את שני הגיבורים. זוהי המשמעות האמיתית של ד"ר ויתקון. הוא קבע שבמשטר הקיים בישראל דוד נב חלחל, ואילו מוטי פרידמן הוא המנהל המצוי, איש הביצוע שהמדינה מעוניינת בו, איש הראוי להמשיך בתפקיד המנכ"ל.

ניב הוא, אולי, צדיק ואיסטגניס, אך אין צורך בו. פרידמן איננו צדיק ואינו איסטגניס, אך בו יש צורך.

אדוני היושב-ראש, לא במקרה עורר הדין-וחשבון של ועדת ויתקון סערה כה עצומה, כה מקיפה וכה כללית בציבור. כי הציבור אינו מוכן להכיר בעובדה שזוהי המשטר הקיים בארץ, שזו דמותו ואלה הן גורמותיו. הציבור חושב במושגים של משטר א', בעוד הוא חי למעשה תחת שלטונו של משטר ב'.

תפקידו העיקרי הוא לעזור לציבור להביט אל מעבר לפרטים בפרשת "נתיבי נפט" ולגלות את המציאות שמאחוריה; לא לראות רק את העצים הראשונים, אלא את היער כולו.

מוטי פרידמן הוא המשטר. רק במשטר מסויים זה גדלים פרידמנים, והפרידמנים מקיימים את המשטר הזה.

זהו משטר שבו כל המשאבים מרוכזים בקופת המדינה, אך הממשלה אינה משתמשת בהם כדי לבנות חברה צודקת, יעילה ומתפתחת. קופת המדינה היא בשליטת הפרוטקציונרים, המפלגתיים והפרטיים. מי ששולט על מכשירי הפרוטקציה הוא השולט למעשה במדינה.

אין כאן שום הבדל בין קואליציה ואופוזיציה, בין סקטור ציבורי-כביכול לבין סקטור פרטי-כביכול. מה ההבדל בין מוטי פרידמן, המנכ"ל הציבורי שהעביר את הרכוש לכיסו הפרטי, לבין יצחק שובינסקי, המנכ"ל הפרטי שהעביר תרומות למפלגות השלטון? מה ההבדל בין המנהלים של המשק הציבורי לבין המנהלים של המשק הפרטי, המבצעים אותן עסקות בהתאם לאותן נורמות בדיוק, והמתעשרים על-פי אותן שיטות?

מושגים מפלגתיים מקובלים איבדו את ערכם במשטר זה. דוד נב גדל במפא"י והתבגר באחדות העבודה. אך הוא ש"נדפק" במשטר שמפלגת האם שלו היא אחד ממרכיביו. מוטי פרידמן גדל על רקע ימני מובהק, עסקני "חירות" פעלו כדי למנוע את הפירסום הראשוני של הגילויים עליו בעתונות — ואולי נשמע פעם הסבר סביר מדוע — אך הוא ידידם של ראשי מפלגת השלטון.

חיים לנדאו (גח"ל):

הוא חבר במפלגת השלטון, באחד מן המרכיבים של מפלגת השלטון. אחרת לא היה מגיע לאן שהגיע. צריך להיות ברור מראש לאיזה מפלגה הוא שייך, כאשר הוא מכהן כמנהל כללי של "נתיבי נפט". זוהי פונקציה ישירה של הפנקס המפלגתי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

לא בדקתי ולא אבדוק את פנקס החבר בכיסו של מוטי פרידמן. אבל אני יודע שהפירסום הראשון של פרשת "נתיבי נפט" בעתונות הישראלית היה בשבועון שאני עורך אותה, אחרי שאותו פירסום הוצא מעתון

אם לכך תהיה נכונות להאזין כתוצאה מהדו"ח הזה, הרי המסקנה שלו תהיה הרחק מעבר למרכזי פרידמן ו"נתיבי נפט". אני די ספקני, אבל אולי נופתע לטובה.

היו"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. זה מול זה עומדים שני אנשים. שניהם ילידי הארץ, שניהם בני אותו גיל, שניהם יוצאי סביבה אחת. ואיזה הבדל ביניהם! מכאן דוד נב, בן 48, דור שני בארץ, איש הפלמ"ח, קצין — בחטיבת הנגב — במלחמת העצמאות, רב-סרן במ"י לואים, אדם שמקצועו הוא פיתוח הארץ. ומכאן מרכזי פרידמן, בן 45, דור חמישי בארץ, אדם שיצא מן הארץ לפני מלחמת העצמאות וחזר לקראת סופה, קצין בחיל האספקה, סגן או סרן במילואים, אדם שמקצועו הוא יצירת קשרים.

ביבי ומוטי — שתי דמויות, שנעשו סמלים בפרשת "נתיבי נפט".

מה מסמלת דמותו של נב? הנה אדם שסיכן את הקריירה הצנועה שלו כעובד המדינה, בפעולה שהתחייב לה ללא פירסומה, ללא כל סיכוי של הפקת הנאה אישית כלשהי. יעדו היחידי היה להביא לתיקון פגמים, לשמור על רכוש הציבור, למנוע שחיתות וביזבז המש"אבים המצומצמים של המדינה הענייה.

איש כמו נב אומר: המדינה זה אני. אני אחראי למדינה הזאת, איכפת לי מה קורה במדינה הזאת. לא חשוב מה המדינה עושה בשבילי, חשוב מה עושה אני למען המדינה.

מה מסמלת דמותו של מוטי פרידמן? הנה אדם שהשיג משרה רמה בזכות קשריו עם רוב אנשי צמרת השלטון מכל המפלגות, אדם שאינו עוסק במקצועו הרשמי — הנדסת מזון —, אלא במקצוע האחד החשוב במדינת ישראל: קשרי קשרים.

בעזרת הקשרים הגיע לעמדה בענף הנפט, הקים חברה משלו, ניצל אותה כדי לבצע עסקות שיש בהן חשד של הברחת מטבע עצומה, העלמת רווחים עצומה, לצורך מסיס. השגת הטבות מהמדינה בטענות שווא בקנה מידה גדול. בעזרת אותם קשרים הפך לאחר מכן למנכ"ל בחברה ממשלתית חשובה ביותר, וניצל מעמד זה לבצע עסקות שיש בהן חשד של קבלת שוחד, ניצול מעמדו הממלכתי לביצוע עסקים פרטיים בממדים של מיליונים.

איש כמו מוטי פרידמן, גם הוא אומר: המדינה זה אני. רכוש זה שלי, איכפת לי איך אני יכול להסתדר במדינה הזאת. המדינה היא עוגה גדולה, והמוכשר הוא זה המצליח לשים את ידו על הנתח הגדול ביותר.

ביבי ומוטי — מי מסמל את המשטר הקיים במדינה כיום?

האיש שנדרש להכריע בשאלה זו הוא האדם השלישי בפרשה — שופט בית-המשפט העליון ד"ר אלפרד ויתקון. הוא עשה עבודה נאמנה. הוא לא קבע מה צריך להיות. הוא קבע מה הווה. הוא קבע מה הנור

הטוב במחנה משותף של דמוקרטיה, צדק סוציאלי ושלוש - שלוש צלעות של משולש אחד.

לא בן לילה יקום משטר אחר בארץ. לא נוותר עד אז על מאבק לחיסול הנגעים החמורים ביותר של המשטר הקיים. זהו תפקידה של הכנסת, והיא תמלא בתפקידה אם לא תסיק מסקנות. שיריחיקו לכת מן הפרשה העכורה הזאת.

אין ספק שדרושה מערכת חדשה של חוקים רדיקליים, כדי להגן על רכוש הציבור וכדי למנוע הפקרות המביאה להתעשרות של פרוטקציונרים.

זאת צריכה להיות התוצאה של ויכוח זה: פעולה פרלמנטרית לגיבוש חוקים חדשים, שיטות פיקוח חדשות וסתימת פרוצדורות הקוראות לגנבים. הפירצה הפרוצה ביותר היא חוסר מוחלט של אחריות אישית של מישור מן המופקדים על רכוש הציבור - החל בשרים וכלה באחרון הבירוקרטים. אני מציע לכנסת לאמץ לעניין זה את עקרון החקיקה היפאני.

אני מציע שהשרים האחראיים ל"נתיבי נפט", או המופקדים על החברות הממשלתיות, יצטיידו בחברות של סמוראים ויחאבדו. אבל אני בהחלט מציע לקבוע גורמה שתחייב אדם אחראי בישראל לעשות מה שעושה כל אדם יפאני, ואפילו כל אדם אנגלי, אשר נכשל בתפקידו: להסיק מסקנה אישית.

אני מציע לכנסת לקיים דיון במליאה, מתוך מגמה להקים בכנסת ועדה קבועה נוספת, ועדה עשירית במספר, שתיקרא: "ועדת רכוש הציבור", שתפקידה יהיה לעצב את הנורמות ולפקח על ביצוען יום יום, ליוזם חוקים לפיקוח על רכוש הציבור, ובעיקר - לשמש מכשיר קבוע לחקירת פרשיות של שחיתות והסתאבות במשך הציבור.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת קלינגהופר, ואחריו לחבר-הכנסת בן-מאיר.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

אדוני הישעבר-ראש, כנסת נכבדה. הדין-וחשבון של ועדת החקירה בעניין "נתיבי נפט" יותר מאשר גרם להרגעת הרוחות הביא בעקבותיו סערה חדשה של ביקורת והתרגשות בקרב הציבור, סערה שבעוצמתה ודאי אינה נופלת מאי-השקט ומורת-הרוח שגילה העם בפרשה זאת לפני הקמת ועדת החקירה, ואולי אף עולה עליהם.

הסערה מובנת ומוצדקת. נתגלו ליקויים חמורים בסדרי הממשל, ליקויים שחשפו לנגד עינינו פגמים הפוגים עים בעצם מהותו של משטר תקין. על ליקויים ופגמים אלה, העולים מממצאיה העובדתיים של ועדת החקירה, חייבת הכנסת לתת את דעתה. אולם בזה לא סגי. מסקנותיה של הוועדה מצביעות על תפיסה מוטעית של מוסר חברתי, שאם היא התפיסה הרווחת, הרי יש לראותה בדאגה רבה, והכרחי הדבר שגם בכך הכנסת תדון.

התמיהות המתעוררות בקשר לכל הפרשה, ראשיתן בעצם הקמת חברת "נתיבי נפט". לממשלה היתה חברת נפט מקודם, היא חברת "לפידות". אך הממשלה רצתה במנהל שהיא חשבה למתאים, ורצונה זה היה סיבה מספקת בעיניה להקים חברה נוספת באותו ענף ולתפור

אחר, על-פי בקשתו של אחד מראשי תנועת החירות, שהוא חבר בבית הזה.

עדיאל אמוראי (המערך, עבודה-מפ"ם):
היתה גם הצעה לסדר היום של חבר-הכנסת גדעון פת.

מנחם בגין (גח"ל):
על-פי המושגים שלך, גם לך יש עבר ימני.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
כן, בהחלט.

כאשר הימין מנצל את פרשת "נתיבי נפט" כדי לגנוח את מפלגת השלטון זהו תכסיס מפלגתי לגיטימי, אך אסור. שהדבר יסיח את הדעת מן המציאות הבסיסית. הימין מייצג את השכבה שהתעשרה במדינה, הוא דוגל ביתר ליברליזציה של דרכי ההתעשרות, הוא רוצה להעביר את משאבי המדינה לידיים פרטיות, שתהיה להן יתר חירות לעשות בהם כבתוך שלהם. האלטרנטיבה הזאת אינה אלטרנטיבה כלל, ואין בה צורך למי שדוגל בה, מכיוון שהממשלה עצמה גולשת בדרך זו של יצירת שכבה עילית טפילית, נצלנית, חמסנית ושחצנית.

מי שרוצה למנוע התדרדרות זו, מי שמתקומם באמת ובתמים נגד המשטר הבנוי על הנורמות של דין-וחשבון ועדת ויחקון, מי שרוצה במשטר שיכול למצוא את סמלו בדוד גיב ובנורמות שהוא מייצג - אל לו להסתר חפץ בהתרגשות חד-פעמית, בהתפטרות של אדם אחד, בסערה ציבורית המתלקחת בן יום והחולפת בן לילה. עליו להודעק לפעולה למען הקמת משטר אחר.

משה נסים (גח"ל):

העולם הזה - כוח חדש...

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

דרוש פתרון רדיקלי, פתרון המתחיל בקביעת העידים המרכזיים של החברה, ובהבטחת הדרכים לשימוש במשאבים הלאומיים לצורך השגת יעדים אלה: פיתוח החברה, העלאת רמת החיים של העם כולו, מתן שכר הוגן בעד עבודה הוגנת, הכטחת חינוך מירבי לכל אדם לפי כישוריו, דיוור הוגן לכל, חיסול הפערים - אגב, אותם יעדים שקמנעם יושבים ברגע זה מאות סטודנטים על הארץ בקמפוס של האוניברסיטה.

במשטר כזה, מי שעובד עבודה נאמנה צריך לדעת שיש שכר לעמלו. הוא צריך לדעת שהוא משלם מסים לכיסוי הצרכים של החברה, ולא כדי ליצור קופת-פוקד למשחקם של הפרוטקציונרים. עבודתו צריכה לאפשר לו לחיות ברמה הוגנת, המתאפשרת בימינו על-די התפתחות הטכנולוגיה המודרנית - דירה נאותה, תחבורה נאותה, תקופת פנאי מתאימה של יומיים בשבוע, כל הדברים שהם כיום לאל דיונו, גם במדינת ישראל, במשטר לאומי וסוציאלי מתאים.

אזרחים טובים כמו דוד גיב, בני שלוש ואנשי ניר-עוז, אנשים שאיכפת להם והמנהלים מאבק יחיד, תורמים תרומה עצומה להתעוררות דעת-הקהל ולעריכת חשבון-נפש מוסרי. אולם כדי להחליף משטר במדינה דמוקרטית, כדי להשליט ערכים ישנים וכוונות חדשים, יש צורך בפעולה פוליטית רצופה וליכוד כל בעלי הרצון

האוצר וקובעים חלוקת תפקידים ביניהם. חוק לחוד וסדרי העבודה בצמרת משרד האוצר לחוד. אם כך נוהגים באדמיניסטרציה הציבורית ומחלקים סמכויות בצורה בעל-בתית בלא הזיקקות לכתוב בחוק, איזו איז ואבוי לשלטון החוק במדינה.

על רקע הנסיבות שתארת, רק על רקע זה של מדיניות פגומה באשר להקמת חברות ממשלתיות חד-שות, של העדר פיקוח יעיל עליהן, ושל לא-איכפתיות אפילו בספירות העליונות של המנגנון המינהלי באשר לצורך האלמנטרי לשמור בכל עניין וללא יוצא מן הכלל על החוק, יכלה לצמוח הפרשה העגומה הקרויה בדין-וחשבון "העיסקה", עם הקפיצה מאופציה לרכישת ציוד ב-70,000 דולר למכיר של 700,000 דולר, ועם ההסתבכות שנוצרה עקב גילוי מסמכים הקרויים מסמכי בלומפילד. השאלה נשארה פתוחה בדו"ח הוועדה, וטוב שהיא נחקרת כעת ביוזמת היועץ המשפטי לממשלה.

רק על הרקע שתארת מבינים איך זה יכול היה לקרות שמנכ"ל "נתיבי נפט" לא מצא פסול בכך להשתתף, בתור בעל חברה פרטית לקידוחי נפט, במכרז לעבודות קידוח בהתחרות עם חברה ממשלתית אחרת, כשהמכרז נערך על-ידי מפעל אשר כלפיו המנכ"ל האמור שימש איש-קשר לכל דבר מטעם שלטונות ישראל.

באותה אווירה של הפקרות, אשר נבעה מחוסר אבחנה בין רכוש פרטי וכספי הציבור, נעשה מעשה חמור נוסף, כאשר כספי משרד הבטחון עוכבו שלא על דעת המשרד הזה תקופה ממושכת בידי הפרטיות של אותו מנכ"ל, והושקעו על-ידיו במניות מופוקפקות שהופקדו בזינבה, תוך הפרה גלויה של דיני הפיקוח על המטבע הזה, והעיכוב חלף רק עם פירוח הלירה הישראלית, ומשרד האוצר נתן בדיעבד היתר להפקדת הכסף בחו"ל, אף-על-פי שהיא גרמה נזק למדינה עקב אי-תשלום הפרשי הפיחות למשרד הבטחון.

אדוני היושב-ראש ורבותי חברי הכנסת. אלו הן חופעות מכאיבות בניהול משק המדינה, סימפטומים של שימוש בשיטות-לא-שיטות בעניינים של משטר כלכלי ציבורי, והכנסת טיטב לעשות את תדון בכל אלה בהקדם הומן ותמצא דרך לתיקון יסודי ולשיפור.

אולם מה שמדאיג לא פחות, ואולי אף יותר, הוא ההיבטים של הדו"ח המספקים חומר למחשבה ולחדרה בתחומי החברה והמוסר הציבורי. בהקשר זה אינני יכול שלא להתחייס בביקורתיות למסקנות שאליהן הגיע רוב הוועדה.

מאחר שנאמר בהן שהיה פגם בהשתתפותו של מר פרידמן במכרז שערבה חברת "מדבר" לפני רכישת ציוד, ושביצוע העיסקה נוצר מצב של עירבוביה בין חכספים שהגיעו למר פרידמן כרכושו הפרטי ובין הכספים שנועדו למשרד הבטחון, ונקבעו עוד פגמים — בודק רוב הוועדה אם יש בכל הפגמים האלה כדי לפסול את מר פרידמן מהמשק בכהונתו כמנכ"ל חברה ממשלתית, תית, והתשובה הניתנת במסקנות הדוב לשאלה זו היא, שלגבי התפקיד שהוא ממלא בעולם הנפט במסירות, בכשרון ובהצלחה, כדברי שני חברי הרוב, כל זה אינו רלבנטי, ולפיכך אין לפסול את מר פרידמן.

מאז נמסר הדו"ח התפטר מר פרידמן. אבל אין זה נוטל מן המסקנה שהבאתי את משמעותה העקרונית.

אותה לפי מידותיו של המנהל המיועד. זה מגיע פרו-בלמטי מאוד להקמת חברה ממשלתית חדשה, כי אם הוא ישימש תקדים, גייע בנקל לדופליקציה ואולי לטרדיליקציה של חברות ממשלתיות.

זאת ועוד אחרת: מנכ"ל "נתיבי נפט" היה בשעת מינויו הבעלים של פירמה פרטית לקידוחי נפט. מדוע אלה אשר מינוהו התחילו רק מאוחר יותר ללחוץ עליו לנטוש את החברה הפרטית שלו ולשים קץ לעירבוביה הפסולה הזאת, שיימצאו בידי אדם אחד שני תחומי עסקים בלתי-מתיישבים לחלוטין זה עם זה? מדוע לא עמדו מלכתחילה על כך ולא עשו את הדבר לתנאי למינויו? כמובן, בא פירוק מרוצן של הפירמה הפרטית, אבל הוא בא בפיגור רב, כאשר מנכ"ל "נתיבי נפט" כותה התחזק על-ידי תפקידו הציבורי והמפרק היה למעשה כלי שרת בידו, ועסקיה של החברה הפרטית נמשכו בלא הפרעה בשליטתו של מנכ"ל "נתיבי נפט", במסווה של פירוק-בדרך, ואיש לא יכול היה עוד להאמין ברצינות שהפירוק מרוצן אמנם יבוצע אי-פעם הלכה למעשה.

כלום כך מייסדים חברה ממשלתית וכך דואגים להפרדה בין עסקים של חברה ממשלתית ועסקים פרטיים-אישיים של מנהלה?

ומה היתה ההתפתחות אחרי ש"נתיבי נפט" הוקמה והתחילה לפעול? בספטמבר 1967 החליטה ועדת השרים לענייני כלכלה שייחתם הסכם בין משרד האוצר והחברה, ובו ייקבעו ההסדרים בדבר דרכי הניהול של החברה ופרטי אחריותה.

חברה ממשלתית איננה ממלכה עצמאית, ואסור שהיא תהא את עצמה כריבונית וחפשיית לכל דבר. היא כפופה למרותה של הממשלה, והממשלה היא היא אשר חייבת להפעיל פיקוח יעיל עליה ולכוון ולהדריך אותה. מכאן החלטתה של ועדת השרים בדבר הצורך לקבוע דרכי ניהול. אך מה נעשה? ההסכם אמנם נחתם, אבל לא נקבע בו שום דבר של ממש. החברה חוייבה לדווח לרשות החברות הממשלתיות רק פעם בשנה, ואי-אפשר היה לדרוש ממנה דיווחים מיוחדים לעתים קרובות יותר. היא לא הועמדה על מלא חובותיה כחברה ממשלתית. אין פלא שהמנכ"ל ראה את עצמו פטור מכל פיקוח.

רק על רקע של מחדל חמור זה של משרד האוצר ניתן להבין כיצד יכלה לקרות אותה אפיוזדה גרוטסקית, המתוארת בדין-וחשבון של הוועדה, כאשר בשלב מסוים הממונה על ענייני הנפט במשרד האוצר רצה לערוך חקירה באבזירוס, ושלא שמה צוות לשם כך, אך מחמת העדר הנהגות והוראות בדבר פיקוח וביקורת לא ידע אפילו איזה שם לתת לחקירה, וקרא לה "סקר". אך גם זה לא הועיל, ומנכ"ל "נתיבי נפט" גירש משדה הנפט את צוות ה"סקר" שנשלח אליו על-ידי הממונה עליו, והם חזרו כלעומת שבאו, בלי לערוך את החקירה.

ועוד ראייה לסדרי ממשל מזורים וכושלים. מן הדין-וחשבון של הוועדה למדים אנו כי סגן שר האוצר והמנהל הכללי במשרד האוצר עשו ביניהם לבין עצמם הסדר ג'נטלמני, שלפיו לא ייכנסו זה לתחומי של זה. זה הסדר הסותר את החוק. לפי חוק יסוד: הממשלה, השר הוא שקובע את העניינים השייכים לתחום סמכותו של סגן השר. זוהי הדרך. עניינים אלה אינם יכולים להיקבע בדרך אחרת. והנה באים סגן השר ומנכ"ל משרד

ובהזדמנות זו אני מרשה לעצמי למחות מעל במה זו ולדחות את הטענה שנשמעה מפי חוגים שונים נגד מה שהם קוראים לו — לאותה התקוממות מוצדקת של דעת-הקהל בארץ על מסקנות הרוב בדו"ח של ועדת ויתקון, שאינן מתקבלות על דעת הציבור בארץ — בשם "היסטריה", או "השתוללות הרחוב". אני דוחה אותם קולות. זוהי מלה קלה, נסיון להשתמש בתחבולה סמנטית כדי לדחות דבר שהוא צודק על-ידי הדבקות תו מילולי מסויים. אותו רחוב כשהוא מצביע — במיוחד המפלגה שמקבלת חלק גדול מן הקולות טוענת, ובצדק, שהנה העם תומך בה. אבל כשאנו עם בא וטוען ומפגין ומתקומם נגד מחדלים רצוניים, נגד חוסר רגישות — באים אלה ואומרים: זהו הרחוב, זוהי השתוללות של הרחוב, זאת היסטריה.

עדיאל אמוראי (המערך, עבודה-מפ"ם):

נציגי גח"ל בכנסת קראו לזה "מקהלת תנים זורקת בויץ".

יהודה בן-מאיר (מפד"ל):

אם זוהי דעת נציגי גח"ל — אני יכול להצטרף לאלה הדוחים גם את הדעה הזאת.

אברהם זילברברג (המערך, עבודה-מפ"ם):

בגלל זה אתה בקואליציה.

יהודה בן-מאיר (מפד"ל):

נכון.

חבר-הכנסת אמוראי, לא אני אחראי לנציגי גח"ל ולמה שהם אומרים או טוענים. במיוחד אני רוצה למחות ולדחות את ההשוואה שנעשתה, לצערי הרב, על-די חבר בוועדה, של אותה דעת-קהל שבאמת הביעו אותה פשוטי-עם, אנשי צבא לשעבר, אנשי אקדמיה, שרים בממשלת ישראל, מזכיר ההסתדרות ואחרים — עם תליות בשוק המרכזי של בגדד.

אני מוחה נגד השוואה זו ודוחה אותה. האם היתה כאן השתוללות ברחוב? האם מישוהו הציע ליניץ? האם מישוהו הציע להעמיד את פרידמן לפני בית-דין עממי? מה היתה הדרישה הצודקת של הציבור? הדרישה הצו"דקת של הציבור היתה שהמוסדות המוסמכים יסיקו את המסקנות; שהממשלה, היועץ המשפטי, מערכת המשפט — יפעלו, אבל יפעלו מהר לגבי אותם מחדלים, מתוך גישה קנאית, ולא מתוך אותה סלחנות, אותה ותרנות ואותה השלמה שמצאנו לצערנו ולהפתעתנו בדו"ח של רוב הוועדה, השלמה וסלחנות שאינני חושב שיש להן מקום.

אני חושב שבנושא זה האמון של העם תלוי ברגישות שהשלטונות צריכים לגלות לגבי חריגות אלה. ובנושא זה אני חייב לציין שלדעתי לא ראינו את הרגישות הזאת במידה מספקת. אני חושב שהממשלה שגתה בכך שהיא לא הקימה ועדת חקירה מיד לאחר תזכירו של ד"ר ניב, ובמיוחד לאחר חוות-הדעת של השופט בן-זאב, ובסופו של דבר מצאה עצמה חייבת להקים את ועדת החקירה רק כתוצאה של לחץ. דעת-הקהל.

אני חושב שהממשלה שגתה בכך שהיא לא קיימה דיון בדו"ח ועדת ויתקון שכלל מסקנות והמלצות הרוב שאינן יכולות להתקבל ואינן מתקבלות על דעת

הגישה המשתמעת ממנה מתמיהה ביותר, ומודה ומתודה אני שאותי היא אף זיעועה. כלום עלינו לקבל את ההשקפה שפגמים בעיסוקו הציבורי של אדם, פגמים חמורים, כפי שנתגלו בחקירה לפני אותה הוועדה, אינם פוסלים אותו, וזאת רק משום שהצליח בהפקת רווחים? האם כשרון והצלחה פוטרים אותו מן המצווה עליו לפי ערכי המוסר החברתי? האם כללי האתיקה הציבורית אינם חלים אז עלינו? איזו תפיסה היא זו של חברה מתוקנת ומידות טובות? האם אין היא טומנת בקירבה גם סכנה של השפעה חינוכית שלילית על הנוער, החייל, העולה החדש וכל אורח ואורח, כאשר מטיפים להם תיקון העולם ואילו הם רואים איך מתנהלים עניינים ושחל קנה-מידה שונה בהערכה המוסרית של בני-אדם ומעשיהם, לפי מה שהם כשרוניים ומצליחים או אינם כשרוניים ונכשלים?

בכתב הסמכות של הממשלה, ששימש יסוד לתפ-קידה של ועדת החקירה, נתבקשה הוועדה לחקור בבעיות שהביאו להקמתה גם מבחינה חברתית-מוסרית. יש להצטער צער עמוק על כך שלנושא חשוב זה, שב-דיקתו הוטלה על הוועדה, היא לא הקדישה לא מחשבה מספקת ולא את תשומת-הלב הראויה.

כאן מן הדין מן המידה הוא שהכנסת תעשה את החסר ותלבן, כמו שגאה לפדלמנט הישראלי, את הרושם המתקבל ממסקנתה של ועדת החקירה בנקודה זאת. אסור שהממשלה והכנסת יעברו עליה בשתיקה.

אדוני היושב-ראש, אלה הם הנימוקים להצעה לסדר-היום שהוגשה על-ידי סיעתי, סיעת גח"ל, ואני מציע שהכנסת תדון בה, ויפה שעה אחת קודם.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת בן-מאיר, ואחריו לחבר-הכנסת גרוס.

יהודה בן-מאיר (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בפתח דברי רצוני לאחל לראש הממשלה, היוצאת מחד בשליחות ממלכה תית חשובה, נסיעה צלחה. ראש הממשלה, תייצג בדו"מיה את המדינה כולה, על כל מפלגותיה, אורחיה ותושביה, ואנו בטוחים שתציג בכבוד ובגאון את שאיפותיו הצודקות של העם בציון והעם היהודי כולו, והבית כולו מאחל לה הצלחה.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בכל חברה ובכל מדינה קורות תופעות שליליות החורגות והפוגעות בכו-הר המידות, בניהול התקין ובסדר הציבורי, השאלה החשובה — ובה נמדדים הרמה המוסרית והחוסן הרוחני של אותה חברה — היא: מה מידת הרגישות של מוסדות השלטון והמשפט לתופעות אלה?

ארשה לעצמי לערוך הקבלה לתחום הבטחוני. עמנו ידוע בכך שהוא רגיש בצורה קנאית לכל קרבן ולכל אבידה חלילה. ובהו כוחנו ובהו חסנו הרוחני של העם. משום שעם שאיכפת לו על בניו, על כל בן — איכפת גם לבנים להיאבק וללחום למען העם.

ואם אפשר לערוך את ההקבלה גם לתחום המוסר הציבורי וניהול המשק — העם תובע, ובצדק, הציבור זכאי, ובצדק, לצפות שהשלטונות, הממשלה, יראו רגישות קנאית לכל סטייה, ולו הקלה ביותר, מן הרמה היהודית המקובלת של מוסר וצדק ושל טוהר מידות.

עדיין הוא מוצא לנכון לשלם חצי, ועדיין הוועדה מוכנה לעבור על כך בשתיקה.

אני חושב שכאן הסיבה המוצדקת להתקוממות דעת-הקהל. כי כדי שהציבור ירחש אמון לשלטונות — והאמון של הציבור חשוב — הרי הוא דורש רק דבר אחד. תופעות חורגות יכולות להיות; גם מעשי שחיתות קורים בכל מדינה וחברה. אבל הוא דורש מהשלטון, ובמיוחד מהממשלה, להראות אותה רגישות קנאית לכך; לא סלחנות, לא ותרנות, לא העלמת עין ולא השלמה.

משום כך אני חייב להגיד שהממשלה שגתה. כידוע הסתייגו נציגי מפלגתנו בממשלה משני סעיפים בהחלטת הממשלה, ואני מצרף לכך גם את הסתייגויותי מסעיפים אלה. אבל אני חושב שהממשלה שגתה בעיקר בכך, שהיא הסתפקה בהתפטרותו של מר פרידמן ולא ניסתה לגשת לשאלה המרכזית של הדין-וחשבון. כי זאת עלינו לדעת, שהעניין העומד על סדר-היום איננו עניינו של מר פרידמן; עניינו נתון היום למשטרה, לפרקליטות ולבתי-המשפט. השאלה היא האם הנורמות הציבוריות, הנורמות של טוהר המידות, הנורמות של מה שאנחנו דורשים מניהול ציבורי — האם אלה הנורמות כפי שקבע הרוב, שמחייבות במדינת ישראל, או הנורמות שקבע דעת המיעוט, דעתו של האלוף מאיר זורע? על כך, לדעתי, הממשלה היתה צריכה להגיד את דבריה בצורה הרבה יותר ברורה ומוחלטת. ובוה אני מציע שהכנסת תדון במליאה או באחת מוועדותיה ותקבע באופן ברור את דעתה.

אנחנו שופט התייחס גם בפסק-דין מסויים לנויר-מות, וטען שלדעתו חייבים להשתמש בגורמות של מי שהוא קורא "החלק המשכיל והמתקדם שבציבור". כנראה שאותו שופט גם בתחומים אחרים אינו קולע כל כך נכון לנורמות, לא של החלק המשכיל והמתקדם ולא של כל החלקים של הציבור. ואנחנו רואים את הציבור כולו, על כל חלקיו, כמי שצריך לקבוע את הנורמות.

הכנסת חייבת באופן ברור לדחות את הוועדות והסלחנות המשתמעות מדעת הרוב, ולקבל את דעת המיעוט בעניין זה.

לבסוף אני רוצה גם בהזדמנות זו לשבח את ד"ר דוד גיב. אני חושב שהוא חייב להיות אות ומופת לציבור, במיוחד לנוער שפשו בו, לצערנו, יאוש וציניות. אדרבה, יקח הנוער דוגמה מד"ר גיב לאורחות טובה. ושוב, נתפלא ונצטער שגם הרוב לא מצא לנכון, ולו במלה אחת, לשבח את היוזמה ואת האומץ של אורח נאמן, שמצא לנכון להסתכן ולהגיש את מה שהגיש.

אדוני היושב-ראש, הואיל ואיני שותף להצעתו של חבר-הכנסת אבנרי להקים משטר חדש, משום שאני יודע מה אופיו של אותו משטר; והואיל ואני יודע מה אופיו של המשטר של אלה שיושבים היום בקמפוס, אותו מיעוט קטן שחבר-הכנסת אבנרי הזכיר, שאינם מייצגים שום דבר בעם הזה, בארץ הזאת ובמדינה הזאת — דווקא משום כך אני פונה לממשלה בראש וראשונה, שתנקוט צעדים, שתראה רגישות קנאית, שתפעל לא בתגובה לדעת-הקהל, אלא כמוביל את דעת-הקהל, כדי שאנו נראה ונוכיח שבתחום טוהר המידות, בתחום הני-

הציבור. וגם במקרה זה הממשלה חיכתה זמן רב, ובסוף פעלה גם כאן כתגובה ללחץ הציבור.

אני חושב, שכשאנחנו קוראים את הדו"ח הזה מתגלה לנו מסמך מזועזע. קראתי אותו בעיון מתחילתו ועד סופו. אני חושב שזה מסמך מזועזע, ועוד יותר מזועזע מכך — שחתום עליו שופט בית-המשפט העליון. ואכן ציינו רבים שנפגמה לא במעט האמינות של הציבור לאותו מוסד שיפוטי. כי מי שקורא את הדו"ח מוצא בו עוד פעם ועוד פעם ממצאים חמורים מאין כמותם לגבי אדם שנמצא בתפקיד מינהלי בכיר. ובכל זאת אנחנו עומדים מופתעים מהסלחנות הזאת של אותו רוב לגבי המעשים האלה.

אני רוצה לצטט כמה פסקות מתוך הדין-וחשבון. בפסקה 97 נאמר: "גדולה מזו, נשאלת השאלה כיצד ראה מר פרידמן זכות לעצמו להשתתף באותו מכרז. אין ספק בכך שהשתתפות זו אינה מתיישבת עם מעמדו כמנכ"ל "נתיבי נפט". יצוין גם שאת עניין השתתפותו במכרז לא הזכיר מר פרידמן בעדותו לפני מר בן-זאב. מר פרידמן השתדל לתרץ לנו את דבר השתתפותו במכרז. לדעתנו יש בנימוקים אלה משום נסיבה מקילה, ואפשר לומר שכבר ראינו אנשים לא מעטים שחשבו ועשו כמותו. אך אין בזה להצדיק את השתתפותו במכרז, והיה גם משום פגם לא מבוטל".

אבל אין הדין-וחשבון מוציא מסקנה מן הדברים האלה.

עוד יותר מזועזעת בדו"ח היא פרשת 97,000 דולר. אני רוצה לקרוא מה הן העובדות שהרוב קובע בעניין זה. המסקנות שלו רחוקות מאוד מן העובדות שהוא קובע. נאמר בדו"ח:

"רק בדצמבר 1971, כחודש אחרי מינוי ועדתנו, נתן מר פרידמן הוראה למפקד לשלם למשרד הבטחון סך 340,000 לירות, שהן הסך 97,000 דולר הג"ל לפי השער של 3.50 לירות לדולר... והעיקר, הוא שילם סך 340,000 לירות, שהוא סכום עודף התרומה, או — ביתר דיוק — סכום המתקרב לסכום עודף התרומה של 100,000 דולר, אך לא שילם לא ריבית ולא את ההפרש שנחלקל כתוצאה מהפיחות".

יש כאן הפרש של 80,000 אלף לירות, בקירוב — כספי המדינה, שהיו שייכים למדינה, שהוחזקו בידו של אדם למשך שנים. ובכל זאת בדין-וחשבון הרוב עובר על כל בסלחנות ובוותרנות, אינו רואה בזה סיבה לפסול את מר פרידמן מלהמשיך לנהל חברה ממשלתית ציבורית בעלת רכוש עצום ונכסים עצומים.

יתר על כן, וחמור עוד יותר, הוועדה מוסיפה בסעיף 150: "נוסף עוד לשלמות התמונה שמשנתעו-רה הפרשה בחקירת העידים, הביעו חברי הוועדה את תמיהתם על כך שלא שולמו ריבית והפרש פירות. כתוצאה מכך החליט מר פרידמן" — ואני מוסיף: ברוב טובו — "בעצת יועציו המשפטיים, לשלם למשרד הבטחון את הסכום המגיע לו, לפי חישובו, בתור ריבית. הוא לא שילם את הסכום המייצג את ההפרש בלירות עקב הפיחות".

גם לאחר שזה נתגלה; גם לאחר שנתברר כי אדם מחזיק בכסף שאינו שלו, כסף ששייך למדינה; גם לאחר שהוועדה מצאה לנכון להעיד לו על כך — בכל זאת

האמת היא, שהיה כאן שטח הפקר, שטח הפקר בלי מוקשים. מר פרידמן ידע זאת היטב. והוא טייל כאוות נפשו בשטח הפקר זה וזכה מן ההפקר. במה זכה? זאת חוקרת עכשיו המשטרה.

רבתי חברי הכנסת, עלינו לגשת לפרשה זו, מאחר שהועלתה בכנסת, משני אספקטים: האספקט הכלכלי-חמרי, והאספקט החברתי-מוסרי. ועלינו ללמוד לקח מפרשה זו, כי זו התועלת היחידה בהעלאתה לדיון בכנסת.

אשר לאספקט הכלכלי-משקי ברור מעל לכל ספק, שאצלנו יכול לקרות דבר כזה שאנשים, העומדים בראש מפעלים גדולים שיש להם מחזור של מאות מיליוני לירות, יכולים לעשות לפעמים במפעל ככל העולה על דוחם; המגנון לקוי, הניהול בלתי-תקין; רשות החברות הממשלתיות אינה משתלטת על הדברים; אין פיקוח מספיק; אין ביקורת; אין משמעת; בעלי זרוע ואנשים חזקים אינם מקבלים מרות של מנהל רשות החברות. וזוהי אני מקבל את חוות-דעתה של ועדת ויתקון כולה, האומרת בסעיף 45: "אין להסתפק בתיקון החוק. לא החוק חסר אלא התיכון והביצוע. העיקר שתהיה סמכות ברורה ותפיסה בהירה מיהו הנושא באחריות לניהול החברות הממשלתיות".

אם נסיק מסקנה מן המתחייב מפרשת "נתיבי נפט", נצא נשכרים במה שנוגע לעתיד המשק הישראלי.

אשר לאספקט החברתי-הציבורי של הפרשה חייב אני לומר, עד כמה שהדבר יישמע מוזר, שהפתעתי מדו"ח ועדת ויתקון לא היתה גדולה. לא הופתעתי ממסקנות ועדת ויתקון. ואגיד מדוע.

חברי הכנסת, המוסר איננו ניתן לחלוקה. כשם שהאמת אינה ניתנת לחלוקה, כך גם המוסר החברתי, ובמיוחד במה שנוגע לעם ישראל כעם התורה. אצלנו אי-אפשר להבדיל בין מוסר חברתי-יהודי ובין מוסר חמרי-משקי. הציבור נדעף, בצדק, ממסקנות הרוב שהמליץ על המשך כהונתו של מר פרידמן כמנהל "נתיבי נפט", למרות כל מה שהתרחש; למרות העיסקה עם החברה הקנדית, אף-על-פי שהתברר כי מר פרידמן החזיק זמן רב כספי משרד הבטחון; למרות הגנפים והחייגות. למרות כל אלה המליץ הרוב בוועדה על המשך כהונתו של מר פרידמן.

רבתי חברי הכנסת, הציבור לא הודעו כאשר שופטי בית-המשפט העליון הוציאו פסק-דין ובו העניקו לאשת איש זכויות של ידועה בציבור, אף-על-פי שזה פוגע בחברה, אף-על-פי שזה מקעקע את כל יסודות החברה.

חברי הכנסת. הציבור לא הודעו כאשר ועדה בראשותו של השופט ויתקון, שנתמנתה על-ידי שר המשפטים ב-1969, הוציאה מסקנות בעניין ספרות תועבה. ועדה זו התירה את הרצועה של המתירנות במדינה, ומסקנותיה היו שהכל מותר; מותר להדפיס, מותר לפרסם ומותר למכור ספרות תועבה, פורנוגרפיה. גם אז היתה דעת מיעוט של סילברסטון וד"ר עליאש, שהתפלאו כיצד אפשר לפרסם מסקנות כאלה. כאן כן עתה התעלם הרוב של הוועדה בראשותו של השופט ויתקון מבעיית המחזות והסרטים, ולא הביעו דעתם על כך, אף-על-פי שניציגי הוועדה לביקורת סרטים

הול הציבורי, אין סלחנות ואין תודנות. כמאמר הבריות, "קול המון כקול שדי", ואין קוראים לזה "רחוב". אם הממשלה תלך בדרך זו, ותגיד לעם שהוורמות של דעת המיעוט הן הקובעות — נשמר בכך על אמון העם במדינה ובחברה שלו.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת גרוס.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לכאורה אפשר להקשות: מה התועלת בהעלאת פרשת "נתיבי נפט" לדיון ועדת ויתקון על שולחן הדיונים של הכנסת? הרי בין כה וכה מר פרידמן כבר התפטר; הממשלה שדנה בסוגיה זו הבטיחה להגיש לכנסת עד סוף חודש מאי הצעת חוק החברות הממשלתיות; המשטרה ממשיכה לחקור את עסקיו של מר פרידמן וכל החשדות כלפיו שנתגלו. הציבור, דעת-הקהל, באו על סיפוי קם. ומה עוד יש לדון בפרשה זו?

ברם, חברי הכנסת, כאשר אתה קורא בדו"ח ועדת החקירה בראשות שופט בית-המשפט העליון ד"ר ויתקון, בעל כרחך אתה בא לידי מסקנה חד-משמעית — מר פרידמן זכה מן ההפקר; הוא פעל בשטח הפקר, הוא פעל כאדם העושה בשלו. הוא הרגיש היטב שאין סמכות מפקחת על מעשיו, אין בעל-בית, אין אדון, ומה יעשה הבן ולא יחטא?

כאשר עיינתי בדו"ח ועדת ויתקון לא יכולתי לתפוס את החוט המוביל אל האחראי; לא יכולתי להבין מיהו בעצם האחראי, ואל מי לבוא בטענות. אפשר לכאורה להגיד במלה אחת: הממשלה, וזה נכון. אבל נבצר ממנו להצביע על איש אחד — הנה זה האחראי על מה שהתרחש באבן-גדוד; כי הסמכויות הן כל כך מסובכות ומפותלות עד שנבצר ממך לציאות את האשם ולהצביע עליו: הוא האיש שמעל בתפקידו.

יש כאן מעשה חד-גדיא, מעגל קסמים. ב-20 ביולי 1967 מינה רב-אלוף צבי צור את מר בן-דוד, החשב הכללי, להיות הממונה על הרכוש הממשלתי באזור מרחב שלמה. ד"ר ארנון היה מנכ"ל האוצר, ובתור שכזה היה הממונה על מי שהיה הממונה על הדלק. אחר כך הוקמה חברה נפרדת בשם "נתיבי נפט". אחר כך הוקמה ועדת מנכ"לים למרחב שלמה, שבראשה עמד ד"ר ארנון כמנהל האוצר. והמנכ"לים היו בעלי-הבתים על הרכוש במרחב סיני. אחר כך הוציאו את ענייני הנפט בסיני מתחום ועדת המנכ"לים. הממונה על חברה "נתיבי נפט" היה שר האוצר. אחר כך נכנס לתמונה ד"ר דינשטיין כסגן שר האוצר וממונה על ענייני הנפט. ד"ר ארנון טוען, לפי דו"ח ועדת ויתקון, שהוא אינו זוכר מי אמר שוועדת המנכ"לים אינה צריכה לטפל בענייני הנפט בסיני. אבל מאחר שד"ר דינשטיין נתמנה כסגן שר, הוא סילק את דיו מענייני הנפט. אחר כך נכנס לתמונה מר סלמן כמנהל רשות החברות הממשלתיות. הוא ביקש דיווחים ומאוזנים מחברת "נתיבי נפט" ולא נענה. ד"ר ארנון שלח אנשים לד"ר דינשטיין, וד"ר דינשטיין שלח אותם למשרד הפיתוח — שלכאורה הוא המשרד המטפל בענייני הנפט — וחוזר חלילה. כך אי-אפשר לבדור מי האחראי לפרשה זו, כי היו כל כך הרבה גורמים וסמכויות, עד שאינך יודע מיהו האשם האמיתי.

הופיעו לפני הוועדה וביקשו להחמיר בביקורת על סרטים. אולם השופט ויתקון לא קיבל זאת.

עכשיו לא קיבל השופט ויתקון שיש לבדוק את עיסקת בלומפילד, העיסקה עם החברה הקנדית; והרוב בוועדה המליץ על המשך כהונתו של מר פרידמן. הרוב בוועדה בא לכלל מסקנה, שהוא אינו צדיק ולא איסטיני. רבותי חברי הכנסת, כמה צדיקים וכמה איסטיני-סים מסתובבים בינינו? חברי הכנסת, אי-אפשר להפריד בין הדיבר העשירי, "לא תחמוד אשת רעך" ובין הדיבר השמיני "לא תגנוב". מי שלבו אינו חרד על הדיבר העשירי, בודאי שלבו אינו חרד על הדיבר השמיני — "לא תגנוב". אם אנו חיים באווירה של מתירנות, שהכל מותר בתחום המוסרי-החברתי, אין מנוס מכך שהכל מותר גם בתחום החמירי-העסקי. כי אם הכל מותר בתחום המוסרי, בעל כרחך אתה מגיע למסקנה שמוכרחים לקחת כסף מן המותר ומן האסור, מן הגול ומן ההפקר, כדי "לעשות חיים", לערוך נשפים וחגיגות.

חברי הכנסת, ככל שלא תבינו אותנו, אני אומר ומכרז כי חקיקת חוקים בתחומי הכלכלה, תיקון חוק החברות הממשלתיות, ביקורת, פיקוח — כל אלה לא יועילו אם לא נפעל לטיהור האווירה בחיי החברה, לצימצום המתירנות, לשימת קץ לחיי הפקר שהשתרו בארצנו ולצימצום הפצת ספר תועבה. אם לא נפעל לקיצוץ ידם של רודפי בצע המפטמים את הדור הצעיר והמבוגר כאחד בכל הכיעור והתועבה, לא תהיה שום תועלת בתיקון החוק לחברות ממשלתיות, כי שורש הרע אינו רק בתחום הכלכלי אלא גם בתחום הציבורי-התברתי. צריכים לטהר את האווירה החברתית, ואז תהיה תועלת בתיקון החוק. נזכור שהמוסר החברתי והמוסר המשקי הולכים שלובי וזרוע.

אדוני היושב-ראש, אני מציע דיון בכנסת על פרשת "נתיבי נפט", ומטרת דיון זה להסיק את המסקנות הן בתחום הכלכלי והן בתחום החברתי-מוסרי.

הי"ר ש. רוז:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת צדוק, ואחריו לחבר-הכנסת גולן.

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בהמשך דברי עוד יזדמן לי אולי להעיר על כמה מדבריהם של חברי כנסת אשר דיברו לפני. בשלב זה רוצה אני להעיר הערה לדברי חבר-הכנסת שמואל תמיר. חבר-הכנסת תמיר נאם לפנינו נאום לפי סגנון הרגיל, ונדמה לי שעל מידת הרצינות של דבריו תעיד העובדה הבאה: הוא מתאר את הקמתה של חברת "נתיבי נפט" כפעולת "איגוף" במאבק השררה של בעלי הלאטיפונדיות — שר האוצר ושר הפיתוח. והנה מה אומרת על כך ועדת ויתקון, שחבר-הכנסת תמיר מסתמך על ממצאיה? היא אומרת זאת: "מטעמים שמקורם במשפט הבין-לאומי וביחסיו עם גורמי-חוק, הוחלט, על דעת כל הרשויות המוסמכות, להטיל את תפקיד הפקת הנפט בסיני על גוף נפרד ומיוחד, שהוא 'כולו ממשלתי והמשמש אך ורק כלי-עז של הממונה על רכוש ממשלתי ואיננו מעורב על פניו בעיסוקים מסחריים ישראלים אחרים, ולכן גם מנייתו לא תוחקנה בידי הממשלה' (מתזכיר משדר הבטחון, עמוד 14)".

יעקב נחושתן (גח"ל):

זאת המחלוקת, חבר-הכנסת צדוק?

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

אני רק מעיר.

חיים לנדאו (גח"ל):

תשאר משהו לשד המשפטים להעיר בנושא זה.

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

כנראה, חבר-הכנסת שמואל תמיר, עובדות לחוד ונאומים לחוד.

שמואל תמיר (המרכז-החפשי):

כדאי לקרוא את הכל כפי שמקובל בינינו הפרק-ליטים.

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

הנושא הלגיטימי לדיון בכנסת הוא: הלקחים-הצריכים המתחייבים מן הדין-וחשבון של ועדת ויתקון, אך עלי להקדים שתי הערות במישור האישי:

(א) הוועדה בדקה את ההאשמות נגד סגן שר האוצר ד"ר צבי דינשטיין. הוועדה מצאה מתחל מצדו של ד"ר דינשטיין בזאת שלא קבע סדרי דיווח ופיקוח נאותים. זו ביקורת על סגן שר האוצר במישור המינהלי, ויש לדאוג לתיקונו המלא והמהיר של המחל. אך אין ביקורת זו חורגת מן הביקורת על פגמים מינהליים המתגלים — ותמיד יתגלו — ברחבי שירות המדינה בדו"חות מבקר המדינה או בדיונים בכנסת ובוועדותיו או עקב פירסומים בעתונות — פגמים שיש לשקוד על תיקונם ללא ליאות. ועדת החקירה לא מצאה בהתנהגותו של ד"ר דינשטיין כל דבר שיש בו פגם כלשהו במישור הציבורי-מוסרי.

(ב) אשר למר מרדכי פרידמן, הרי מאז התפטר מתפקידו כמנכ"ל "נתיבי נפט" — והתפטרותו נתקבלה — הוא חזר להיות אזור פריט, ואין עוד לציבור עניין בו. אם בעקבות דין-וחשבון ועדת ויתקון נתעורר חשד שמר פרידמן עבר עבירה כלשהי, יש לנהוג בו כבכל אזור אחר. נרשום לפנינו — כפי שרשמה לפניו הממשלה — את הודעת היועץ המשפטי לממשלה שהוא יום הליכי חקירה לגבי העניינים המחייבים חקירה נוספת בעקבות הדין-וחשבון; וחלילה לנו להתערב במהלך החקירה.

אדוני היושב-ראש, אני רואה את ההשלכות הציבוריות של פרשת "נתיבי נפט" בארבעה מישורים:

(א) זכותו של האזור לקבול על פגמים במינהל הציבורי;

(ב) תפקידה ומעמדה של ועדת חקירה;

(ג) הלקחים המתחייבים מתוך פרשת "נתיבי נפט" במישור המינהל של חברות ממשלתיות;

(ד) הלקחים המתחייבים מתוך פרשת "נתיבי נפט" בתחום המוסר הציבורי.

אשר למישור הראשון, לציבור יש עניין בכך שאזור המאמין בתום-לב שקיימים פגמים או שיש חשש לפגמים במוסד ציבורי או בחברה ממשלתית יוכל בלא

דו"ח ועדת חקירה אף אינו יכול לשמש ראיה בכל הליך שיפוטי.

אדוני היושב-ראש. הציבור חייב תודה והערכה לאנשים — שופטים ולא-שופטים — המוכנים להקדיש מזמנם וממורצם ולשרת את הציבור כחברים בוועדות חקירה; וכולנו חייבים בכבודם. אני רוצה לגנות בכל החריפות הטלת דופי אישי בחברי הוועדה שנתלוותה לדיון הציבורי על דו"ח ועדת ויתקון.

עם זאת אין דיין-וחשבון של ועדת חקירה חסין בפני ביקורת. כפי שמציינת הממשלה בהחלטותיה — "אין איש מטייל ספק בחברתנו כי דיון וביקורת לגבי מסמך כדו"ח ועדת החקירה הם לגיטימיים". אלא שאם רוצים אנו לקיים סדרי ממשל תקינים ומהוגנים, חייבת הביקורת להיות עניינית והוגנת ולשמור על גבולות הנימוס והטעם הטוב. בסייגים אלה הביקורת היא לא רק מותרת אלא גם רצויה. ביקורת — כן; פגיעה אישית — לא.

הממשלה דנה בדין-וחשבון והוציאה מתחת ידה מערכת החלטות שקולה, הנותנת תשובה מלאה וקולעת על כל השאלות המתעוררות מתוך דו"ח ועדת ויתקון. נראה שדוברי האופוזיציה לא הצליחו לגלות פגם בהחלטות הממשלה ולכן התעלמו מהן לחלוטין. הממשלה לא נגררה אחרי לחצים ושילוחי צירים, אך גם לא חיפזה על איש, אלא אמרה את דברה הברור והחד-משמעי בכל הנוגע למינהל תקין ולטוהר מידות, כאילו אמרה: חקירה ומשפט — כן; שפטים — לא.

יעקב נחושתן (גח"ל):

האם קראת את החלטת המשמרת הצעירה?

חיים יוסף צדוק (המעך, עבודה-מפ"ם):

בכנסת מתוכננים על החלטות הממשלה ולא על החלטות המשמרת הצעירה.

אדוני היושב-ראש. אעבור לתחום השלישי — תחום הלקחים במישור המינהלי. לקחים בתחום המינהל של חברות ממשלתיות והפיקוח עליהן נלמדים כל השנים בדרך של trial and error; אלא שמזמן בשלה ההכרה שאין להסתפק עוד בהוראות במישור המינהלי, אלא יש לקבוע כללים ונוהלים שיהיו מעוגנים בחוק. על מדוכה זו ישבו שתי ועדות: האחת — בראשותו של ד"ר מוזס, מי שהיה מבקד המדינה, שהכינה עקרוֹנות לחוק חברות ממשלתיות; השנייה — בראשותו של הפרופסור אהרון ברק, שהכינה נוסח את הצעת חוק בנושא זה.

טחנות החקיקה טוחנות לאט; אבל הפעם מובטח לנו שהפעולה תנאץ, וזוהי החדשה תנוח ההצעה על שולחן הממשלה. ואני רוצה להוסיף כי כאשר תגיע ההצעה לשולחן הכנסת נידרש אנחנו, חברי הכנסת, לפעול מצדנו להחשת תהליך החקיקה. אם, כפי שאני מקווה, הדו"ח של ועדת ויתקון יגרום לזירוז קבלתו של חוק החברות הממשלתיות, יהיה זה הישג נכבד של הוועדה.

אל-גנא נקדים להיום את הדיון על חוק החברות הממשלתיות. דיון לדיון בשעתו, כשההצעה תובא לפנינו. אציין רק שני לקחים המתחייבים, לדעתי, במישורן מן הדין-וחשבון של ועדת ויתקון, ואלה הם:

חשש לפגות אל השר הממונה או אל מוסד ביקורת מתאים ולבקש שהעניין ייבדק וייחקר; ובצדק מדגישה הממשלה בהחלטותיה כי האפשרות לפגות בקובלנה כזאת חייבת להיות פתוחה לפני כל אזרח, אף אם הוא עצמו לא נפגע מן המעשים או מן המחדלים שהוא קובל עליהם. אזרח כזה, אין לדרוש ממנו שיבוא לפני הגוף הבדק כשהוא מצוייד בעדויות ובמסמכים כמו קטיגור במשפט פלילי, ואין להציגו כרכלן או כטרדן כאשר אין בידו ראיות מספיקות לביסוס קובלנתו. הגוף הבדוק, הוא החייב לעשות את מלאכת הבדיקה ולקבוע את העובדות לאשורן. הקובל, אם פעל בתום-לב, תוך תחושה של מילוי חובה אזרחית, זכאי לעידוד ולהערכה, אף אם נתברר שקובלנתו, כולה או מקצתה, אין בה ממש.

אדוני היושב-ראש, הנושא השני הוא: תפקידה ומעמדה של ועדת חקירה. מתי מקימים ועדת חקירה? כאשר הממשלה חושבת שקיים עניין בעל חשיבות ציבורית חיונית הטעון בירור בגלל היותו שנוי במחלוקת לגבי העובדות. תפקידה של הוועדה הוא, ראשית כל וקודם כל, לברר את העובדות. לצורך זה צייד אותה החוק בסמכויות לכפות הופעת עדים והגשת מסמכים, לצוות על עריכת חיפושים וכיוצא באלה — בדומה לסמכויות הנתונות בידי בית-משפט — והעמיד בראשה שופט, אשר לפי השכלתו וסגיונו אמון על נוהל חקן, שיש לו כוח-שיפוט בשמיעת עדויות ובכך-רור ראיות וסיוגן, כדי להגיע לחקר האמת. הממצא-איים העובדתיים של הוועדה באים לפני הממשלה כדי שהממשלה תסיק מהם את המסקנות המתחייבות. תפקידה של ועדת חקירה ברורים מהוראות החוק. הפנה מה שנאמר בסעיף 19 לחוק:

"בגמר דיוניה תערוך ועדת חקירה דין-וחשבון על תוצאות חקירתה ועל המלצותיה, אם תמצא לנכון להוסיף המלצות, ותגיש את הדין-וחשבון לממשלה".

מכאן שהוועדה חייבת להביא בדין-וחשבון שלה את "תוצאות חקירתה", דהיינו את הממצאים העובדתיים, והיא רשאית — אם היא רואה צורך — אך אינה חייבת, להוסיף המלצות. דעתי היא שהממשלה, אשר על-פי החלטתה קמה הוועדה כדי לברר מערכת עובדות שנויה במחלוקת, חייבת לדון בדין-וחשבון שהוועדה מגישה לה, וזאת על-יסוד הממצאים העובדתיים שבדין-וחשבון. הממשלה לא תשים את עצמה חוקרת במקום ועדת החקירה — וגם אנוח בכנסת לא נשים עצמנו חוקרים — כפי שעשו כמה מחברי הכנסת אשר ניסו להראות כאן את כוחם כחוקרים. אין זה תפקידנו לערוך חקירות. לגבי ידיה של הממשלה, ולגבי ידינו, הממצאים העובדתיים של הוועדה חייבים, בשלב זה, להיות סוף פסוק. כל עוד בית-משפט מוסמך לא קבע ממצאים שונים.

אך המלצות הוועדה — אם הוועדה הוסיפה המלצות — אינן אלא, פשוטן כמשמען, המלצות. המלצות של חייבת לייחס להן את כל המשקל הראוי, אך אין היא חייבת לקבלן. בסופו של דבר חייבת הממשלה להחליט על-פי שיקוליה שלה. האחריות לממצאים העובדתיים היא על הוועדה; האחריות למסקנות המסקנות מאותם ממצאים היא על הממשלה. ועדת חקירה איננה בית-משפט; הדו"ח שלה אינו פסק-דין; סיכומיה אינם מעשה בית-דין שאין אחריו ולא כלום. לפי החוק

הוועדה בנקודה זו, תוך השלמה שבשתיקה, לכלל הקובע תחומי המותר והאסור בהתנהגותם של מנכ"לים של חברות ממשלתיות.

בנימין הלוי (גח"ל):

מדוע הממשלה לא אמרה זאת?

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

האם הפגמים שמצאה הוועדה אמנם אינם רלבנטיים?

הנה דוגמאות אחדות:

א. פלוני, מנכ"ל חברה ממשלתית המייצגת את הממשלה כלפי חברה זרה, משתתף על-ידי חברה שבבעלותו הפרטית במכרז לביצוע עבודות בשביל אותה חברה זרה. לדעת הוועדה אין ספק שהשתתפות זו אינה מתאימת עם מעמדו כמנכ"ל החברה הממשלתית. הוועדה רואה בכך "משום פגם לא מבוטל" ומוסיפה שהוא לא היה רשאי להשתתף במכרז בטרם יתפטר מן החברה הממשלתית. האם פגם זה הוא רלבנטי או שאינו רלבנטי לגבי תפקידו כמנכ"ל חברה ממשלתית? לדעתי, הוא רלבנטי.

ב. פלוני, מנכ"ל חברה ממשלתית, מרשה שייווצר מצב של עירבוביה בין כספים פרטיים שלו ובין כספים שנועדו למשרד ממשלתי, בלי להודיע למשרד הממשי שליו הוא קיבל כספים בשבילו. את הכספים המעורבים הוא משקיע בניירות-ערך בחוץ-לארץ בלי היתר של המפקח על מטבע-חוץ; וכשההיתר ניתן לו בדיעבד, הוא מפר את תנאי ההיתר. האם פגם זה רלבנטי לגבי תפקידו כמנהל כללי של חברה ממשלתית או שאינו רלבנטי? לדעתי, הוא רלבנטי.

יעקב נחושתן (גח"ל):

צריך לפטר אותו?

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

ג. פלוני, מנהל כללי של חברה ממשלתית, משאיל ציד של החברה הממשלתית לחברה שבבעלותו הפרטית. ברור לו - כדברי הוועדה - שלא מן המידה הוא לעשות כן, ועל כן הוא עושה הסדר, שלא חברתו הפרטית אלא חברה אחרת תופיע כלפי החברה הממשלתית בתור שואל. הוועדה אומרת שזוהי "תחבולה שקשה להשלים עמה". האם פעולה זו היא רלבנטית או שאינה רלבנטית לגבי תפקידו כמנהל כללי של החברה הממשלתית? לדעתי, היא רלבנטית.

ד. ועדת חקירה מוצאת שפלוני, מנהל כללי של חברה ממשלתית - ואני מצטט - "הוא אדם העלול להסתבך בענייני כספים" ו"אין הוא מדקדק במצוות המינהל התקין". האם ממצאים אלה הם רלבנטים או שאינם רלבנטים לגבי תפקידו כמנהל כללי של חברה ממשלתית? לדעתי, הם רלבנטים.

לסיכום: במידה שהוועדה חיוותה את דעתה שדגמי התנהגות מסויימים, שהיא קבעה אותם כעובדות מוכחות ומצאה בהם פגם, אינם רלבנטים לגבי כשירותו של אדם לתפקיד מנהל כללי של חברה ממשלתית - אני נאלץ, לצער, להסתייג מדעת הוועדה. מסירות, כשרון והצלחה במילוי תפקיד אין בכוחם להפוך את הגות פגומה להתנהגות נסבלת. מילוי המדינה מדרשים גם כושר וגם יושר. יושר אינו שם נרדף לבטלנות; וכושר אינו מחפה על התנהגות פסולה.

א. החוק חייב לצייד ב"שיניים" את רשות החברות הממשלתיות ולהעניק לה את מלוא סמכויות ההכרעה והפיקוח; כי אין לתבוע ממנה אחריות בלי להעניק לה סמכות.

ב. החוק חייב לקבוע כללים קפדניים למניעת ניגוד אינטרסים בין חובת מנהל כללי או דירקטור כלפי החברה הממשלתית שהוא מכהן בה ובין האינטרס הפרטי שלו, ולא כל שכן למניעת עירבוביה בין נכסי הציבור ובין נכסיו הפרטיים.

עם זאת אני רוצה להוסיף כמה דברים שהם בבחינת אזהרה:

א. ההכוונה והפיקוח על חברות ממשלתיות מהמרכז - אסור להם שיעברו את הגבול אשר מעבר לו יש בהכוונה ובפיקוח משום בלימה בלתי-סבירה של הפעולה העסקית של החברה הממשלתית. בחקיקת החוק תעמוד לפנינו המשימה הקשה למצוא את האזיון בין הגמישות וחופש הפעולה העסקית, מצד אחד, ובין הכוונה ופיקוח, מצד שני;

ב. מידת העצמאות שתניתן למנהל כללי או לדירקטור בחברה ממשלתית חייבת להיות כזאת שתפקידים אלה ימשכו אנשים מוכשרים - לא רק מקרב עובדי המדינה, אלא גם מקרב הציבור - אשר יהיו מוכנים להקדיש מזמנם וממורצם כדי לשרת את הציבור בחברה ממשלתית;

ג. יש לזאת בחוק אחד המכשירים לייעול החברות הממשלתיות, אך תהיה זו אשליה לחשוב שהחוק, כשלעצמו, יענה את הכל. החוק אינו אלא מכשיר-עזר. בסופו של דבר ייבחר המצב בחברות הממשלתיות על-פי רמת המנהלים, על-פי מידת ההקפדה על ביצוע החוק, על-פי טיב המנגנון שהיה מופקד על הביצוע ועל-פי הנוכחות והיכולת להאזין בליקורת, ללמוד ולהסיק לקחים מן הנסיון.

אדוני היושב-ראש, עתה לתחום הרביעי - טוהר המידות. בנושא זה - בשאלה מה הם כללי ההתנהגות המחייבים עובד ציבור בכיר מבחינת טוהר המידות - עורר הדין-וחשבון של ועדת ויתקון מח' לוקת המתמקדת סביב סעיף (י"ג) של הסיכום. חשיבותו של סעיף זה חורגת מן העניין הספציפי של "נתיבי נפט". הסעיף במשמעותו הרחבה יותר אומר כך: "השאלה העיקרית היא אם יש בפגמים שמצאנו כדי לפסול את פלוני מלהמשיך בכהונתו כמנכ"ל חברה ממשלתית; ולהלן ניתנת התשובה על שאלה זו: 'לגבי התפקיד שהוא ממלא - והוא ממלא במסירות, בכשרון ובהצלחה רבה - אין זה רלבנטי, לפיכך סבורים אנו שאין לפסול את פלוני, וזאת גם המלצתנו'".

שתיים הן השאלות המתעוררות מתוך דברים אלה: האחת - האומנם הפגמים שהוועדה מצאה אינם רלבנטיים לגבי תפקידו של מנכ"ל חברה ממשלתית? השנייה - האם העובדה שפלוני ממלא את תפקידו במסירות, בכשרון ובהצלחה רבה יש בה כדי להשפיע על מסקנות המתחייבות מן הפגמים?

אדוני היושב-ראש, חובה עלינו, בממשלה ובכנסת, להשיב על שאלות אלה בעצמנו, על-פי השיקול הציבורי והמוסרי שלנו; ואם עמדת הוועדה אינה נראית לנו - עלינו לומר זאת ברורות, לכל ייהפך סיכום

העיסקה וכתוצאה מכך נוצר מצב של עירובייה בין הכספים שהגיעו למר פרידמן כרכושו הפרטי לבין הכספים שהיו כספי המפרק כנאמן עבור חברת 'מדבר' שנועדו בסוף למשרד הבטחון.

לזכותו אומרים חברי הרוב: "לעומת הפגמים האלה יש לציין הישגים מרשימים בתחום ההפקה, השיקוק והיחסים עם גורמי חוץ".

נשאלת השאלה: האם הפגמים החמורים הללו הם המחיר שיש לשלם בעד כשרונותיו של המנהל? האם אנו חייבים לקנות כשרון מחירי של השלמה עם מעשים מפוקפקים? האומנם עומד כשרון ביצוע בניגוד להתנהגות לפי נורמות מוסריות מקובלות? האומנם, על אף שהמנהל הוא אדם שלמען האינטרס האישי שלו מוכן להגן על עמדה שצדיק ואיטטיגוס לא היה מגן עליה, לגבי התפקיד שהוא ממלא אין זה רלבנטי? לא, אין זה נראה לנו.

אין לדעתנו לקבל סטנדרטים שונים לפי משימות. אמנם ענייני נפט הם מיוחדים, ואף-על-פי-כן מה שפסול במקום אחד פסול גם במקום אחר; מה שפסול בתפקיד אחד — פסול גם בתפקיד אחר, ויהיה הוא המיוחד והמסובך ביותר.

אמנם יש בדין-וחשבון הסברים למקרה זה או זה, אבל התמונה כולה עושה רושם שלתפקיד זה לא נמצא אדם בעל רמה מוסרית גבוהה, כי דווקא לתפקידים מסוג זה דרוש אדם שיהיה מחונן בתכונות מוסריות גבוהות. אם קובעים סטנדרטים שונים למשימות שונות, נשארים שטחי הפקד, וזה בודאי לא רצוי.

חברי הכנסת. בתקופה של התרת רסן והחלשת המוסר מן ההכרח להקפיד הקפדה יתירה על התווית נורמות התנהגות בחייו הציבוריים ובחברות הממ-שלטיות; אחרת קיימת סכנה שיראו בכל סלחנות עידוד עקיף לשיטות שאינן הולמות את טוהר המידות ואת ההקפדה על כללי ההתייגה הציבורית. יהיו הצל-חותיו וכישוריו של איש ציבור או מנהל חברה אשר יהיו, והיו הישגיו מופלאים ורבי-חשיבות — כל אלה אינם בהם כדי להצדיק בשום פנים ואופן שימוש באמצעים פסולים ובשיטות פגומות לשם הפקת טובת הנאה אישית כלשהי.

כאמור, אין כשרון הביצוע עומד בסתירה לנוהל תקין וטוהר המידות. היו כבר דברים מעולם. המדינה והישוב נחלצו לתפקידים ולמשימות קשים ומסובכים בעולמות דומים לעולם הנפט, כמו המשימה של עלייה ב', ונמצאו האנשים אשר ידעו לפעול ולבצע משימות בכשרון וביעילות בלי לפגוע בנורמות המוסריות המקו-בלות. כי דרך אחרת משמעותה חריגה הרחק מתחומי פרשת 'נתיבי נפט', והיא עשויה ברבות הימים להיקבע כהלכה עקרונית אשר תשפיע על עיצוב דמותו של המנהל הציבורי ותביא לשינוי בנורמות המקובלות לגבי הכישורים הנדרשים מעובדי הציבור.

אדוני היושב-ראש. עיקר שכרה של הוועדה הוא בזה, שהיא הפנתה את הורקור למצב בחברות הממשל-תיות, שהוא שטח מדאיג למדי. בדין-וחשבון מצטיירת תמונה עגומה למדי. הנה מתברר כי חובת החברה לרווח לרשות החברות הממשלתיות לא הוגדרה די צרכה, ועל כן מצבו של מנהל הרשות היה אומלל למדי. לא די שלא קיבל דיווחים, אלא הוא זוכה לביקורת מצד

לעניין זה — וזאת תשובה לחברי-הכנסת הלוי — כיוונה הממשלה כאשר בהחלטותיה, בעקבות דין-וחשבון ועדת ויתקון, קבעה כי "טוהר מידות, כושר המינהל התקין, נכונות לשאת ביקורת ולמלא אחר מסקנותיה, הם כישורים הכרחיים של כל שליחי המדינה, גם בשירות המדינה וגם בחברות הממשלתיות".

אדוני היושב-ראש, אני מבקש לקיים דיון בכנסת.

הי"ר ש. רוזן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת גולן.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. ועדת ויתקון הוציאה מתחת ידה דין-וחשבון בעל משמעות ציבורית ממדרגה ראשונה. אין ספק היום כי היתה הצדקה להקמת הוועדה הזאת, כי העניין הוא בעל חשיבות ציבורית חיונית. הוועדה לא הצליחה להגיש המלצות אחידות, כי חבר הוועדה, האלוף זורע, מצא את עצמו חולק על עדת הרוב. הציבור קיבל את הדין-וחשבון הזה, בעיקר את המלצות הרוב, בביקורת קשה למדי. רצוני קודם כל להעיר, כי אין ספק כי ביקורת על המלצות של ועדה כזאת היא בהחלט לגיטימית, כשם שלגיטימית ביקורת אפילו על פסק-דין של בית-המשפט, אולם היא חייבת להיות עניינית ויש להיזהר מפני פגיעה במוסר קונסטיטוציוני כל-תי-תלוי וחשוב זה, אשר כשרו לחקור עניינים חיוניים אינו מוטל בספק. כידוע הוטל על הוועדה הזאת לבדוק פעולות מסובכות ביותר החושפות עולם חדש, עולם הנפט, שהמדינה לא כל כך נתנסתה בו עד כה.

אני אבחן את הדין-וחשבון הזה בעיקר מן הבחינה הציבורית, כי מבחינה משפטית הערכותיו של הרוב הן אולי סבירות ואין בהן פגם, אבל לא כן מבחינה ציבורית. אני בהחלט מסכים לדעתו של האלוף זורע, כי בשביל ועדת חקירה אין החוק אמת-מידה בעל-עדי בשיקוליה. "כי ייתכנו מעשים או מחללים" — אומר האלוף זורע — "אשר מן הבחינה הציבורית אין הדעת סובלתם ואשר עם זאת אין בהם משום הפרת חוק". כולנו מלאי הערכה לוועדה על המאמץ הרב שהשקיעה בקביעת עובדות מאין כמותן והחושפות מעשים ומחללים בתחום פעולה קשה ומסובך. עם זאת איננו יכולים לקבל את מסקנות הרוב באשר הן, לפי עניות דעתנו, נוגדות את הממצאים שלי.

ועדת החקירה מצאה פגמים רבים בפעולותיו של מנהל החברה. למשל: בדין-וחשבון הוועדה נאמר בנושא המכרז: "אין ספק שהשתתפות זאת אינה מתיישבת עם מעמדו כמנהל כללי של 'נתיבי נפט'. היה בה משום פגם לא-מבוטל. הוא לא היה ראוי להשתתף במכרז בטרם יתפטר מ'נתיבי נפט'".

בנושא ניהול המשק: "הוא נכשל מבחינת ניהול המשק של החברה. הנזק המוסרי שבניהול כושל כזה הוא בולט ברכוש המדינה, הוא מעל ומעבר לכל הניחן להערכה. חוסר סדרי שמירה אותם על הציוד, חוסר רישומים במשך משלוש שנים וחוסר רישום השאלת ציוד — כל אלה היו פגמים חמורים שגרמו להרבה שיבושים ואי-סדרים, ואולי גם לגניבות".

העיסקה: "ביצוע העיסקה היה פגום מאוד. לא היה אותו ניתוק מוחלט מן החברה שלמענו נעשתה

רבותי, אני נמנע מלומר לכנסת שלא היה צורך בהקמת ועדת חקירה.

יוחנן בדר (גח"ל):
לי לא היה צורך.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

לא הבינותי את ההערה, צד לי.

אני מנוע מפני שאני האיש שהצעתי לממשלה למנות את ועדת החקירה, בהתחשב בכל המסיבות שהיו בשעה שהצעתי זאת. מבחינה אובייקטיבית, מבחינת הרעיון של ועדות חקירה כפי שבא, בסופו של דבר, לביטוי בחוק ועדות החקירה אצלנו — אפשר יהיה להתווכח במסיבות יותר רגועות, אולי באיזה סימפוזיון משפטי אקדמי אובייקטיבי.

אני רוצה לומר לחברי הכנסת הנכבדים: חוק ועדות החקירה שלנו, אשר קיבלנו לפני זמן קצר יחסית, הוא האידיאל של חוקי ועדות חקירה בכל אותם חלקי תבל אשר יש להם המוסד הזה של ועדות חקירה. והסיבה פשוטה: אם אתה לומד את עניין ועדות החקירה בעולם, בעולם האנגלו-סקסי — מפני שזהו פרי עבודת העולם האנגלו-סקסי — אתה רואה שאנחנו התקדמנו יותר ממה שעמים נאורים אחרים שמו להם לאידיאל בעניין ועדות חקירה.

כאשר הבאתי את החוק, וגם בוויכוח, אמרתי לכנסת, שבעבודת ההכנה שאבתי מלוא חופניים מדין-וחשבון של שופט בית-המשפט העליון בבריטניה, סלמן, והתקדמנו יותר מאשר הם התקדמו. פה בהרצאתו באוניברסיטה אמר השופט סלמן את הדברים באופן הברור ביותר. יש כמובן הבדל גדול. באנגליה יש "ריפורט" של השופט סלמן והחוק נשאר כפי שהיה בשנת 1921. לא הטריחו את עצמם לעשות את הדבר. אנחנו נוטים יותר לחקיקה. לנו באופן אורגני קל יותר לעקור חקיקה עותמאנית או מנדטורית ולהחליף אותה בטובה יותר; ועל כן אנחנו יכולים לחוקק חוקים אחרים אשר הם בחזקת אידיאל.

כאשר הבאתי את הצעת החוק אמרתי בדברי התשובה, שהחוק לא נוצר מפני שעלה בדעתו של שר משפטים קפריזי לעשות חוק ועדות חקירה שהוא היפה ביותר בעולם. יש שטחים אחרים שבהם אפשר להתגדר. אבל נוכחתי לדעת שבשטח זה, שהוא בין בירור בלתי-רשמי לבין דיון בבית-המשפט, יש מקום ריק, יש חלל ריק אשר אנחנו, הציבור כולו, נכנסנו לכך הקלע הזה לא אחת והדבר טעון הסדר טוב יותר, כדי שנימנע מכמה תופעות שהיו בציבורנו, אשר הסעירו את חיינו, אשר ייתכן שאפשר היה בלעדיו.

אני מצטער צער עמוק על אשר גרם המזל לכך שדין-וחשבון של ועדת חקירה, השלישית מאז קיבלנו בכנסת את החוק הזה, פגש בסערה כזאת. קצת הוקל לי — אגיד בגילוי לב — בדיון היום אחר הצהרים, אף-על-פי שנאמרו כמה וכמה דברים קשים בקשר לדין-וחשבון. הסגנון היה בכל זאת כזה, שירדה מידת הפחד אשר אחזה ביה שמה לא תקום עוד ועדת חקירה בארץ, מפני שלא יימצאו שופט ואזרח הראויים לכך שירצו לשבת בוועדת חקירה. אני מקווה שהתבונה המדינית תגבר על היצר הלגיטימי לגנות את הממשלה מצד אלה אשר עומדים באופוזיציה לממשלה.

הוועדה. גם לפי דעת הוועדה היה חוסר קומוניקציה מובהק. הוועדה אומרת: "כל המוסד של רשות החברות הממשלתיות טעון בירור מחדש". "ואמנם" — קובעת הוועדה — "גכון שאין טעם לפיקוח על חברה ממשל-חית אלא אם כן החברה חייבת לעמוד בפיקוח זה, ולא ייתכן שהדבר יהיה תלוי ברצונה".

יהיה זה איפוא שכרה של הוועדה הזאת אם אחרי תקופה ארוכה של הזנחה תיחלץ הממשלה לפעולה יסודית למען תיקון הפגמים בתחום הרחב של החברות הממשלתיות. רשות החברות הממשלתיות, שתפקידה לדעת הוועדה איננו מוגדר כלל, מחייבת חיווך רציני, וקודם כל אפשרות של ביקורת ואפשרות של טיפול בדינים-וחשבונות שהיא מקבלת. לא די לקבל דין-וחשבון, יש צורך לתת לרשות את התנאים הדרושים לטיפול בדין-וחשבון. למנהל הדרשות צריכה להיות גישה ישירה אל השר הממונה עליו על-מנת שיוכל במקרה הצורך לקבל את ההוראות המתאימות לפעולה מהירה.

אנו מברכים על כך שסוף סוף הוכן חוק החברות הממשלתיות, והוא יוגש בקרוב לכנסת. אולם עלינו לדעת — ובה אני מסכים לדעת הוועדה — כי המבחן העיקרי הוא בביצוע. לדעתנו — בניגוד לדעתו של חבר-הכנסת תמיר — אפשר גם אפשר להשיג איזון בין הצורך לגמישות ולעצמאות של החברות לבין ההכרח בפיקוח והכוננה ממשלתיים. הבעיה איננה אם אפשר לפקח, הבעיה היא אם רוצים לפקח. ניתן בהחלט לפקח באופן יעיל בלי לפגוע בפעילות היעילה השוטפת. אני יודע שמנהלים "ביצועיסטים" אינם או-הבים זאת, הם חושבים שהפיקוח מפריע. אבל חברה ממשלתית בהיקף כזה ללא בקרה מפותחת, אין לה תקנה.

אם הממשלה והכנסת יהיו מעתה ערות לנושא החשוב והרציני הזה — יהיה זה שכרה הגדול של הוועדה.

ולבסוף, נראה לנו שד"ר נייב ראוי להערכה מיוחדת על שזים את חקירת הפרשה של "נתיבי נפט" מתוך מגיעים מוסריים טהורים וערנות של אזרחות טובה. אם היו פה ושם פרטים בלתי-מדויקים בתוכירו, הרי יש להתחשב בעובדה שהוא אזרח בודד, אשר איננו מצוייד בכלים ההולמים ביצוע חקירה מדוקדקת של כל פרט ופרט שהעלה בתוכירו. הלואי ויהיו רבים כמותו שאיכפת להם.

אין ספק כי הדין-וחשבון של ועדת ויתקון הוא מסמך בעל משמעות ציבורית רחבה ביותר, ומן הדין כי מממצאיו יוסקו המסקנות והלקחים.

היו"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לשר המשפטים, לדברי תשובה.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מקבל בהחלט את דעתו של חבר-הכנסת גולן, שבדברים כגון החברות הממשלתיות, החוק הטוב ביותר ייבחר בביצוע. אני מקווה שהחוק, אשר יובא ובסופו של דבר יתקבל בכנסת, יהיה טוב. אני מסתפק בטוב, לא דווקא בטוב ביותר. ואז תהיה השאלה של הביצוע, ופה הבעיה תהיה לא קלה.

היה לי קל מאוד להתווכח עם קריאות-ביניים שהושמעו כאן, כאילו מר פרידמן היה או הינו חבר מפלגת העבודה. האמת ניתנת להיאמר שאינני מכיר את כל חברי מפלגת העבודה, אבל אם נדון לפי הדברים שהושמעו בכנסת על-ידי נציג סיעת גח"ל, בזמן שהשאלה הועלתה לסדר-היום, מותר לאדם צעיר, אפילו חבר כנסת צעיר, אפילו לא צעיר, להתרגש ולדבר קצת בסופרלטיבים. ואין ספק בדבר שחבר-הכנסת פת דיבר בסופרלטיבים, אני חושש — לא לגמרי מוצדקים.

ככלות הכול, אני כשלעצמי — אולי זאת תהיה הערה אישית, אבל אין זה מאותם סוגים שצריך לומר בסוף הישיבה — הייתי באבר-רודס פעמיים. פעם אחת זמן קצר לאחר כיבוש סיני, עם קבוצה של אנשי משרד המשפטים ושופטים של בית-המשפט העליון, ולאחר מכן הייתי בביקור בחברתם של כמה שרים, ודומני שאחד מהם שאיננו עכשיו שר, היה ביניהם. כל ביקור נמשך שעה, כך שהרבה לא ראתי, אבל שוחחתי עם אנשים.

אני חושב בכל זאת שחבר-הכנסת פת הגוים קצת כשאמר: "קשה מאוד לבוא עתה ולהצטרף למקהלת התנים הזווקים בוך ללא גבול על מפעל חלוצי ממדרגה ראשונה, לדעתי אולי החלוצי ביותר הן מבחינת המאמץ הן מבחינת הסיכון האישי והן מבחינת התוצאות, שהוקם מאז קום המדינה ואולי גם בתקופה של מדינה בדרך".

נו, זו קצת הגזמה, אני חושב. מי שראה את פועלי עתלית כאשר בנו את נמל חיפה, מי שראה את הסב-לים בנמל חיפה שצריכים היו להתחרות עם הראיסים ופועליהם, מי שראה את בניין קו הצינור, מי שראה את העבודה בים המלח — לא היה אומר שדווקא באבר-רודס יש המפעל החלוצי ביותר. בדרך כלל כאשר גוא-מים, מותר קצת להגזים.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

אינני רוצה לומר שאדוני מצטב בצורה מקוטעת את דברי חבר-הכנסת פת, אבל אני מסב את תשומת-לבו לקטעים נוספים שבאים לאחר מכן בגאומי של חבר-הכנסת פת, שם נאמר הכל בדיוק כמו שצריך היה להיאמר.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

ידידי היקר חבר-הכנסת קלינגהופר, אילו אני הייתי רוצה לנאום את נאומו של חבר-הכנסת פת, הייתי גואם אותו. אני רציני רק לומר שהוא הגויס. אינני מדבר נגדו. אינני מקטר עליו. בדרך כלל הקיטרוג אינו המק-צוע החביב עלי ביותר, אף-על-פי שהייתי קטיגור במשך שנתיים.

מה אני רוצה לומר? אני רוצה לומר זאת: אני מקווה שלמרות כל הביקורת, למרות כל הדיון והדברים החמורים שהושמעו, הטון שלהם, הטמפרטורה של דברי הביקורת כלפי ועדת החקירה שנאמרו בכנסת היתה יותר ממוזגת. זה בשבילי דבר חשוב מאוד, כי אני רוצה לשמור על הילד הזה שלא יזרק יחד עם המים מן האמבט.

קבענו בחוק ועדות חקירה שהמלצות הן דבר אופציונלי. רוצה הוועדה — היא מביאה המלצות;

מה לא עשינו אנו לוועדת החקירה כדי שתצליח? אינני שותף לדעה שכל או רוב דברי הביקורת נאמרו בזדון ובבל רע. אינני טוען זאת. חלק מן האנשים שאני מכיר וגם חלק מהאנשים שאינני מכיר אינם חשודים אצלי ברצון רע. כמובן, יש גם כאלה. והם לא מעטים, לצערי. נשמעה טענה: למה ועדת החקירה ראתה את עצמה כמעט כמו בית-משפט פלילי? הלא זו היתה כוונת החוק. זו היתה כוונת המחוקק, אם מביאים בחשבון את הדברים שנאמרו בכנסת לפני שקיבלו את החוק. אמרנו כי ועדת החקירה שהיתה קיימת, ואשר קיימת עדיין באנגליה ובארצות-הברית, הגה ילידת אותה רשות מבצעת. ועדת החקירה שלנו שייכת למשפחת הרשות השופטת, והבירור שיתנהל בה יהיה ככל האפשר קרוב לזה של בתי-המשפט. הרחקנו את הוועדה מהש-פעתה של הממשלה מרחק של ת"ק פרסה.

יוחנן בדר (גח"ל):

בדלתיים סגורות, דין-וחשבון סודי...

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

תסלח לי מאוד, חבר-הכנסת בדר, לעת-עתה לא ישיבה עדיין ועדת חקירה בדלתיים סגורות, אבל אני יכול לתאר לעצמי שיש במדינתנו, הנמצאת במצב של מלחמה, מקרים שבהם יכול להיות צורך בהקמת ועדת חקירת כרת וכדון והיא תקיים את ישיבותיה בדלתיים סגורות. מה הפלא שבדבר? אבל האם ישיבה ועדת חקירה זו בדלתיים סגורות? יש קטעים קטנים שהיו בדלתיים סגורות. סוף כל סוף אבר-רודס אינה נמצאת על-יד הכנרת. אני מדבר על הרחקת השפעתה של הממשלה.

המינוי של חברי ועדת החקירה — וזה הדבר העיקרי — אינו נעשה על-ידי הממשלה, ולא בהשפעת הממשלה, ולא בידיעת הממשלה. הוא נעשה לפי החוק, לפי העובדות, על-ידי נשיא בית-המשפט העליון. ומאחר שכל תפקיד המוטל על-ידי שופט, לפי חוק השופטים, טעון הסכמה של שלושה — של השופט הנוגע בדבר, של נשיא בית-המשפט העליון ושל שר המשפטים — דאגתי אני, המציע, שמינויו של שופט בתור חבר הוועדה לא יהיה טעון הסכמת שר המשפטים, הכל כדי להר-חיק את הוועדה ככל האפשר מן האקסקוטיבה.

זה מוסד שקופה המדינה משלמת את תקציבו, אבל הוא קובע לעצמו את העבודה, את העזרה, את העובדים, את הפרקליטים. הכל נגבע על-ידי ועדת החקירה עצמה. אין לממשלה שום קשר עם זה.

ובאיו קלות, באיו קלילות, ביקשו מן הממשלה אנשים רציניים לא רק לזרוק את ההמלצות, אלא גם את הממצאים. אני חושב שהשכל הישר, האחריות למבנה החיים הקונסטיטוציוניים במדינה, התקווה שד-ברים יבואו על סידורם בצורה מתקבלת על הדעת, חייבו שלל לקבל הצעה זו. אני חושב שחלק מן הביקורת על חברי ועדת החקירה היה, לפי דעתי, כולו פסול; וגם חלק מן הביקורת על תוכן הדין-וחשבון לא יעביר אותנו — את אורחי המדינה, את שופטיה ואת האז-רחים הראויים לשבת בוועדות חקירה לדעת נשיא בית-המשפט העליון מזמן לזמן — על הדעת, ואם יהיה צורך ימצאו גם השופטים וגם האזרחים שיסכימו, למרות הכל, לשבת בוועדות חקירה.

האנשים הטובים שרוצים לקבל על עצמם את הריוקן של ההחמרה; אם אתה מקל, אתה יכול להגיע למצב של קילקולים, שהיתויות. וקשה מאוד למצוא את שביל הזהב. אני חושב שזה מאה שנה עוסקים בעולם בחיפוש אחרי שבילי הזהב השונים לשם קיום חיי החברות הממשלתיות.

(חברי-הכנסת ב. הלוי קורא קרי-א-ת-ביניים)

תסלח לי מאוד, חבר-הכנסת ד"ר הלוי, אינני יודע מה הקשר בין שאלתך לבין הדברים שאני מדבר עליהם. אני מדבר על כך שבכל העולם הכלכלה מתנהלת על-ידי מנהלים וחברות ובעלי מניות.

יוחנן בדר (גח"ל):

מוטב היה אילו היית מדבר על הפלמ"ח. זו שיטה יותר טובה לא לדבר לעניין ולעורר תשומת-לב.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

חבר-הכנסת ד"ר בדר, אני אפילו אינני נעלב מה-ערדת הבלתי-רלבנטית לחלוטין.

בנימין הלוי (גח"ל):

אבל כל העניין פה הוא של יושר ולא של פורמליות.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

ד"ר הלוי, אם אתה חושב שכל הדבר הוא רק של יושר, אז אתה טועה. כי אם אפשר לחיות רק עם המלה יושר, אז כל ספרי החוקים וכל הפרדגנטים אינם נחו-צים. וזה איננו כך.

חיים לנדאו (גח"ל):

אם אין יושר, שום חוק לא מועיל, ודאית את זה.

בנימין הלוי (גח"ל):

גם בלי תיקון חוק אתה יכול לעסוק ביושר בנפט.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

ברשותכם, חברי הכנסת, אמשך לקרוא את ההח-לטות הבאות:

"(ב) הממשלה רושמת לפניה את הודעת שרי האוצר והמשפטים כי עד שיתקבל בכנסת חוק החברות הממשלתיות, יוכנסו, במידת הצורך, הוראות נוספות בתקנות הוסתגדות של החברות הממשלתיות, לשם הבטחה נוספת של ניהול תקין וביקורת יעילה בחברות האמורות".

אבל כמובן אין צורך בחוק אצל משפטים מסוי-מים. אולם לפי החוק אינך יכול להכניס בתקנות כל מה שאתה רוצה, בלי שהחוק יאפשר לך לעשות זאת, אלא אם יש לך רוב עצום.

"(ג) ועדת החקירה דנה בשאלת המשך כהונתו של מר פרידמן בתורת מנהל כללי של "נתיבי נפט" בע"מ. מאחר שמר פרידמן התפטר והתפטרותו נתקבלה, אין הממשלה רואה צורך לדון בנושא זה.

(ד) הממשלה רשמה לפניה את הודעתו של היועץ המשפטי לממשלה, כי הוא יום הליכי חקירה לגבי הנו-שא שעלה בעקבות המסמכים ששלח מר בלומפילד מקנדה ואשר הוגשו לוועדת החקירה, וכן לגבי עניינים הנוגעים למטבע חוץ שהוזכרו בדיון-וחשבון".

רוצה — אינה מביאה המלצות. מה פירוש רוצה? אם היא חושבת, לאור כל הנוסבות, שהיא חייבת להמליץ על משהו, היא עושה זאת. אבל בוודאי עצם המלה המלצה, פירושה שזאת אינה קביעה סופית. ואם מגישים את הדיון-וחשבון לממשלה, וההמלצות מוגשות לממ-שלה, נמצא שהממשלה צריכה לטפל בהמלצות האלה או במסקנות האלה.

הממשלה לא נמנעה מלהגיד דברים אשר לדעתו היו גם שקולים, גם אחראים, כלפי המוסד של ועדת החקירה, כלפי העניין אשר ועדת החקירה עסקה בו, ולגבי כמה גורמות שבאו לידי ביטוי בדיון-וחשבון.

כולכם בוודאי קראתם את המסקנות או את החל-טות הממשלה שנתקבלו ביום ראשון האחרון, ט"ז באייר תשל"ב, 30 באפריל 1972. החסרון היחיד שאני מוצא בהחלטות אלה הוא שהן מחחילות במס' 1, ואין אחר כך מס' 2 או 3.

מה אמרה הממשלה? "לאחר הדיון שקיימה הממ-שלה בדיון-וחשבון של ועדת החקירה בראשותו של שופט בית-המשפט העליון ד"ר א. ויתקון, ושחבריה היו אלוף (מיל.) מ. זורע ומר א. קליה, סיכמה הממשלה כדלהלן:

(א) מינהל תקין, טוהר מידות וביקורת יעילה הם יסוד מוסד של כל שלטון טוב. התכונות של טוהר מידות, כושר המינהל התקין ונכונות לשאת בביקורת ולמלא אחר מסקנותיה, הם כישורים הכרחיים של כל שליחי המדינה, אם בשירות המדינה ואם בחברות הממשלתיות".

פה אני מפסיק את הציטוט, ואני אומר שדברים ברורים יותר, קובעים יותר, מנוסחים יותר הממשלה לא היתה צריכה להגיד במקרה זה, מפני שהיא אמרה את הכל לגבי הגורמות.

אני ממשיך ומצטט: "הממשלה רושמת לפניה כי שרי המשפטים והאוצר נתנו את דעתם על הצורך להב-טיח, בחוק מיוחד, את הניהול התקין של החברות הממ-שלטיות ואת הביקורת המתמדת על-ידי הרשות לחברות ממשלתיות.

בעקבות דו"ח ועדת המומחים, בראשותו של פרופסור ברק, מהפקולטה למשפטים של האוניברסיטה העברית, קיימו דיונים מרובים, וכתוצאה מהם הופצה בין משרדי הממשלה ב-16 באפריל 1972 טיוטה (רביעית) של הצעת חוק חברות ממשלתיות.

הממשלה רשמה לפניה את הודעתו של שר המש-פטים, שעד סוף מאי 1972 יניח על שולחן הממשלה הצעת חוק חברות ממשלתיות".

עד כאן ציטוט של סעיף א'.

חברי הכנסת הנכבדים, דאי שאינני מתכוון לומר עכשיו מה יהיה כתוב בחוק חברות ממשלתיות. עדיין לא עברו עשרים וארבע שעות מאז שפה בבית, מעל הבמה הזאת, התקין חבר-הכנסת תמיר קשות את הצעת החוק לתיקון חוק החברות בכללותה, בגלל ההח-מרה המרובה שהצענו. ואהיה הוגן כלפי חבר-הכנסת תמיר ואומר שלא כל מה שהוא טען לא נתקבל על דעתו. ייתכן שפה ושם התמרגו בהצעתנו. העניין איננו פשוט. בכלל, כל העסק הזה ששמו חברה זוהי הצורה המקובלת ביותר של עבודה במאה האחרונה, והיא מלאה מכשולים, תחבולות. אם אתה מחמיר, אינך משיג את

שר-המשפטים י. ש. שפירא :

בית-המשפט העליון, בשבתו כבית-דין גבוה לצדק, הוא בעצם העתק של אינסטיטוציה בריטית. אך יש לו סמכויות לאין ערוך יותר רחבות מאשר למוסדות המקבילים בבריטניה. והממשלה ושליחיה לא אחת שוקלים למטרפסיה יפה יפה בבית-המשפט העליון בשבתו כבית-דין גבוה לצדק. עצם העובדה שפקיד שואל את חברו: "ומה יהיה אם יהיה בג'ק, ומה יהיה אם יפנו למבקר המדינה? מונעת ללא ספק עיוותים רבים במדינה.

ז. אין איש מטיל ספק בחברתנו, כי דיון וביקורת לגבי מסמך כדו"ח ועדת החקירה הם לגיטימיים; למרבה הצער נתלו הפעם לביקורת דברים לגבי חברי הוועדה, אשר יש בהם גם מן הפגיעה בעצם המוסד הקונסטיטוציוני של ועדת החקירה וגם בחברי ועדת החקירה.

אני חושב שאת הערותי לסעיף זה כבר אמרתי.

"הממשלה מביעה את צערה על הגילויים האלה.

ח. הממשלה מביעה את תודתה והוקרתה לחברי הוועדה על עבודתם בוועדת החקירה.

כל מי שעוסק במלאכה זו שאני עוסק בה רוב שנות, כלומר במקצוע המשפטים, יודע גם יודע שהוא קורא רפורטים של ועדות חקירה, פסקי-דין של בית-משפט שאין עליהם עיורור והוא מתייחס אליהם בביקורת, חושב לעתים שיש בהם דברים שאינם מתקבלים על הדעת, אבל אין ברידה. אם רוצים להיות חיי מדינה, חייבים לכבד לא רק גורמות מוסדיות, שהן בוחאי יסוד היסודות, אלא גם מוסדות עליונים במדינה.

כפי שאמרתי, גם בדיון זה הושמעו דברים שמוטב שלא היו מושמעים, אבל אני מסכים לחלוטין — בעצם מוקדם לומר שאני מסכים ומוטב להגיד שאני מציע — שכל ההצעות יועברו לוועדת הכספים של הכנסת, שאלה העבירה הכנסת את הדיון בהצעות לסדר-היום של חברי-הכנסת המנוח סנה ושל חברי-הכנסת פת, ייבדל לחיים ארוכים, וועדת הכספים הפסיקה את עבודתה לאחר שנחמנתה ועדת החקירה. אני חושב שבזאת נשרת את העניין ונעקור מן השורש, במידה שזה ניתן לבני-אדם, את העשבים השוטים ונשמור על המידות הממלכתיות הנאות ועל הסדר ממלכתי תקין.

שמואל תמיר (המרכז התפשי) :

אדוני היושב-ראש, כיוון שבוועדת הכספים אין ייצוג לכל חברי הבית, אבקש ששר המשפטים יסכים שהדיון יועבר לוועדה אחרת, היא ועדת הכלכלה.

הז"ר צ. צימרמן :

כשנגיע לגשר נעבור את הגשר. קודם נצטרך לקבל החלטה.

אם כן, חברי הכנסת, לפנינו שתי הצעות לעת-עתה: האחת — הצעת המציעים לקיים דיון, והשנייה — הצעת שר המשפטים בשם הממשלה להעביר את ההצעות לסדר-היום לוועדת הכספים. אני שואל קודם כל את המציעים אם הם מסכימים להעברת הצעותיהם לוועדה, ואם אין תשובה שלילית, אני שכולם מסכימים להעברה לוועדה.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל) :

אני מציע, אדוני היושב-ראש, שיקויים דיון במליאה.

מי שירצה פעם לבדוק את השאלה האקדמית, מה היה טוב יותר: למנות את ועדת החקירה או שלא למנותה — יצטרך להביא בחשבון עובדה אחת, שהחקירה היתה אז בידי הממשלה; היא פתחה בה והיא הפסיקה את עבודתה עד לאחר שנגמרה החקירה, ועד שקיבלה את ההוראות מן היועץ המשפטי לממשלה. אני משאיר למי שיכתוב את הדוקטורט על נושא זה להסיק מכך את המסקנות.

"ה) הממשלה מקבלת לתשומת-לבה את מסקנותה של ועדת החקירה בסעיף (א) של הסיכום, לאמור:

'(א) בכל חקירתנו לא מצאנו יסוד להאשמות הכבדות שהוטחו נגד סגן שר האוצר, ד"ר צ. דינשטיין. מצאנו מחדל מצדו בכך שלא קבע הנחיות ברורות בדבר הדיווח של "נתיבי נפט" כלפי רשות החברות הממשלתיות. אך זהו מחדל מינהלי בלבד. הטענות שהועלו נגדו בתזכירו של ד"ר ניב היו טענות בתחום טוהר המידות, ולכן לא היה כל שחר'."

לעיני הממשלה היתה גם דעתו החולקת של חבר הוועדה האלוף (מיל) זורע, בעניין זה, לאמור:

25'. אין דעתי נוחה מחוסר פיקוח גאות מצד ד"ר דינשטיין על צורת פירוקה של "קונטיננטל", שעל-ידי כך סיכל, כמו ידיו, את מטרות "להכשיר" את מר פרידמן להמשך ניהול "נתיבי נפט". אל דעתי זו אין אני מצרף המלצה'."

הממשלה סבורה כי דעת המיעוט אינה גורעת מן המסקנה שאליה הגיעו רוב חברי הוועדה בסעיף זה. הממשלה מצטערת על ההתקפות האישיות הבלתי-מוצדקות כלפי סגן שר האוצר הד"ר צ. דינשטיין."

בסעיף זה ובסעיף ז' היתה הסתייגות של חבר ממשלה הנמנה עם חבריו של חברי-הכנסת בן-מאיר. ברם חבר הממשלה שהסתייג אמר ברורות — ואף כתב זאת — שאין הוא מסתייג מפני שהוא חושב שאין להביע צער או אין להצטרף, אלא משום, כפי שאמר: איננו מצטערים על התנפלויות על הרבה אנשים, ואין לעשות יוצא מן הכלל לא לגבי ד"ר דינשטיין ולא לגבי ועדת החקירה. הסתייגות מסוג זה יכולה להיות מוצדקת ויכולה להיות בלתי-מוצדקת. אבל היא איננה מטילה צל על ד"ר דינשטיין ולא על ועדת החקירה. אף זו נקודה חשובה שיש להביאה בחשבון.

"ה) הציבור בארץ גילה תמיד רגישות רבה לצורך בביקורת מקפת ומעמיקה על מעשי הממשלה ומוסדות הציבור. כתוצאה מהרחבת זרועות הביקורת וסמכותן נפתחה למעשה האפשרות בפני כל אזרח לקבל נגד כל חריג, אף אם הוא בעצמו לא נפגע ממנו. הממשלה רואה ברכה בהגברת זרועות הביקורת וביעילותן."

אני רוצה לציין, שמעטות המדינות בעולם שיש בהן כה הרבה דרכים לגיטימיות ויעילות לביקורת, כפי שהן קיימות במדינת ישראל. לא מכבר הנהגנו את האומבד-סמן, מוסד הקיים במספר מועט של ארצות. מבקר המדינה שלנו, יש לו סמכויות כל כך רחבות, שאני על כל פנים לא ראייתי כמותן אצל "קונטורלרס" במדינות אחרות.

יוחנן בדר (גח"ל) :

את זאת הבטיחו חברי כנסת, אלה שעודם בחיים ואלה שכבר אינם בחיים.

הי"ר צ. צימרמן:

אם כן, נצטרך להצביע בקשר להצעתו של חבר-הכנסת קלינגהופר לקיים את הדיון במליאה בנפרד.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אבל למה להצביע על הצעתו בנפרד? אדוני היושב-ראש לא שאל את יתר המציעים.

הי"ר צ. צימרמן:

לא שמעת מה שאמרת.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

שמעתי, אבל האחד לא נכנס לדברי רעהו. בתגובה לשאלתך דיבר חבר-הכנסת קלינגהופר. אחד כך נתת את רשות הדיבור ולא היתה הזדמנות.

הי"ר צ. צימרמן:

חבר-הכנסת תמיר, במקום להתווכח הרם-נא ידך שאתה רוצה לומר משהו ותיענה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

דעתי כדעתו של חבר-הכנסת קלינגהופר.

הי"ר צ. צימרמן:

יש לנו שתי הצעות הדורשות דיון, והיתר — הע' ברה לוועדה. נצביע קודם על ההצעות של חברי הכנסת המציעים שמבקשים דיון, ואלך לפי סדר מגישי ההצעות. חבר-הכנסת תמיר קודם בהצעתו, ואעמיד להצבעה את הצעתו לקיים דיון במליאה.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

אדוני היושב-ראש, שמונה גוואמים הציעו שהדיון יהיה במליאה, עד כמה שזכור לי.

הי"ר צ. צימרמן:

אני מצטער על הוויכוח בעניין זה. החלטתי, ואם יש עידור על הנוהל שלי, יש דרך לעשות זאת. הלכתי לפי הסדר. יכול להיות שאינני צודק, ויש מוסד בכנסת שמכריע.

מנחם בגין (גח"ל):

יש לי הצעה לסדר.

הי"ר צ. צימרמן:

בסדר ההצבעה אינני הולך לפי מי שביקש ראשון כי יקיימו דיון במליאה בהצעתו.

מנחם ידיד (גח"ל):

לא זאת השאלה.

מנחם בגין (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, יורשה לי להתייחס לסדר.

הי"ר צ. צימרמן:

קודם כל אסיים את דברי ואחר כך אתן רשות דיבור לסדר. אני נוהג לפי הסדר כפי שאני מבין אותו, ואם הבנתי שלי בטעות, יש מוסד שנקרא ועדת הפי-רושים שיכריע בנדון. הלכתי לפי הסדר והעמדתי להצ' בעה את ההצעות לדיון לפי הגשת ההצעות לסדר-היום. עכשיו רוצה חבר-הכנסת בגין לערער. בבקשה.

מנחם בגין (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, עם כל הכבוד, אני משוכנע שגם היושב-ראש ירצה לתקן את הודעתו הקודמת, והרי הדבר ניתן בכל פרלמנט. הוגשו שמונה הצעות, עם בקשה מצד כל המציעים לקיים דיון בהתאם לתקנון. שר המשפטים השיב בשם הממשלה והציע להעביר את כל ההצעות האלה לוועדה. עכשיו קם ידיד חבר-הכנסת קלינגהופר והציע, על אף פנייתו של היושב-ראש לאחר דברי שר המשפטים, לקיים דיון במליאה כפי שביקשו כל המציעים. לפי המקובל בכנסת, מאז אני מכיר אותה, מציבים במקרה דגן הצעה מול הצעה על כל שמונה ההצעות לסדר-היום. לאמור, מי מחברי הכנסת בעד דיון במליאה ומי בעד העברת ההצעות לוועדה בעקבות הצעתו של שר המשפטים.

אברהם עופר (המערכ, עבודה-מפ"ם):

יש מציעים המסכימים להצעת שר המשפטים.

מנחם בגין (גח"ל):

אני רוצה לומר שממש כך היה תמיד בכנסת. מה שאנו מבקשים בשם סיעת גח"ל הוא, שאדוני היושב-ראש יעמיד להצבעה את ההצעות לסדר-היום וישאל מי תומך בדיון בהן במליאה ומי תומך בהעברתן לוועדה.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש רשות הדיבור.

(קריאות באולם)

הי"ר צ. צימרמן:

אני מבקש מחברי הכנסת לא לפתוח בדיון גוהלי.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, אני מציע לקיים דיון בוועדה, או אולי לשאול כל אחד מן המציעים בנפרד אם הוא מסכים להצעת שר המשפטים.

הי"ר צ. צימרמן:

חברי הכנסת, אני רוצה לחזור שוב ולומר איך אני מבין את הנוהל. אני מתייחס בכל הכבוד לדברי ההסבר של חבר-הכנסת בגין ואני מודה שנסיונו הפרלמנטרי עולה בוודאי על נסיוני שלי, אבל כרגע אני נוהג לפי שיקול-הדעת המועט שיש לי. שאלתי את חברי הכנסת המציעים. יש הצעה של הממשלה להעביר את כל ההצ'עות לסדר-היום לוועדה. אני שואל אותם אם הם מסכים לכך.

יצחק רפאל (מפד"ל):

כל אחד בנפרד.

הי"ר צ. צימרמן:

זה מה שאני עומד לומר. יכול הייתי לשאול כל אחד בנפרד. הנחתי הנחה מוטעית שתהיה הסכמה. שאלתי אם יש הסכמה, ואם אין הסכמה, אשמע זאת. אני רואה שחלק מסכימים וחלק לא. כדי לא ליצור גם תקדימים, אלך לפי הסדר — מה שהייתי צריך לעשות אילו דעתי שיש חילוקי דעות — ואשאל את חברי הכנסת הנוכחים, ואז יבוא ממילא התור של כל אחד מן המציעים ויציג מה שהחלטתי בלי שאלות אלה. אבל כדי לא ליצור ויכוחים, אשאל כל אחד.

חוברת כ"ו, ישיבה רצ"ה

— הצעות לסדר-היום (צימרמן, ש. תמיר, אבנרי, קלינגהופר, בן-מאיר, גרוס, צדוק, גולן, נסים, רזיאל-נאור, שפירא, קרגמן) —

ציעים. אני שואל: האם אלה שדורשים דיון מסכימים שתהיה הצבעה משותפת? אם כן, הרי ממילא תהיה הצבעה משותפת לגבי אלה המציעים להעביר את הדיון לוועדה.

אני מעמיד להצבעה את הצעות חברי-הכנסת אביזוהר, שמואל תמיר, אבנרי, קלינגהופר, גרוס לקיים דיון במליאת הכנסת על הצעותיהם.

יהודה בן-מאיר (מפד"ל):

צריך להצביע זו מול זו.

היו"ר צ. צימרמן:

בנסיבות אלה יש להצביע בנפרד.

הצבעה

22 —	בעד ההצעה לקיים דיון במליאה
32 —	נגד
2 —	נמנעים

היו"ר צ. צימרמן:

נצביע עכשיו על הצעות חברי הכנסת שהסכימו להעביר את הדיון לוועדה.

אסתר רזיאל-נאור (גח"ל):

על כל ההצעות.

היו"ר צ. צימרמן:

בהתאם לתקנון צריך היה מישוהו להציע הצעה אלטרנטיבית בקשר למציעים שדרשו דיון.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אני הצעתי.

היו"ר צ. צימרמן:

כן, שר המשפטים הציע להעביר את ההצעות לדיון בוועדה, אך לא כל המציעים הסכימו.

אני רוצה להעיר את תשומת-לבם של חברי הכנסת שחל שיניו בתקנון, הקובע שאם המציע דורש דיון, יכול אחר כך כל חבר כנסת אחר להציע להעביר לוועדה. אם שר המשפטים מציע בכל זאת שכל ההצעות יועברו לוועדה, אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את כל ההצעות שהוגשו כאן לדיון בוועדה.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

שר המשפטים הציע להעביר לוועדת הכספים.

היו"ר צ. צימרמן:

אני מצטער, בעניין זה שוב יש הוראת נוהל.

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הדיון לוועדה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הדיון בהצעות לסדר-היום לוועדה נתקבלה.

היו"ר צ. צימרמן:

היו עוררין לאיזו ועדה להעביר את הדיון. בהתאם להוראת התקנון תיקבע הוועדה על-ידי ועדת הכנסת. רשות הדיבור לשר המשפטים.

חברי-הכנסת אביזוהר, האם אתם מסכים להעברה לוועדה? אני רואה שאיננו. אני מניח שהיה מסכים להעברה לוועדה.

(קריאות: להיפך.)

אני מקבל, נצביע. מותר לי להניח, אך אם יש חילוקי דעות על ההנחה, נצביע.

חברי-הכנסת שמואל תמיר, האם אתם מסכים להעביר את הדיון לוועדה?

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אני מבקש דיון במליאה.

היו"ר צ. צימרמן:

חברי-הכנסת אבנרי?

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):

אני מבקש דיון במליאה.

היו"ר צ. צימרמן:

חברי-הכנסת קלינגהופר?

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

אני מציע דיון במליאת הכנסת.

היו"ר צ. צימרמן:

חברי-הכנסת בן-מאיר?

יהודה בן-מאיר (מפד"ל):

אני מסכים להעברה לוועדה.

היו"ר צ. צימרמן:

חברי-הכנסת גרוס?

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

אני מציע דיון במליאה.

אנחנו לא חברים בוועדת הכספים.

היו"ר צ. צימרמן:

חברי-הכנסת צדוק?

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):
מסכים.

היו"ר צ. צימרמן:

חברי-הכנסת גולן?

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):
מסכים.

היו"ר צ. צימרמן:

רבותי, גמרנו את הוויכוח. ממילא ייצא שלפי סדר המציעים נצביע, אך אצביע כל הצעה לחדר.

(קריאות באולם)

משה נסים (גח"ל):

תעמיד להצבעה זו מול זו.

היו"ר צ. צימרמן:

חברי הכנסת, אני יכול להניח שלהצעה של חברי הכנסת אביזוהר, להעביר לוועדה, יכולים להיות יותר תומכים מאשר להצעה של חבר כנסת אחר מבין המ-

שרי-המשפטים י. ש. שפירא:

ביתניים קיבלתי אינפורמציה שהדברים שאמרת, כי המשטרה הפסיקה את חקירתה בזמן עבודת ועדת החקירה, אינם נכונים. אני רוצה להתנצל על הדברים, שאמנם אינם קובעים לארגומנטציה שלי, אך אינני רוצה להטעות את הבית.

היו"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת מיקוניס, ואחריו לחברי-הכנסת לבגראון, להודעות בדבר הימנעות סיעותיהם מהצבעה.

שמואל מיקוניס (מק"י):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת. החוליה המכרעת בהווייתנו הלאומית והחברתית היתה ונשארה: טוהר המידות בחברתנו; טוהר המידות בניהול מנגנון המדינה, מפעלים ממלכתיים וציבוריים, ואף בניהול מפעלים קפיטליסטיים. טוהר מידות זה, אשר בדרך כלל הצטיינה בו חברתנו בעבר, היה אחד מכוחות המשיכה של יהודים לארצנו, אחת מנקודות החן של עמנו המתהווה ושל ארצנו הנבנית.

אומר בקיצור: כל עוד היינו עניים יותר בחומר היינו עשירים יותר ברוח, למרות ועל אף המשטר הקפיטליסטי שהיה קיים והתפתח באופן מהיר מאז כינון המדינה, בשנים האחרונות במיוחד. אין זאת אומרת כי הנני חסיד של "יהא ענינותא לישראל", אך זאת אומרת כי הנני בעד טוהר המידות בחברתנו הישראלית, כאשר המדובר בכשלונות מבישים הן בסקטור המשקי הממלכתי והציבורי והן בסקטור הקפיטליסטי.

מבחינה זאת משוכנע אני כי אף דעת המיעוט של האלף במילואים מאיר זווע בועדת החקירה בעניין "נתיבי נפט" - הקרויה ועדת ויתקון - היתה דעה סלחנית מדי. ובאמרי זאת אין לי דרון להתחרות בהערכות של דוברי הימין הבורגני בדון, שלפי דעתי כוונתם העיקרית היא לגנוח את ה"מערך". אין לי כל כוונה לחשוף או להתשיך דובר זה או זה בדון, אלא לקבוע כי אילו היה קיים בארץ משטר אשר, נניח, גח"ל רוצה בו, היתה השחיתות במשק הלאומי גוברת פי-כמה לכל ענפי - הפרטים והציבוריים גם יחד. זהו אופיו של המעמד הרכושני, המיוצג על-ידי גח"ל: הרווח, הרווח השמן ותאוות הבצע הם הקובעים את אופיו של מעמד בעלי ההון וחברות ההון, אשר שר האוצר לשעבר המנוח לוי אשכול אמר עליהם פעם מעל דוכן הכנסת, כי הם משקיעים את שמם, ואילו הממשלה משקיעה את הכסף במה שמכונה "מפעלים מאושרים".

בהפגנת 1 במאי בתל-אביב ראיתי סיסמה מעניינת כלהלן: "אם ניסע במכוניות 'אוטוקרס' דרך 'נתיבי נפט' - נגיע ל'גיהנום'". ביתניים הגענו לחקירות ולמסגרות מסוימות, אשר שומו שמיים! דעת-הקהל שלנו אינה מקבלת אותן. היא מחמירה הרבה יותר מאותן חקירות דרשניות ומאותן מסקנות דרשניות. ושימו לב: זוהי דעת-קהל של עם נאמן ביותר ואחראי ביותר, אך גם לו נמאס לשאת על גבו את ההוצאות הבטחוניות והאחרות הכבדות ביותר והנחוצות ביותר והן את "הפר-דינג" המיותר והמוזיק של שחיתות בניהול חברות, כמו זו של "נתיבי נפט".

למר מרדכי פרידמן היה די שכל ישר כדי להת-

פטר בעוד מועד מניהול חברת "נתיבי נפט" לאחר פירסום מסקנות ועדת ויתקון. אך בעיית ה"פרידמניסם" נשארה בעינה. נשארה בעינה הכביה החמורה של הבטחת טוהר המידות בניהול חברות מיליונריות, ממשלתיות וציבוריות, של הבטחת פיקוח ממשי ויעיל על חברות כאלה וגם על חברות קפיטליסטיות. הנסיון הוכיח כי גם כאשר מפעל קפיטליסטי - החל בבנק וגמור במפעל תעשייתי - פושט את הרגל באופן "טבעי" או באופן מלאכותי, הרי הציבור הרחב, הרי "עמך", הוא המשלם את הנזיקין. זה נופל על שכם משל המס, כבמקרה פשיטת הרגל של בנק פויכטוונגר והאחרים. עד היכן אפשר למתוח את עצבי הציבור הרחב וכיסיו? את השאלה הזאת אני מפנה לממשלה, לכוח הקובע בה - "המערך".

נוצר רושם בציבור, אחרי פירסום מסקנות הממ"שלה מיום ה-1 במאי בעניין הדין-וחשבון של ועדת ויתקון, כי אין הממשלה מבגינה די הצורך את חומרת העניין, כי היא רואה את העניין כהיטפלות-יתר של הציבוריות הישראלית ושל העתונות הישראלית. הצרה האמיתית היא בכך, שאין כאן היטפלות, רחמנא ליצלן, אלא עירעור על טיפול בכפפות משי באחת הפרשיות העצובות, המעידה על כמה פרשיות חבויות, אשר טרם או לעולם לא תגענה לידיעת הציבור, כיוון שלא בהרבה מקומות, ולא בכל המקומות, יושבים אנשים מסוגו של דוד נייב, המצרפים אתריות אישיות לאחריות לאומית וחברתית. כי רק צירוף כזה נותן עוין-נפש ועוין-רוח להתמודד עם הממסד, לנסות למנוע את רקבונם בקטע זה וזה של החזית המשקית, שהוא כל כולו תוצאה של מדיניות פסולה.

יתירה מזאת: אורחים מסוגו של דוד נייב, או של האלף במילואים מאיר זווע, מנסים עדיין להציל את כבוד "המערך" בממשלה. אני מרשה לעצמי לומר, כי גם ביקורתי שלי על הרישול של שרי ממשלה מסוימים לפקח על רכוש ממלכתי-עממי עצום שלא יבוזו ושלא ילך לאיבוד, מתכוונת גם להחייאת טוהר המידות במידת האפשר בחברה קפיטליסטית, וגם למינעת רווחים מדיניים מכשלונות *la a* "נתיבי נפט" מוגש-חירות-ליברלים ובני-בריתם, התולמים שלטון "אלטרנטיבי" לשלטון הקיים, שעלול להיות גרוע יותר מאשר השלטון הגרוע כיום. מחובתי להזהיר את "המערך", שהוא החלק המכריע של תנועת הפועלים הישראלית. קיימת אימרה עממית עתיקה מאוד, שיש להתחשב בה, והיא: "יהא יותר גרוע, אך יהא אחרת!". זאת אומרת, מגיעים לפעמים בקרב העם למסקנה כי מוטב שיהיה גרוע יותר, אבל שיהיה אחרת - הבלתי-מודע עדיין!

חברי הכנסת. כנוהגו תמיד, אין בדעתי להתייחס ברוח של ביקורת אישית לרוב בוועדת ויתקון; אך מת-ייחס אני בכל החיוב למיעוט דווקא. כלומר, לחוות-דעתי השקולה והאחרת של האלף במילואים מאיר זווע, המתמייחס ברצינות הראויה לאזעקה הרצינית והאחרת של דוד נייב.

רצוני רק לומר, בסיום דברי, כי הודעת הממשלה שפורסמה בדון אתמול לא הניחה את דעת-הציבור הישראלי; לא ביטאה באופן מספיק את דאגתה החמורה מהעדר הפיקוח מצד הממשלה על מפעלים משקיים חשובים ביותר. הממשלה חייבת סוף סוף להבין, כי הפגמים והליקוים שנתגלו ב"נתיבי נפט"

שאלה הנוגעת לוועדת הכספים — כפי שהציעו כאן כמה חברים — זאת שאלה הנוגעת לציבור כולו. עצם ניצול אוצרות טבע בשטח שלא שייך למדינת ישראל יצר את הרקע — כפי שנאמר כאן על-ידי מספר דוברים: "הוא פעל בשטח הפקר". שטח הפקר הביא גם למעשי הפקר. מה שמדאיג ביותר הוא, שלאחר ההתעוררות בציבור, לאחר הפירסומים בציבור, לאחר פניית סטודנטים ותלמידים במכתבים לממשלה להוציא את המסקנות הנכונות, באות מסקנות הממשלה ומוכיחות כי היא אינה מתחשבת עם דעת-הקהל.

כנסת נכבדה. לאחר כל ההתעוררות הזאת בציבור אי-אפשר להגיד כי מאחר שמר פרידמן התפטר אין צורך לדון בנושא, כאילו לא קרה כלום. העובדה שהוא נאלץ להתפטר, אף-על-פי שהרוב בוועדה קבע שאין צורך לפטר אותו, מוכיחה שהיו די סיבות לפטר אותו. והערך החינוכי היה דווקא בדיון, ולא היה צריך לאפשר לו להתפטר לאחר כל החידעות ולאחר כל המסקנות האלה, אלא לפטר אותו.

על כן לא יכולנו, עקב ההצעה שנתקבלה להעביר את הנושא לוועדה שתקבע על-ידי ועדת הכנסת, להצביע בעד הצעה זאת. אשר להצעה שהוצעה כאן — להעביר את הנושא לוועדת הכספים — (א) ועדת הכספים איננה יכולה לדון בבעיה זו, כי זו לא רק בעיה של מעילה בכספים, אלא בעיה ציבורית-חינוכית ראשונה במעלה; (ב) בוועדה זאת אינן מיוצגות כל סיעות הכנסת. אינני רואה איזו ועדה בכנסת מקיפה את כל סיעות הכנסת ומטפלת בשאלות הללו. על כן נמנענו מלהצביע על הצעה זאת.

2. הכרזתו של השר י. גלילי ש"רצועת עזה לא תופרד עוד מגוף מדינת ישראל"

נאמרה מעל במת הכנסת בשם הממשלה. בהצהרה זו גילה השר גלילי רשמית, כי הממשלה כבר החליטה על מפה הכוללת סיפוחים טריטוריאליים נרחבים, וב-כלל זה סיפוח רצועת עזה.

הממשלה אינה מסתפקת בהצהרות סיפוח. לשמחתם של אנשי גח"ל וכל החוגים המיליטאריסטיים והשוביניים הקיצוניים מבוצעים ברצועת עזה מעשי דיכוי קולוניאליסטיים אכזריים נגד האוכלוסיה האזרחית. כך בוצע מיבצע דילול מחנות הפליטים ברצועת עזה, תוך הריסת מאות מבני מגורים וגירוש אלפי תושבים. לאחרונה בוצעו מעשי הזוועה בפיתחת דפוח המסעירות את דעת הקהל הרחבה. בפקודת "מפקד בכיר ביותר", שאוסרים לפרסם שמו, ובגיבוי של שר הבטחון ושל ראש הממשלה, גודרו שטחים נרחבים ונהרסו בתי המגורים, נסתמו בארות המים ואלף ומאתיים משפחות ערביות, למעלה מעשרת אלפים נפש, אנשים, נשים, זקנים וטף, גורשו באכזריות של גזענים קולוניאליים.

יצוין כאן מיד, כי קמה זעקה ציבורית רחבה נגד המעשים החמורים האלה בפיתחת דפוח. רבים מחברי הקיבוצים בסביבה, אישים בעלי השקפות אידיו-אולוגיות ופוליטיות שונות, מהו נגד מעשי הגירוש והנישול האכזריים בפיתחת דפוח.

הרמטכ"ל, כרגיל, מינה ועדת חקירה סודית, שהביעה

מייצגים נורמות התנהגות פסולות וערכים מוסריים שחל בהם סחף, האופייניים לא למפעל אחד ולא למינהל ציבורי אחד. אם נצברת והולכת מרידות גדולה בקרב ציבור המופלים לרעה, הלכה למעשה, על יסוד לאומי, עדתי, מיני וגילי — הרי עניינים כאלה כמו ענייני "נתיבי נפט" רק מוסיפים שמן למדורה. אין לשכוח את האמת הטמונה באימרה: "הדג מסריח מן הראש", ובל ינסה "הראש" להטיל את חליו בגוף הציבור, המייצר בעמל כפיים ורוח את כל הערכים החמריים והתרבותיים של העם.

תהא ריאורגניזציה של הבראה בגיהול המשק של הארץ, אשר 60% ממנו הם בבעלות ממלכתית-הסתדרותית-ציבורית. לא להקטין את הסקטור הזה, כדצון הימין הבורגני, אלא להרחיבו ולהפעילו מכל הבחינות לטובת העם, לטובת ענייני השלום והקירימה החברתית והתרבותית.

במאבק בין העבודה לבין ההון הטפילי יהא המשק הציבורי לצד העבודה, שבזכותה קיים עם ישראל, קיימת מדינת ישראל.

היו"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברהם לבנבראון, להודיע בדבר הימנעות סיעתו.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. ההתעוררות שהייתה בציבור לאחר פירסום דין-וחשבון ועדת ויתקון וריבוי ההצעות לסדר-היום בכנסת על נושא זה הוכיחו שלעניין הזה יש משמעות ציבורית ראשונה במעלה. זאת לא רק

היו"ר צ. צימרמן:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת לבנבראון, והיא: הכרזתו של השר י. גלילי ש"רצועת עזה לא תופרד עוד מגוף מדינת ישראל". את ההצעה ינמק חבר-הכנסת וילנר.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. ב-27 במארכ שנה זו הכריז השר גלילי מעל בימת הכנסת: "המדיניות של הממשלה בוכות ההתנחלות ברורה לחלוטין. היא מדברת על האיחזויות וגם על ישובי קבע. המדיניות הזאת נובעת קודם כל מהאידיאולוגיה הציונית החלוצית... אשר לרצועת עזה, עלי להדגיש כי ההחלטות בדבר ההתנחלויות ברצועת עזה נתקבלו סמוך לסיומה של מלחמת ששת הימים... בכל החלטות הממשלה, שבהן קבעה הנחיות למשא-ומתן עם גורמים אחרים, נאמר שעזה היא חלק ממדינת ישראל... רצועת עזה לא תיפרד עוד מגוף מדינת ישראל".

ההכרזה הזאת היא אחת מההצהרות הרבות של שרי ממשלה ושל ראש הממשלה, החוזרות לאתרוגה בתדירות גוברת, והמציגות כתנאי לשלום עם המדינות הערביות סיפוח שטחים ערביים למדינת ישראל.

המיוחד שבהצהרתו של השר גלילי בעניין אי-הפרדת רצועת עזה ממדינת ישראל הוא בכך, שהיא

השלום שיוכרו על-ידי המדינות הערביות ועל-ידי האו"ם. שום נסיון לקבוע גבולות חדשים על-ידי תכתיב צבאי בתוקף הכיבוש הצבאי לא יועיל כאן.

לעומת זאת, אנו בעד ערובת בטחון וסדורי בטחון. מה יכולים אלה להיות? (1) ערובת מטעם המעצמות הגדולות ומועצת הבטחון; (2) הכנסת כוח או"ם ששום צד לא יוכל לסלקו על דעת עצמו; (3) הקמת אזורים מפורזים בין ישראל לבין שכנותיה במקומות מסוימים.

מדיניותה של הממשלה ושל יועציה בושינגטון, המונעים שלום, היא שהביאה לאוהרה החמורה הכלולה בהודעה המשותפת הסובייטית-מצרית האחרונה. ההודעה מזהירה, שנוכח המצב שנוצר, כאשר ממשלת ישראל וארצות-הברית מונעות הסדר פוליטי — אני מצטט — "יש כל היסוד להשתמש גם באמצעים אחרים כדי להחזיר את השטחים הערביים שנכבשו בידי ישראל". רק מי שלקה בסחרחרות-ראש מהספקת הפנטומים האמריקאיים, יכול לזלזל באוהרה זו.

עם זאת יש לציין כי בישראל פורסמה ההודעה המשותפת הסובייטית-מצרית באורח חד-צדדי, ולכן מסולף. ההודעה מדגישה כי ברית-המועצות ומצרים ימשיכו במאמציהן הפוליטיים למען הסדר צודק במזרח התיכון, וכך נאמר בהודעה: "שלום יציב וצודק במזרח התיכון אפשר להשיג אך ורק על-ידי ביצוע המלא של החלטות מועצת הבטחון מנובמבר 1967, וכתנאי בל-יעבור — הוצאת הצבא הישראלי מכל השטחים הערביים שנכבשו כתוצאה מהתוקפנות והבטחת הזכויות החוקיות של העם הערבי הפלשתינאי. בהקשר זה חזרו שוב הצדדים על הדעתם ועל החלטתם להמשיך במאבק למען הסדר צודק במזרח התיכון".

מכאן ברור כי עדיין לא מאוחר. עדיין אפשר למנוע חידוש המלחמה. עדיין קיימת ההזדמנות ההיסטורית לשים קץ ליחסי האיבה ולכינון שלום צודק ויציב בין ישראל לבין המדינות הערביות על בסיס כיבוד הריבונות והשלמות הטריטוריאלית של כל המדינות, לרבות מדינת ישראל, בגבולות ה-4 ביוני 1967, על בסיס פתרון צודק של שאלת הפליטים הערביים הפלשתינאים בהתאם להחלטות האו"ם, ועל בסיס של הבטחת חופש שיט לישראל בתעלת סואץ ובמצרי טיראן.

זהו הבסיס הצודק והריאלי לשלום. הדרך שהלכה בה הממשלה עד כה לא הולוכה אלא למלחמות, להפיקת העצמאות הפוליטית והכלכלית למנופולים האמריקאיים, לעוני מתרחב, להורדת השכר הריאלי, ליוקד משתולל ולמסים קטלניים; להתפשטות השחיתות, האלימות וההפקרות בחברה הישראלית, להתחלתה של ישראל מבפנים ולבידודה בירדה הבין-לאומית.

הממשלה מנצלת לדעה כל הופעה בלתי-נכונה ובלתי-נכונה של מדינאים ערביים — ולעזרנו יש הופעה כאלה — כדי לטעש את האמת היסטורית בדבר נכונותן הרשמית והבלתי-משמעת לשתי פנים של מצרים ושל המדינות הערביות השכנות האחרות לכרות הסכם שלום עם ישראל על בסיס ביצוע המלא של החלטות מועצת הבטחון.

עכשיו כבר לא תוכל הממשלה לטעון שמאיימת סכנת השמדה ושהנוער צריך לצאת למלחמה חדשה כדי להגן על קיומה של מדינת ישראל. הגילויים של

גויפה סודית לקצין בכיר מאוד סודי, ומנסים להשתיק את העסק הביש החדש.

מכאן שהכרזתו של השר גלילי בדבר סיפוחה למעשה של רצועת עזה היא מדיניות יסודית של הממשלה, שגלויים לה מעשים מאוד מוחשיים והרפתקניים. מעשים אחרים וקולוניאליסטיים אלה של יצירת עובדות מוגמרות ברצועת עזה ובשטחים כבושים אחרים כדי לספק לישראל משמשים גורם חשוב מאוד במדיניות הממשלה, המכוונת למנוע כל הסדר אשר יביא לשלום ללא סיפוחים טריטוריאליים.

ההצהרה הסיפוחיסטית של השר גלילי והמעשים הסיפוחיסטיים של הממשלה ברצועת עזה הוכיחו למי שעוד לא היה משוכנע בכך, כי הכרזותיה של ממשלת גולדה מאיר בדבר רצונה בשלום אינן אלא מן השפה ולחץ, וכי הממשלה מוכנה להסתכן במלחמה חדשה, כפי שפורסם עכשיו שוב בשם השר אלון עם צאתו משיחתו עם שר החוץ האמריקאי רוג'רס, ובלבד שלא לסגת מהשטחים הערביים שנכבשו במלחמת יוני 1967.

עמדה סיפוחיסטית זו של הממשלה, הסותרת את החלטת מועצת הבטחון 242, השוללת לחלוטין רכיבת טריטוריות כתוצאה מהמלחמה, מסכלת את כל המאמצים הבין-לאומיים למציאת פתרון למשבר באזורנו בדרכים מדיניות.

אין כל ספק שהשר גלילי וממשלת גולדה מאיר בכללותה לא היו מעיזים לרמוס בשחצנות כזאת את הזכויות הלאומיות החוקיות של העם הערבי הפלשתינאי ולהתגרות באורח קיצוני כזה באו"ם ובדעת הקהל במזרח ובמערב כאחד, לזלזל הגיבוי הפוליטי, הפיננסי והצבאי מצד וושינגטון.

בעצם מהמרת הממשלה באורח הרפתקני בגולדה של מדינת ישראל, תוך הישענות על האימפריאליסטים האמריקאיים. כל העולם התרבותי מוקיע עתה את פושי המלחמה האמריקאיים, אשר למרות כל הפצצות תיהם הברבריות ומעשי הג'ונסיד בווייטנאם גוחלים הם ובובותיהם הרקובות בסייון מפלות ללא תקדים בהיסטוריה, אשר יסייעו ללא ספק למדינאים מפוכחים בארצות-הברית ובמדינות שהן גוררות אמריקאיות ללמוד מהן לקח ולנהל מדיניות ריאליסטית יותר.

חברי הכנסת, מדיניות הסיפוח של רצועת עזה, מדיניות השרות לאינטרסים הגלובליים של שליטי ארצות-הברית באזורנו, המעוניינים להפיל את המשטר הים הנוכחיים במצרים ובסוריה על חשבון דם בנינו — היא המונעת את השלום. כל הדיבורים על "גבולות בטחון" אינם אלא זריית חול בעיני הבריות בישראל ובעולם.

בימינו, כאשר קיימים אמצעי מלחמה מודרניים ביותר — חיל-אוויר חדש, טילים וכדומה — לא מספר הקילומטרים קובע את הבטחון.

במקרה שלנו התביעה לסיפוחים טריטוריאליים אינה יכולה להביא ל"גבולות בטחון", אלא למלחמה נוספת או למלחמות חדשות. ולגוש בבטחה את התוצאות יכולים רק שחצנים או טפשים, חסדי תבונה מדינית ואחריות לאומית.

אנו בעד גבולות בטחון; אנו בעד בטחון לישראל ולכל המדינות באזור. אך גבולות הבטחון יהיו גבולות

חבר-הכנסת וילנר. מעייניו נתונים לדאגות אחרות, ואילו היינו נוהגים לפי מדיניותו לגבי ההתיישבות והריכוז של גלויות ישראל במולדת כמו לגבי רצועת עזה, לא היתה קמה ומתקיימת מדינת היהודים, וייתכן אפילו שחבר-הכנסת וילנר היה מוצא את עצמו אורח לא במדינה יהודית ולא במדינה דמוקרטית כלל ועיקר. אני ממליץ לחבר-הכנסת וילנר לנסות ליישם את מושגו הדמוקרטיים כלפי אדונו, כלפי מדינה אדירה שהוא מעריך בעוזרו חסר תקנה.

חברי הכנסת, אשיב בכבוד הראוי לנושא. חבל עזה מטבעו, ומבחינה היסטורית וגיאוגרפית, הוא חלק בלתי-נפרד של ארץ-ישראל, בה זכינו לכונן את מדינת ישראל. חבל-ארץ זה, שלא היה מעולם חלק של ארץ מצרים, ולא חלק של ממלכת ירדן, נכבש ב-1948 על-ידי הצבא המצרי, במהלך הפלישה של צבא זר לארצנו. ב-9 בינואר 1949 פינו כוחות צה"ל — יחידות פלמ"ח ויחידות אחרות — את המשלטים אשר חלשו על רפיח ובכך ניצל הצבא המצרי המכותר ברצועת עזה ונחלץ. שר הבטחון וראש הממשלה דאז, דוד בן-גוריון, אמר שאילמלא התערבות כוחות חיצוניים, היה צבאנו מצליח לגרש את צבא מצרים מרצועת עזה.

הסכמי שביתת הנשק עם מצרים הותירו את רצועת עזה בשלטון של מצרים, על רבבות הפליטים שהתרכזו ברצועה. תולדות השלטון המצרי ברצועה הם תולדותיה של התעללות אכזרית ומשפילה בתושבי הרצועה, שנגעשו אזרחים ממדרגה שנייה, שהיו שרויים בעוצר ובתנאי גיוון ולא ניתנה להם אזרחות מצרית.

כזכור, עד מבצע סיני היתה רצועת עזה מקור לפעילות פדאניית עמירה, למעשי טרור, מיקוש והרג. והנה במערכת סיני עמדה מולנו ברצועת עזה דביויה מצרית, ובדרום סיני, באזור אל-ערש—אבו-עגילה, דביויה נוספת של הצבא המצרי. במרחב הזה נערכו קרבות עקובים מדם. ב-2 בנובמבר 1956 הגיש מפקד הצבא המצרי בגיזרת העיר עזה את בקשת הכניעה. צה"ל שיתר את החבל והתחיל המאבק המדיני בעקבות נצחונו במבצע סיני, ולא אפרט בזה את כל שלביו. באו האולטימטום הסובייטי והתביעה התקיפה של נשיא ארצות-הברית. באו הלחצים, ההבטחות והפיתויים, התקוות והציפיות. נציגי המעצמות הגדולות הבטחו כי צבא האו"ם יקבל לידיו באורח בלעדי את השלטון הצבאי והאזרחי ברצועה לאחר שצה"ל ייסוג ממנה. האו"ם אמור היה לקבל על עצמו את התפקידים העיקריים בתקופת המעבר: אחזיות לבטחון החיים של התושבים, אדמיניסטרציה אזרחית, אירגון העזרה לפליטים, פיתוח הרצועה, סדרי השיטור. המושג "תקופת מעבר" התייחס למן שבין יציאת הכוחות הישראליים לבין הסדר של שלום.

ב-1 במאוס 1957 האוינה עצרת האו"ם להכרזתה של שרת החוץ של ישראל בדבר נסיגה מרצועת עזה. היא אמדה כי צה"ל יפנה את הרצועה על יסוד ההנחות הבאות: א. עם הפינוי ייכנסו כוחות האו"ם לרצועת עזה ויטלו לידם את השלטון האזרחי והצבאי באורח בלעדי; ב. האו"ם יהיה הגורם האחראי והמוסמך על שמירת הבטחון, שירות המשטרה, המינהל האזרחי, חקנית לעזרת הפליטים, פיתוח הרצועה ותושביה, ולא חרונה — ישראל מניחה כי האחריות האמורה של

שלושת מפקדי צה"ל במילואים — מתתיהו פלד, עוז וייצמן וחיים בר-לב — שהכריזו כי מאז מלחמת העצמאות ב-1948 מעולם לא היתה צפויה סכנת השמדה לישראל, וכי כל הדיבורים על כך לא היו אלא "בלוף" כדי להצדיק את המלחמה — גילויים אלה פקחו עיני רבים.

עכשיו ברור לכל בר-דעת, כי את הגורם המפריע לשלום אין לראות במדינות הערביות, אלא בשאיפתה של הממשלה לסיפוחים טריטוריאליים, לשלילת זכויותיו של העם הערבי הפלשתינאי והשתלבותה בתכנית הגלגלית של שליטי וושינגטון באזורנו, בניגוד לאינטרסים הלאומיים האמיתיים של עם ישראל, המעוניין בשלום ובבטחון, באי-תלות בזרים וביחסים תקינים עם העמים השכנים.

אנו מציעים לכנסת להחליט על מדיניות חדשה המתמצית במלים: שלום ובטחון — כן; כיבוש וסיפוח — לא.

לכן אנו מציעים לקיים דיון על הודעתו של השר גלילי בכנסת בדבר ההחלטה של הממשלה על הפיכת רצועת עזה לחלק בלתי-נפרד של מדינת ישראל. אנו מציעים לקיים דיון כדי שהכנסת תדחה את ההחלטה ואת כלל המדיניות המלחמתית והסיפוחיסטית של הממשלה, ותעלה את המדיניות הישראלית על פסים של שלום ובטחון, של עצמאות לאומית וריאליזם.

בתום הדיון צריכה הכנסת גם לגנות את מעשי הנישול והגירוש ברצועת עזה ולחייב את הממשלה לפרסם את כל העובדות על העסק הביש בפיתחת רפיח, וכן להחזיר מיד את המגושלים לאדמותיהם ולשקם את בתיהם.

בסיכומי של דבר, אם רוצה הכנסת למלא את חובתה הלאומית האמיתית, עליה להחליט לשם, קץ למה שאפילו עורך שבועון מפלגת העבודה השלטת "אות", מר דוד שחם, מציין כ"מעשים שעששים באכזריות ובברבריות שכל חברה מתקנת צריכה להתבייש בהם". אם הכנסת תעבור לסדר-היום על המעשים המכונים בפי עורך השבועון — ובצדק — "אכזריים וברבריים", הרי שהכנסת לא תמלא את חובתה.

אנו מציעים לקיים דיון בכנסת בנושא זה.

הו"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לשר גלילי, לדברי תשובה.

השר ישראל גלילי:

אדוני היושב-ראש, כנסת גכבדה. ישראל היא מדינה אשר נוהגים בה כללים ומושגים דמוקרטיים, ומכאן החובה לדון גם בהצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת וילנר ברצינות הראויה לנושא, אף שהרצינות איננה מוצדקת בטיעוני ההבל ובדברי השימצה אשר הוא השפיע עלינו בנאומו.

אני מניח שדווקא דחיית עירעורו של חבר-הכנסת וילנר על מדיניותה של הממשלה זוכית ביתר שאת כי הכנסת איננה גורסת את דעתו ואת דעת מפלגתו ולא תשלים עם מסירת רצועת עזה לשלטון זר. יש בישראל אנשים המתלבטים בסוגיה של רצועת עזה מתמת חרדתם לאופיה היהודי של מדינת ישראל, אבל נושא זה איננו קנה-מידה לשיקוליו ולהתלבטותו של

הציבוריים המהווים את הקואליציה, וכן גורמים ראשיים באופוזיציה.

התביעה כי רצועת עזה לא תופרד ממדינת ישראל היתה כלולה במצעי הבחירות של כל המפלגות הראשיות לכנסת. כוונת הממשלה המפורשת היא שבמסגרת הסכמי השלום ייקבע כי חבל עזה שוב לא יהיה נתון לשלטון זר ולא יתחבר למדינה זרה כלשהי, לא ייהפך שוב למקור למעשי איבה ובסיס למתקפה נגד מדינת ישראל, אלא יהיה כלול בתחומיה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
האם זו מגמה או תנאי?

השר ישראל גלילי:

זוהי המגמה. אני חוזר: הכוונה המפורשת של מדיניות זו היא שבמסגרת הסכמי השלום ייקבע כי חבל-ארץ זה לא יהיה נתון לשלטון זר. זאת היא ההנחיה. איננו הולכים למשא-ומתן באורח "אובייקטיבי ונייטרלי", כחסרי פניות ושאיפות לאומיות וחסרי אינטרסים לאומיים.

חברי הכנסת, לא במקרה ולא בהיסח הדעת, אלא בהכרה צלולה לא הוחל החוק הישראלי אפילו על אותם שטחי ארץ שהגנו מקווים כי ייכללו בתחומי ישראל בתוקף הסכמי השלום. המרחב היחיד היוצא מכלל זה הוא ירושלים. הימנעות זו מהחלת החוק הישראלי אינה מקרית. מקורה במדיניות השלום של ממשלת ישראל, שלא להכביד על פתיחת משא-ומתן לשלום עם מדינות ערב. בהתאם למדיניות בסיסית זו...

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
האם העובדות המוגמרות אינן מכבידות על המשא-ומתן?

שושנה ארבל-אלמולינו (המערך, עבודה—מפ"ם):
הם מזועזעים את השלום...

מנחם בגין (גח"ל):

את נאומי האחרון של סאדאת קראת, אדוני?

השר ישראל גלילי:

אני מקווה שאקבל ידיעה מהיושב-ראש שקריאות הביניים תמו.

היו"ר צ. צימרמן:

היושב-ראש אינו מפריע לחברי הכנסת לקרוא קריאות-ביניים.

השר ישראל גלילי:

הוא צריך לומר שהן תמו, או שיתן לו רשות הדיבור ואני אקרא לו קריאות-ביניים.

היו"ר צ. צימרמן:

אני מצטער, זה מותר. אם זה מפריע לך, אני מבקש מחברי הכנסת להפסיק זאת.

השר ישראל גלילי:

האם טענתו שהיא אסור? אני טוען שצריך לדעת מתי לקרוא קריאות-ביניים. מחכים עד שמציבים נקודה, ולא משעשים באמצע משפט. אבל גם עם זה אני יכול להסתדר.

האזנים תתקיים בתקופת המעבר, למן הפיגוע של צה"ל ועד להשגת הסדר השלום או הסכם סופי על עתיד הרצועה.

כאמור, ההנחה היתה כי הרצועה לא תשוב עוד לשלטון הצבא המצרי. כזאת הבטיחו הנציגים המוסמכים של המעצמות הגדולות. וב-2 במארכ 1957 החליטה ממשלת ישראל כי צה"ל יפנה את הרצועה. ההחלטה נתקבלה במידה רבה עקב תקוות וציפיות שהיו מבוססות על ההבטחות של המעצמות. אך לא עבר זמן רב והתברר שהתקוות האלה היו תקוות שווא. הצבא המצרי חזר לרצועה והפקיע מידי האזנים את הסמכויות שהיה עליו לקיים בה. החלה סדרה של מעשי התנקמות. אנשים שנחשדו בשיתוף פעולה עם ישראל הוצאו להלל. חזר משטר ההתעללות בחושבי הרצועה, עוצר ושפטים. תעודות ועדויות מלמדות על משטר של אכזריות והשפלה. המצב נמשך כך עד ראשית יוני 1967. עזה שימשה מקור ראשי למודעות של טרור והרג וכן שימשה בסיס-זניקה למצרים כלפי הנגב וכלפי הצפון—אל מדינת ישראל.

עשר השנים לאחר נסיגת כוחותינו מרצועת עזה שבו כוחותינו ושייחורו את חבל עזה ורפיח מעולו של השלטון המצרי. שוב ניטשו קרבות עקובים מדם, ושוב נפתח המאבק המדיני על עתיד הרצועה, עקב מגמתם של כוחות עוינים לעקור אותנו ממנה.

עוד בחודש דצמבר 1956 אמר דוד בן גוריון, כי "רצועת עזה תחת שלטון מצרי היתה נקודת התורפה במזרח התיכון מבחינת הבטחון".

חברי הכנסת, חיים אתנו אנשים שלחמו בחבל עזה שלוש מלחמות אכזריות. חיים עמנו אנשים ששיכלו את יקיריהם בחבל עזה בשלוש מלחמות. אינני רוצה לנקוב עכשיו מספרים. אציין נתון אחד: מ-12 ביוני 1967 ועד 1 במאי 1972 היו באזור זה 22 חיילים הרוגים, 26 אזרחים הרוגים, 254 חיילים פצועים, 96 אזרחים פצועים; בסך הכל 48 הרוגים ו-350 פצועים—יהודים. אין תחת ידי ולא מניתי נתונים ומספרים על נפגעים מחושבי הרצועה שלא מבני עמנו, אך צערנו נתון לכל אדם שנפגע בגלל טרור, שהרי היינו מוותרים על הרג ואפילו על נצחון בלתי-שלא יוקו דמי אדם.

מאות אנשים מ ישראל נהרגו בחבל עזה ובפיתחת רפיח בשלוש מלחמות. זה אינו עניין של מה בכך. זה אינו נושא לניסוחים. זה עניין של קיום, של חיים.

חברי הכנסת, ממשלת ישראל לא יכלה שלא ללמוד את הלקח המתחייב משלוש המלחמות הללו, לא יכלה לא ללמוד את הלקח גם בגלל ההודעה הסובייטית-מצרית הקודמת וזו האחרונה, זו שחבר הכנסת וילנר מדבר בשמה; הממשלה אינה יכולה להתעלם מן הלקח הזה גם בעקבות הנאומים של נשיא מצרים, הנאומים של נשיא לוב ונשיא סוריה. והיא אינה יכולה להתעלם מלקח הפעילות הפדאית שרצועת עזה היתה לה לחממה.

הממשלה החליטה להנחות את שליחיה העושים בירה המדינית הבין-לאומית לפעול מתוך מגמה כי חבל עזה יהיה חלק בלתי-נפרד של מדינת ישראל ולא ייפרד עוד ממנה. מדיניות זו נשענת על הסכמת הכוחות הראשיים המהווים את רובה של הכנסת ואת רובו של העם בישראל; מדיניות זו נשענת על הכוחות

ה"ז"ר צ. צימרמן:

אני מצטרף לדעת הנואם.

השר ישראל גלילי:

אם תהיה קריאת-ביניים לאחר שאציב נקודה, אשיב עליה; אם ישענו אותי, אתעלם ממנה.

אני חוזר ואומר: לא מקרה הדבר שאין אנחנו מחילים את החוק גם על השטחים שאנחנו מקווים שיהיו כלולים לצמיתות בתחומי מדינת ישראל, מפני שאין אנחנו רוצים להכביד על פתיחת משא-ומתן. בהתאם למדיניות בסיסית זו לא הוכנס שינוי במעמדה המשפטי-חוקי של רצועת עזה, וכל הטוען כי הרצועה סופחה לישראל, או שאיננו יודע מה הוא סח, או שהוא מכוב בידעין.

ודאי, העובדה שהסטטוס של רצועת עזה לא נשתנה אינה מלמדת שהגנו נכונים להחזיר אותה לשל-טון זר או לחבר אותה עם מדינה בדרום או במזרח. עובדה זו באה רק ללמד על כוונתה המפורשת של הממשלה להימנע מלהכביד על אפשרויות לפתוח בשיחות שלום.

המדיניות הישראלית אינה מתיישבת עם השארת הרצועה במצב של קפאון ונחשלות, כפי ששרדו בימי השלטון המצרי. אכן, הפעילות החבלנית שפקדה את הרצועה עיכבה, הגבילה והשהתה מעשים קונסטרו-קטיביים להוותם של התושבים ופגעה קשות בתושבים רבים שביקשו לישב בשלווה, אלמלא קפץ עליהם רוגזו של הטרור. וככל שיקוימו השקט והחוק, כן יגברו שם מעשינו לטובת התושבים להקלת מצוקתם של הפלי-טים. האמת ניתנת להיאמר כי כבר עכשיו אין להשוות את התנאים לאלה ששרדו שם לפני מלחמת ששת הימים, וככל שיימשכו סדר ורגיעה, כן יימשך הסיוע הישראלי לפיתוחה של הרצועה, תינתן עזרה לרשות המקומית בעזה ובשאר הישובים בניהול וקידום ענייניהם, יימשכו התעסוקה בישראל והפעולות להקלת מצוקתם של הפליטים.

מאחר שממשלת ישראל לא החליטה על מעשה סיפוח של הרצועה, לא ראתה הכרז לעצמה להחליט עתה בכל הבעיות הטעונות החלטה בדבר עתידם של אוכלוסיה.

כאן עלי להגיד בכל הבהירות את דעתי, שאם וכאשר יוחל החוק הישראלי על חבל עזה, יהיו תושבי החבל אשר ירצו בכך אזרחים שווי זכויות לאזרחי ישראל. כאמור, מבחינה חוקית לא חוברה רצועת עזה לישראל, ולכן אין החלטה של הממשלה בנושאים הכרוכים בעתידה של האוכלוסיה.

אמרת את דעתי האישית כדי לפזר אי-הבנות, כדי להיום עלילות, והגני משוכנע ומרשה לעצמי לציין שאין אני יוצא-דופן בין עמיתי בממשלה ובכנסת על כל סיעותיה, בין במפלגות הקואליציה ובין באופוזיציה. חיבורו השלם של חבל עזה לישראל אינו בבחינת עובדה, אלא יעד שיהיה לעובדה כאשר הממשלה והכנסת יחליטו על כך.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

האם מותר לשאול, כבוד השר: הצהרתך לגבי אזרחות חלה גם על פליטים?

השר ישראל גלילי:

הצהרתי לגבי אזרחות חלה על כל תושבי הרצועה אשר יישבו בה ישיבת קבע. אני מקווה שלקראת השלום יהיו דיונים על פתרון בעיית הפליטים, ויש תכניות לכך, וימצאו פתרונות לכך. דבר אחד אני מוציא מהחשבון: כפייה וגירוש באלימות. דרך זו פסולה ואיננה נקוטה על ידינו, איננה מקובלת עלינו. שום כבדת ארץ שנועדה להתיישבות לא היתה כרוכה במעשי עקירה ובחריגים שאינם לכבוד של מדינת ישראל, אלא בהסדרים הראויים לציון חיובי. אין רשות לזרות מעשי התיישבות והתנחלות יהודית עם מעשים חריגים, ואשר קרה בפי-תחת-רפיה נחקר על-ידי שלטונות הצבא, וזה אינו טיפוס ואיננו מלמד על הכלל הנקוט בישראל.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
מה קרה לפני כן בעזה, בזמן דילדול האוכלוסיה?

חיים לנדאו: (גח"ל):

בעזה נרצחו יהודים בשנת 1929.

השר ישראל גלילי:

אני מבקש מחבר-הכנסת וילנר לגלות כשרון להת-בייש במה שנעשה באותה מדינה שהוא מעריך ומתבטל בפניה עד דכא. אני מציע לחבר-הכנסת וילנר להתבייש במה שעוללו ומעוללים שם ליהודים.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
קודם כל, לא חבר-הכנסת וילנר קרא את קריאת הביניים. שנית, אין לזה כל קשר.

השר ישראל גלילי:

חבר-הכנסת, לאשרנו איננו חיים על-פי מושגך, וגם לא תקבע אם יש קשר או אין קשר. לפי דעתי ישנו קשר. לפי דעתי מושגים מוסריים וערכים הומניים אינם ניתנים לחלוקה. אינני מכבד את ה"הומאניזם" כלפי מה שמרחש ברצועה ואת ההשלמה הנרצעת כלפי האכזריות וההתעללות בארץ שאתה מעריך אותה בעוורון.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני אומר שהשר עצבני ואינו מדבר לעניין.

השר ישראל גלילי:

בעת הדיון בכנסת אמרת כי אין סתירה בין הת-נחלויות לבין משא-ומתן ללא תנאים מוקדמים, וכן הגני משוכנע כי התיישבות בהווה — כבעבר וכן בעתיד — תהיה גורם מקדם שלום ומבצר אותו. כל השאלות הטריטוריאליזם הכרוכות בשלום פתוחות לדיון ולמשא-ומתן.

אין אנו תובעים ממצרים להסכים מראש לשאי-פותינו. איננו מרוצים מהכרזות נשיאה, אלו הכרזות מסוכנות מאוד, אבל אין אנחנו תובעים מנשיא מצרים להסתלק מהכרזותיו בתורת תנאי למשא-ומתן. איננו תובעים מירדן לקבל מראש את תביעותינו. אנחנו מוכנים ללכת למשא-ומתן ללא תנאים ואיננו תובעים הסכמה מראש מן הצד השני. אבל, רבותי, איחולת היא לחשוב כי נלך למשא-ומתן ללא שאיפות, ללא עמדה, ללא תביעות מדיניות, מפורקים ממשא-תנפש לאומית. אני

ישראלית, תמורת הסכם שלום, מקווי הפסקת האש אל גבולות "בטוחים ומוכרים", כלשון החלטת מועצת הבטחון מס' 242, שיוסכם עליהם בין שני הצדדים באמצע עות משא-ומתן בכל צורה שהיא.

ההכרזה של השר גלילי במושב המיוחד של הכנסת ב-27 במאדס והפרקטיקה ההתנחלותית של הממשלה באותה רצועת עזה ופיתחת רפיח עומדות בסתירה מוחלטת למושג "גבולות מוסכמים", ומוכיחות בבהירות כי פני הממשלה לגבולות מוכתבים לצד הערבי מעמדות של כוח. והרי כל משמעותה של החלטת מועצת הבטחון מס' 242, והרי כל משמעותו של רצון עמנו בשלום, מבוססות על הסכם והדדיות. ללא הסכם והדדיות, ללא גישה אל שולחן הדיונים מעמדות של שוויון בזכויות וללא תנאים מוקדמים ממש — לא כמליצה, אלא כמעשה — אין לצפות לשלום, אלא לשרשרת בלתי-פוסקת, במועדים שונים, של מעשי איבה, של מלחמות ערביות ישראליות.

אין דברים אלה שאמרתי מאבדים מכוחם, מה-ריאליסם ומהמסוריות שבהם, אף אם לפני יומיים השמיע נשיא מצרים מחדש איומים מלחמתיים כלפי ישראל; גם אם הוא מוכן להקריב מיליון מצרים — והוא טרם שאל אותם אם הם מוכנים — כדי לשים קץ, כלשוננו, לשחצנות הישראלית בת 23 השנים, מבלי לקבוע, ולא במקרה, מועד למלחמה העתידה.

מנחם בגין (גח"ל):

הוא גם אמר שהוא מוכן להרוג מיליון יהודים, שליש מהעם היהודי היושב בארץ-ישראל.

שמואל מיקוניס (מק"י):

השאלה היא: האם הוא יכול?

אין גישתנו לפתרון מדיני של הסיכסוך הישראלי-ערבי, לכינון שלום ישראלי-ערבי שבמסגרתו תיפתרנה באופן מוסכם, ללא תכתיבים וללא סיפוחים טריטוריאליים, כל הבעיות השנויות במחלוקת בינינו לביןם — אין גישתנו זו מאבדת מכוחה, אף אם בהודעה הסובייטית-מצרית האחרונה הופיעה בידי מפקדה שאין לזלזל בה, אך שאין גם להגזים במשמעותה, שלפיה "זכאיות מדינות ערב להשתמש בכל האמצעים" כדי לשחרר את השטחים המוחזקים.

אפשר להבין לרוחו הנסערת של אנואר סאדאת ועמיתיו בדמשק ובבירות אחרות, שהנה מסתיימת והולכת השנה החמישית לאבדן השטחים הנמצאים בעקבות מלחמת ששת הימים בישראל, אך הוא חייב גם לשקול מה חלקו הוא בכך. ובכלל, "רוח נסערת" בלבד אינה ממלאה תפקיד מכריע בנדון. מה שקובע הוא שאין להביס את צה"ל מבחינה צבאית; שלכל הצדדים, שאינם צדיקים גמורים, נשארה רק ברירה אחת, והיא — פתרון מדיני של הסיכסוך, תוך נכונות משני הצדדים להסכם שלום שיהא מבוסס על הבטחת הזכויות הלאומיות התוקפות והבטחון של שני הצדדים. לזאת, לצערנו, אין נכונות מספקת לא בקהיר ולא בירושלים. אצלנו — ההתנחלויות והעדר יומות שלום מדיניות מוכיחות זאת; אצלנו טרם הבינו כי עם שוכן לבטח חשוב יותר משטח.

יודע מפלגה המסוגלת למשא-ומתן כזה, אבל מפלגה כזאת לא תקבל ייפוי-כוח מן העם.

חברי הכנסת, במהלך המשא-ומתן עם מדינות ערב נדון, נישא-וניתן, וכן יגיע שלב שיחייב את הממשלה לבוא אל הכנסת ולהציג לפניה את פרי המשא-ומתן ואת עמדתה בשלב המכריע. הממשלה תפעל באישורה של הכנסת. הממשלה איננה מוסמכת לוותר על חבל עזה, והיא לא תיטול לעצמה סמכות כזאת, לא רק מטעמים דמוקרטיים, אלא גם מטעמי הכרתה ומצפונה. והחלת החוק הישראלי על רצועת עזה טעונה החלטת הכנסת — ולפיה תנהג הממשלה.

חברי הכנסת, אני חוזר ואומר שאני מקווה כי איננו מתחייבים ברצינות לטענה שהושמעה בהבאת ההצעה לסדר-היום, שבהחלטת הממשלה על ההנחיות המדיניות שנתנה לשליחיה יש משום פגיעה בסמכותה של הכנסת. זוהי טענה חסרת טעם. מדיניות זו ידועה יפה לכנסת, היא ידועה יפה לוועדת החוק והבטחון של הכנסת, וכל סיעה בכנסת הרואה לכונן רשאית לערער עליה. בהצבעה על הצעת חבר-הכנסת וילנר יתברר אם הכנסת רואה במדיניות זו פגיעה בסמכותה או לא. אני מקווה כי ההצבעה אשר תהיה היום במליאת הכנסת תטפח על פני המושגים הלאומיים וגם על פני המושגים הדמוקרטיים וההומניים של מדינת ישראל. מיסודה של המפלגה שניציגה הציע לדון בנושא במליאת הכנסת. אני מציע להסיר את העניין מסדר-היום.

הו"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מיקוניס.

שמואל מיקוניס (מק"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אין בכונתי לפתוח בוויכוח גנרלי, אך אתייחס לנושא הנדון בלבד ובכל הקשור בו.

הכרזת השר גלילי במושב המיוחד של הכנסת ב-27 במאדס 1972, כי הממשלה לא תפריד עוד את רצועת עזה ופיתחת רפיח ממדינת ישראל, היתה הכרזה חמורה מאוד ומוזיקה מאוד. נישולם של אלפי בדואים וערבים, הפקעת הקרקעות וגידור 150,000 דונם מאלה שנועדו לפני ארבע שנים להתיישבות הפליטים הערביים, היו בבחינת הסימפטומים הראשונים של מדיניות הסיפוחים למעשה. לאחר מכן בא גם הצעד הנוסף של שר הבטחון — מתן רשות לתושבי עזה והרצועה לבקר ולעבוד באופן חפשי בשטחי מדינת ישראל שמלפני מלחמת ששת הימים, שגם הוא אחד הביטויים לאותה הכרזה של השר גלילי בכנסת.

יודע הדבר שמפלגתי הקומוניסטית רואה בהתנחלותיות הקבע בשטחים המוחזקים הערמת מכשולים בדרך אל השלום המיוחל בינינו לבין שכנינו, בדרך אל בטחוןנו הלאומי. אנו רואים בכל התנחלויות בגדה המערבית וברצועת עזה, שאינה שייכת למצרים, פגיעה חמורה בזכותנו של העם הערבי הפלשתינאי להגדרה עצמית על יסוד של דרי-קיום בשלום עם מדינת ישראל. אנו רואים במפה החדשה של ישראל, הנוצרת למעשה יום יום על-ידי הממשלה, סטייה ברורה אף מהחלטת הכנסת מ-4 באוגוסט 1970, אשר בגללה פרשה גח"ל מממשלת הליכוד הלאומי. כזכור, באותה החלטה דובר על נסיגה

— הצעות לסדר-היום (גלילי, מיקוניס, בגין, אבנרי, לנדאו, ש. תמיר, בדר, צימרמן); הודעה אישית של חבר-הכנסת ש. תמיר (צימרמן, ש. תמיר) —

השר ישראל גלילי:

זה לפי התיוססים של הרוב?

שמואל מיקוניס (מק"י):

זה לפי התיוססים של הוועידה ה-17.

מנחם בגין (גח"ל):

האם זה גם לפי תפיסתו של ד"ר סנה המנוח?

שמואל מיקוניס (מק"י):

הרי אני עודני חי...

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

לא המתים יהללו יה ולא המתים ידברו בכנסת.

חיים לנדאו (גח"ל):

אינני בטוח אם ד"ר סנה המנוח היה מסכים לדברך.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אינני בטוח אם ז'בוטינסקי היה מסכים לדברך.

שמואל מיקוניס (מק"י):

בעצרת חברי ה"הגנה", שנתקיימה לפני יומיים בהיכל התרבות, אמר השר גלילי — ואני מצטט לפי "דבר" מאתמול — כי "המצב הקיים בינינו לבין שכנינו הנמשך הרבה זמן מעייף, ומשום כך קיימת סכנה של כירסוס-מה בהכרת צדקתנו במאבק על שלום בגבולות בני-ההגנה, שפירושו אי-חזרה לגבולות הקודמים. זהו יעד שקשה להשיגו, כי אין כמעט גורם בעולם המזודה אתנו בתביעה זו".

השר גלילי, אין זה מקרה ששום גורם בעולם אינו מזדהה עם תביעת הממשלה לשלום ב"גבולות בני-ההגנה". אפשר שלא לחזור לקווי ה-4 בינו, לקווי הפסקת האש, אך יש הבדל בין זה ל"גבולות בני-ההגנה" לפי המושגים של הממשלה, הקשורים בהתפשטות טרי-טוריאלית על מרבית השטחים המוחזקים. כוונה מבו-צעת זו של הממשלה עלולה רק לכחד אותנו עוד יותר ולהעמיק את תהום האיבה בין הצד הערבי והצד הישראלי.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

האם בזמן השואה זכינו להבנה מצד איוה גורם שהוא בעולם?

שמואל מיקוניס (מק"י):

אתה שואל אותי, כאילו הייתי אחראי לשואה. חבר-הכנסת תמיר, אני מכיר במידה מסוימת את העולם של היום. גם את העולם של תקופת השואה הכרתי.

בל נסמוך על הנדיבות של האימפריאליסם האמריקני. ננקוט בקו של חיפוש קשרים ובני ברית בכל חלקי תבל ובכל הארצות, ללא הבדל משטריהן הפנימיים. זאת הדרך הנאותה שתאפשר לנו שיקול לאומי עצמאי לטובת פתרונו המדיני של הסיכסוך הישראלי-ערבי, שאין לכך עצה אחרת, אלא זו המבוטאת באימ-רה: שלום עדיף על שטח. ופה המדובר איננו בבטחון השוטף היומיומי שאפשר להבטיח אותו ב"פנטומים". מדובר בבטחון הלאומי ובעתיד הלאומי של המדינה באזור זה של העולם.

מפאת רצינות הבעיה הנני מציע לכנסת להעביר את ההצעה לסדר-היום לדיון בוועדה המתאימה של הכנסת.

יוחנן בדר (גח"ל):

שום חבר כנסת ממפ"ם איננו באולם.

היו"ר צ. צימרמן:

חברי הכנסת, לפנינו שלוש הצעות. אעמידן להצ-בעה לפי הסדר. תחילה הצעתו של בעל ההצעה לדון עליה בכנסת. אחר כך אעמיד להצבעה הצעת הממשלה לא לכלול את העניין בסדר-היום, ולאחריה — הצעת חבר-הכנסת מיקוניס להעביר את העניין לוועדה.

הצבעה

בעד ההצעה לקיים דיון על העניין במליאה — מיעוט

בעד ההצעה לא לכלול את העניין בסדר-היום — רוב

בעד ההצעה להעביר את העניין לדיון בוועדה — מיעוט

ההצעה לא לכלול את העניין בסדר-היום נתקבלה.

ה. הודעה אישית של חבר-הכנסת ש. תמיר

צר לי שחבר-הכנסת צדוק לא למד את הדין-וחשבון בשלמותו בטרם אמר את דבריו.

בסעיפים 27 ו-28 לדין-וחשבון הרוב נאמר: "27. עד כאן דובר על מינויו של מר פרידמן והקמת 'נתיבי נפט' מבחינה פורמלית. כעת נבוא לצד המהותי, הברירה שהיתה בידי הגורמים האחראים היתה, כאמור, למסור את המשימה לחברת 'לפידות', שבראשה עמד מר מרדכי חן. נמסרו לנו שני נימוקים, שבעיני האחראים מנעו מהם ללכת בדרך זו. נימוק אחד היה שלדעת היועצים המשפטיים אי-אפשר היה, מבחינת החוק הבין-לאומי, להשתמש בחברת 'לפידות', שחלק ממניותיה היה בידי

היו"ר צ. צימרמן:

ההודעה אישית לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בדבריו היום בא חבר-הכנסת צדוק לכפור בנכונות דברי על הסיבות האמיתיות להקמת חברת "נתיבי נפט" ואמר כי "עובדות אחד ונאומים אחד", באשר, לדעתו, הסיבה האמיתית אשר בגללה הוקמה חברת "נתיבי נפט", חברי הוועדה, היתה נעוצה בצעדים הנובעים מן המצב הבין-לאומי של שדות הנפט בסיני והחוק הבין-לאומי.

ודאי אפשר היה למצוא לכך צורה משפטית נאה היוצאת ידי חובה עם כל השיקולים האמורים".

לאחר מכן בא פירוט הנימוקים האמיתיים להקמת החברה הנפרדת ולמינויו של מר פרידמן כמנכ"ל, ובסעיף 54 מפורטת ההתנגשות הבין-משרדית אשר אליה הת-ייחסתי בדברי.

אכן, עובדות לחוד ונאומים לחוד.

היו"ר צ. צימרמן:

הישיבה הבאה - מחד בשעה 11.00. ישיבה זו נעולה.

הציבור; והנימוק השני היה שכל המשימה - ובפרט יחסינו העדינים עם "השותף" הזר שנושאר במקום - הצריכה מידה של סודיות, שרק בדרך זו אפשר היה להשיג.

28. נימוקים אלה נראים לנו כחסרי משקל, וזאת לא מכיוון שצרכי הסודיות והיחסים העדינים עם השותף הזר קלים בעינינו; נהפוך הוא - ועוד נרחיב את הדיבור על כך. אך נראה לנו שמלכתחילה היה ברור לכל - לרבות מר פרידמן שבעצמו דרש את זאת - שיש להפעיל את השדה על-ידי עובדיה של 'לפידות', וכך, למעשה, בוצעה המשימה, לפחות בראשיתה. אילו הוחלט למסור את המשימה לחברת 'לפידות' כקבלן,

הישיבה נעלה בשעה 20.20.